

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK
AARBOG
FOR THISTED AMT

1940

Indhold.

	<i>Side</i>
<i>S. C. Sortfeldt</i> : De gamle Vandmøller i Thy.....	291
<i>R. Jørgensen</i> : Minder fra Kolds Skole	308
<i>Henr. Laursen</i> : Anders Natmands Koglerier	317
<i>August F. Schmidt</i> : Agrarhistorikeren Provst C. Djørup	332
<i>Henr. Laursen</i> : Søndbjerg Bys Vide og Grandebrev...	343
<i>H. A. Riis Olesen</i> : To thylandske Digtere.....	354
<i>N. Sodborg</i> : Præsterne i Tømmerby-Lild i den ældre Tid	362
<i>A. Sørensen</i> : Et Forslag til Arvefæste	374
<i>J. Yde Kirk</i> : Gamle Minder fra Thy	381
<i>N. Sodborg</i> : Et Begravelsesgilde i gamle Dage.....	390
<i>J. Sloth Odgaard</i> : Gravgaard Slægten.....	393
<i>Anders Overgaard</i> : Gamle Talemaader, Sejer og Ven-	
dinger fra Hillerslev Sogn	398
<i>Thorstein Balle</i> : Et Grandebrev fra Silstrup 1699 med	
For- og Efterspil	402
<i>Ejnar Dahl</i> : En Pro memoria	408
Meddelelser fra Bestyrelsen.....	411
Museet i Thisted	415
Bestyrelse og Repræsentanter.....	420
Regnskab	421
<i>A. C. Tandrup</i> : Sandskuder.....	422
Medlemsfortegnelse	425

Med denne Aarbog følger Register og Navneliste til Aar-
bøgerne 1938—40, der kan indbindes og udgør
Aarbøgernes IX. Bind.

Historisk Samfund.

I Foreningsanliggender bedes man henvende sig til Formanden, Sygehushæge T o f t, Vestervig, eller Kassereren, Redaktør L u s t r u p, Thisted.

Om Bidrag til Aarbogen eller Sager vedrørende denne henvender man sig til Redaktøren, Viceinspektør P. L. H a l d, Thisted.

Tidsskrifter, Bøger o. s. v. bedes sendt under Adr.: Thisted Museum, Thisted.

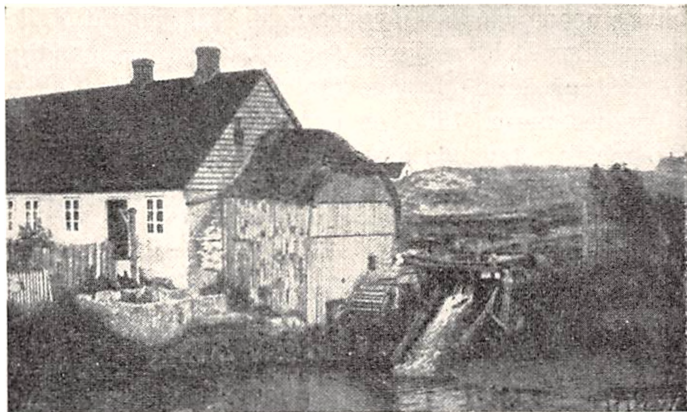
HISTORISK AARBOG

FOR THISTED AMT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND
FOR
THY OG HAN HERRED

1940

P. HAASE & SØN - KØBENHAVN

Vestligste Vandmølle i Klitmøller (V. Vandet Sogn)

De gamle Vandmøller i Thy.

Efterladt Manuskript af S. C. SORTFELDT.

Fortsat fra S. 171.

II. *De 14 Vandmøller, der blev øde i Tiden fra 1662 til 1688.*

(Enkelte af disse Møller er senere opbyggede paany).

1. *Dragsbæk Vandmølle* nævnes 1662 og ligger da ved Bækken, der kommer fra Tilsted og løber ud i Fjorden. Jep Knudsen var Bruger og svarede 17 Tdr. Byg i Landgilde. Møllen var ansat til 6 Tdr. Hartkorn, og i Marken kunde der saas $\frac{1}{2}$ Td. Korn.

1688 er Møllen øde og ejes af Amtsskriver Jens Hansen og Morten Anderstrup i Thisted. Er og har været øde i lang Tid og lader sig anse, at der aldrig

bliver nogen Mølle opbygget igen. Til samme Mølle befindes en Del Jord, som er anset for middelmaadig. 1747 staar der i Matrikelkopien, at Møllen vil ikke opbygges mere. 1795 er der dog en Vandmølle i Dragsbæk. Aagaard siger, at det nu er en Stampe-mølle og benyttes af en Felbereder. Maaske er det Thisted Vandmølle, som er flyttet derhen.

2. *Tilsted Vandmølle* har ligget i Tilsted By ved Bækken, som løber ud ved Dragsbæk. Den nævnes 1568 og ejes da af Erik Lykke, Bratskov. 1662 brugtes den af Peder Andersen. Den har 6 Tdr. Hartkorn, og i Landgilde svares 6 Tdr. Rug. Ingen Sæd eller Avl.

1688 er den øde, men saafremt den i Fremtiden skulde opbygges, som er imod Forhaabning, at det sker eller kan ske, da at svare af sin Maling 2 Tdr. Der nævnes en Eng, som hører til Møllen, der ejes af kgl. Majestæt, og Bondens Navn er Jens Simonsen. 1747 er Vandmøllen øde, men hvis den imod Forhaabning skulde opbygges, da skal der af Malingen svares 2 Tdr. 1 Skp. Af Jorden, der bruges af Sander Andersen, svares 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Hartkorn.

3. *Nordentoft Vandmølle*. Ved Nordentoft Bro har ligget en Vandmølle, som nævnes allerede 1440 i et Skøde og Gavebrev. 1485 omtales et 24 Mands Vidne paa Pergament af Hundborg Herredsting, at „Norringtonfft Mølle haver fulgt Klosteret (Vestervig) udi rolig Hævd i 50 Aar og mere. 1493 udstedes en Kontrakt og et Forligsmaal mellem Ebbe Strange-sen og Provsten af Vestervig om Norringtofft Mølle. Fra 1574 findes en Herredstingsdom paa Papir, at

Nordentoft Mølle er dømt til Vestervig Kloster, og 1578 nævnes Norringtoft Mølle, der staar paa Gaardens Grund, i Anledning af et Mageskifte. 1662 er Kirstine Christensdatter i Norentoft Vandmølle forarmet. Hun skal svare i Landgilde 26 Tdr. Mel, og Møllen er ansat til 13 Tdr. Hartkorn. Jordtilliggendet er ikke stort, da der kun kan saas $\frac{1}{2}$ Skp. Rug og $\frac{1}{2}$ Skp. Byg samt avles 4 Læs Hø. Ved denne Tid er Møllen blevet øde, for i Matriklen 1688 omtales Norntoft øde Vandmølle, og der tilføjes: Det øde Møllested haver for lang Tid siden staaet en Mølle paa. Befindes nu ganske øde, ej nogen Bygning paa Stedet. Jorden har 4 Tdr. Hartkorn, og Ejeren hedder Chr. Thøgersen.

I Modelbogen 1688 faar vi følgende Oplysninger om Norentoft øde Møllested: Dette øde Møllested haver der for lang Tid siden staaet en Mølle paa, men befindes nu ganske at ligge øde og ej nogen Bygning paa Stedet, er ej heller bekvem til nogen Mølle mere. Jorden dertil er ansat $\frac{1}{2}$ for ond og $\frac{1}{2}$ for allerværst. Engbunden dertil liggende anses for god; der findes ingen Uddrift uden paa hvilende Agerjord. Sidst beboet af Chr. Thøgersen.

4. *Stokkegaards Vandmølle i Nørhaa.* 1568 nævnes en Vandmølle, som hørte til Vestervig. 1662 omtales „*Stausgaard*“s Vandmølle, og Brugeren hed Peder Sørensen. Hartkorn 2 Tdr., saar 4 Skp. Rug, avler 2 Læs Hø. Den svarer i Landgilde 4 Tdr. Bygmel. 1688 er Møllen ganske ødelagt af Sand, og den ringe Jord saavel som Engen, der er tilbage, er anset, saa længe den kan blive ved Magt, for Hartkorn 1—3—2—0.

I „Danske Atlas“ anføres, at „ved 1670 eller kort derefter blev Stokkegaards Mølle noget nær øde af Sandflugt, som kom af Bakkerne nordenfor Møllestedet, fyldte Mølledammen og tillukte Aagangen, som kom fra Freskild Sø“. Aagaard siger, at ved Freskild Sø var tilforn en Vandmølle, kaldet Stausgaards Mølle, hvor nu (1802) staar et Hus. Mølledammen kendes endnu og kaldes „Stausgaards Dam“. 1708 bor Chr. Fransen i Møllehuset.

5. *Aarup Vandmølle* nævnes 1662 og har nu i nogle Aar formedelst Møllens Brøstfældighed og Tidernes Besværlighed ikke givet videre end 20 Tdr. Byg. Mølleren Svend Christensen svarede aarlig i Landgilde, medens Møllen var ved Magt, 60 Tdr. Mel af 30 Tdr. Hartkorn. Han kan saa 1 Td. Rug, 3 Tdr. Byg, 3 Tdr. Havre og avle 5 Læs Hø.

1688 er Peder Baggesen Møller. Jordens Hartkorn er 2 Tdr. 1 Skp. 2 Alb. Møllen er nu øde, men anses, om den nogensinde igen skulde blive opbygget, hvad der ikke ventes, da at svare af Malingen 4 Tdr. 2 Skp. Møllen ejes af Kongen. 1708 hedder Brugeren Peder Christensen.

Møllen maa imidlertid være bleven genopbygget; thi Aagaard meddeler 1802, at der er en god Vandmølle ved Aarup. Den er for faa Aar siden nedlagt af Hensyn til Aaens Regulering.

6. *Lild Vandmølle i Villerslev* har ligget ved en lille Bæk, hvorved ogsaa Mellem Mølle og Gudnæs Vandmølle har ligget.

Lild Mølle nævnes ikke 1662, men 1688 har den været øde i ca. 20 Aar, og Mølledammen er efter-

groet. Den ejes af Laurits Jørgensen i Vebertztofft. Den tilliggende Ejendoms Hartkorn er 4 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Denne Mølle maa have været den nordligste ved Bækken.

7. *Kovstrup Vandmølle i Sønderhaa.* Den laa langt østfor Gaarden Kovstrup ved Hørsted Aa. 1662 bruges den af Niels Jensen. Den har 7 Tdr. Hartkorn og svarer 14 Tdr. Byg. I Jordlodden kan saas 1 Td. Rug, $1\frac{1}{2}$ Td. Byg og 3 Tdr. Havre.

1688 har Møllen været øde i 20 Aar. Brugeren af Jordlodden er Peder Christensen. Hartkorn 2—0—1—2. Møllen gav til Skyld, da den var ved Magt og af Jorden, som dertil ligger, 30 Tdr. Byg. Møllestedet saavel som Mølle-dammen er ganske øde. Hvis den bliver opbyggt, er den ansat for sin Maling til 6 Tdr. Korn. Ejers af Frands Rantzaus Arvinger. 1708 bruges Jorden af Chr. Pedersen, maaske en Søn af ovennævnte Peder Christensen.

8. *Hvidbjerg v. Aa Vandmølle.* Ved Hvidbjerg Aa, som løber fra Ove Sø til Ørum Sø, har ligget to Vandmøller: Hvidbjerg og Morup Møller.

Hvidbjerg Mølle har ligget i Nærheden af Hvidbjerg Bro og nævnes allerede 1396, da Vestervig Kloster erhverver denne Mølle af en Mand, som hed Oluf Olufsen. 1550 er der Strid mellem Vestervig Kloster, som ejede Hvidbjerg Vandmølle, og Herremanden paa Lyngholm, fordi denne ved Lyngholm havde bygget en Vandmølle, som tog Vandet fra Hvidbjerg Mølle. 1568 nævnes en Mølle i Hvidbjerg, som hørte til Vestervig Kloster. 1613 ønsker Jakob Lykke til Tandrup at mageskifte nogle Gaarde for at faa et øde Møllested, kaldet Hvidbjerg Mølle.

1662 bor Jesper (Iver) Andersen i Møllen. Hartkorn 12½ Td., saar 2 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg og 2 Tdr. Havre, avler 8 Læs Hø. Af Møllen, som maaske endnu har været i Brug ved denne Tid, svares 5 Tdr.(?) Byg og 5 Tdr. Aal.

1688 er Møllen øde. Niels Sørensen bor i Møllegaarden, som nu har Hartkorn 1—3—3—1. I Modelbogen opgives, at Gaarden har Hartkorn 4 Tdr. 4 Skp. Den ejes af Envold Nielsen. Har ikke været Mølle i mange Aar, kun Avlingen og Aalegaarden har Betydning.

Aagaard siger, at „i gamle Dage er Sandet gaet ned over Lyngholms Mark, stoppet Aaen, som løber ved Hvidbjerg Mølle, og da ødelagt det Mølleværk, hvoraf Stedet nu har sit Navn.

9. *Havbæk Mølle i Bedsted Sogn.* Denne Mølle har ligget Sydvest for Bedsted Kirke. 1630 bor Søren Jensen i Møllen, og han faar da en Afkortning i Landgilde af 4 Tdr. Byg.

1660 nævnes Niels Poulsen, som svarer ½ Pund Byg (1 Td.) i Landgilde. I Matriklerne eller Modelbogen har jeg ikke fundet noget om denne Mølle, som maa være bleven øde inden 1688.

10. *Visby Præstegaards Vandmølle.* Præsten i Visby skriver 1555: Præsten haver ogsaa en Vandmølle, som han kan holde sit eget Mel med og endogsaa undertiden male for andre efter Tidsens Lejlighed. 1571 skriver Præsten, at han af denne Mølle har en Indtægt af 24 Tdr. Mel, men beklager, at man graver ham til Skade Vandet fra samme Mølle.

1625 omtaler Præsten den liden Vandmølle, lig-

gende paa Præstegaardens Grund. Naar den haver været bortsted, skylder den 14 Tdr. Bygmel, men Dammen er nu mesten Part eftergroet, og Møllen derover fordærvet og koster paa det nærmeste saa meget at holde ved Magt, som den fortjener.

1662 er Møllen endnu ved Magt. Præsten maler sit eget Korn paa den og undertiden lidt for andre. 1688 omtales den ikke. I en Indberetning 1690 omtaler Præsten et forfaldent Møllehus med en liden Kaalhave nordenfor. Møllen blev øde i den sidste svenske Fejde. (1675—79).

1802 skriver Aagaard: Ved Visby Aa har Præstegaarden for over 200 Aar siden haft en Mølle, hvoraf endnu et Stykke Græsningsjord har Navn af Møllehove.

11. *Flarupgaards Vandmølle.* Ved Gundtoft Aa, der løber vestenom Flarup, har ligget en Vandmølle, som blev øde i 1670'erne. 1654 har Mads Nielsen i Flarup fæstet Flarup Mølle, som hans Moder til ham oplod. Stedsmaal 20 Rdl. 1661 overdroges Møllen til Baltser Berrens Enke og Leonhart Marselis i Hamborg. Den nævnes i Matriklen 1662. Landgilde 6 Tdr. Hartkorn 3 Tdr. Den bruges af Mads Nielsen.

1688 meddeles, at „ved Gaarden har været en Vandmølle, kaldet Flarup Mølle, nu øde paa 12 Aars Tid, gav, da den var ved Magt, 6 Tdr. Byg. Mølle-dammen eftergroet, ingen Bygning paa Stedet. Bli-ver den istandsat, da svares af 1 Td. 2 Fdk.

12. *Gundtoft Vandmølle* har ligget længere nede ved samme Aa som Flarup Mølle. Gundtoft Mølle

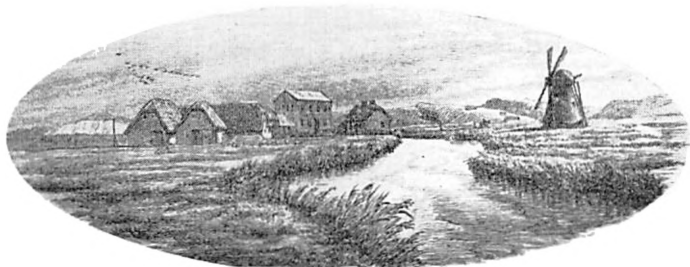
nævnes allerede 1455. 1662 bruges Møllen af Niels Clausen. Landgilde 22 Tdr. Mel, 11 Tdr. Hartkorn, saar 2 Tdr. Byg og 3 Tdr. Havre. 1688 har Møllen været øde i 22 Aar, havde Vandflod fra Flarup øde Mølle. Mølledammen er ganske eftergroet. Der findes paa Stedet et Hus, der beboes af Peder Jensen, som bruger Jorden og skatter af 4 Tdr. Hartkorn. Hvis Møllen igen vorder opbyggt, er den ansat at svare af 4 Tdr. Korn for sin Maling. Ejers af Kongen. 1802 er der intet Møleværk i Gundtoft Mølle. Den maa vel saa have været opbygget efter 1688.

13. *Skaarup Vandmølle i Vestervig*. 1661 tilhører denne Mølle Jokum Irgens, Vestervig. 1662 hedder Mølleren Christensen. Landgilde 20 Tdr. Bygmel, Hartkorn 10 Tdr., saar $\frac{1}{2}$ Td. Rug, 1 Td. Byg, 2 Tdr. Havre og avler 3 Læs Hø.

1688 er Møllen øde. Eske Mortensen var dens sidste Beboer. Der findes ingen Huse paa Byggestedet, og Mølledammen er eftergroet. Stedet er heller ikke tjenligt til at opbygge Mølle paa. Jordens Hartkorn er 1—7—0—2.

1708 bruges Jorden til Toppenberg.

14. *Barslev Vandmølle* er Provstigods, bruges 1662 af Henrik Lauritsen. Landgilde 4 Tdr. Byg, Hartkorn 2 Tdr., saar 3 Skpr. Byg. 1688 har Møllen været øde i over 20 Aar. Den er heller ikke egnet til at være Mølle. Jordloddens Hartkorn 1 Skp. 2 Fdk. 1708 bor Chr. Hvid paa Jordloden.

Bro Mølle (Hillerslev Sogn)

III. *Tylands og Vesterhanherreds Vandmøller,
som var i Brug 1688 og senere.*

(Nu er der kun een tilbage. Alle de andre er ode).

1. *Hansted Vandmølle* laa nede i Lavningen tæt syd for Hansted ved en Bæk, der kom fra Ræer Sø og løb vestpaa forbi Nørtorp ud i Vesterhavet.

1662 ejes Møllen af Thomis Poulsen til Torp og bruges af Niels Henriksen. Landgilde 16 Rdl., saar 2 Skpr. Korn, avler 6 Læs Hø.

1688 bruges den endnu af Niels Henriksen og hører til Nørtorp Hovedgaard, som ved denne Tid ejedes af Thøger Hofman. Møllen er en *Græsmølle* med tvende Kværne, som drives af Underfalds Vand, som har sit Vandfald fra en Sø, kaldet Torpe Sø. Den ene Kværn er lidt over 1 Alen fra Øjet ud til Randen, den anden er $\frac{3}{4}$ Alen.

Kan ikke male om Sommeren formedelst Sognets Enges Fordærvelse, men om Foraaret og efter Høst. Landgilden er endnu 16 Rdl. Soges af Sognemændene og af Folk fra omliggende Sogne. Den er temmelig vedligeholdten af Proprietæren med al sin Behøring, baade Tømmerværket, Stene og Dæmnin-

ger. Paa Jorden, der hører til Møllen, er der 1688 1 Skp. 1 Fdk. Hartkorn. Møllen nævnes endnu 1795, 1855 og 1872, men 1883 nævnes den ikke. Derimod findes Navnet „Hanstedmølle Huse“ paa Generalstabskortet.

Djørup skriver, at ca. 1840 blev Aaen oprenset, en Bro med 3 Sluser opført mellem Meilsø og Nør-torpsø, og de skal holdes lukkede til 14de Maj, hvorved Engene sættes under Vand, og Mose og Kær er tørt om Sommeren. Det er Mølleaaen, der ved Hansted løber ud i Havet.

2. *Kaase Vandmølle (Hjaremaal Sogn)*. Denne Mølle laa ved Kløv Aa, der kommer fra Voldum Sø og løber i sydlig Retning til Lønnerup Fjord. Møllen laa lidt nordvest for Kaase By. 1662 bruges den af Oluf Jensen og ejes af Niels Parsbjerg til Lynderupgaard i Rinds Herred. Landgilde 24 Tdr. Mel, $\frac{1}{2}$ Td. Aal, Hartkorn 13 Tdr. Der kan saas 1 Td. Rug, 1 Td. Byg og avles 4 Læs Hø.

1688 bruges Møllen af Niels Pedersen. Den har kun een Kværn, drives af Underfaldsvand, holdes vedlige af Møllerne, kan ikke male fra Voldborg (1ste Maj) til Sct. Olsdag (29de Juli) af Aarsag: Dæmningen maa udskæres for Enges Skyld. Stenen er $1\frac{7}{8}$ Alen, kan male Nat og Dag, naar Dæmningen ikke er udskaaren, om saa er, der ikke fattes Vand. Hartk. 3 Tdr. 2 Skp. Skal ej heller kunne male altid mellem Sct. Olsdag og Voldborgdag uden saa er, at der falder Regn, Sne og Vandløb, eftersom Sandet haver dæmnet for Kær og Moser, som den udi forrige (Tider) haver haft Tilløb af. Haver Søgning, naar den kan male, af nogle omliggende Sogne i Herredet.

1708 hedder Mølleren Laurs Justsen. 1802 kaldes den en Græsmølle, og 1872 i Baths Beskrivelse staar der, at „ved Kaase har været en ældgammel Vandmølle, der laa nordfor Byen“.

Møllen brændte omtrent 1826 og blev ikke siden genopført. $\frac{3}{4}$. 1826 blev Jens Peter Prætzmark dømt fra Livet for Morbrand paa hans forhøen ejende Mølle, Korsøe Vandmølle. Djørup skriver 1842 om Kaase Mølle, at „den skadede før ved sit Privilegium de til Bjerre og Vigsø m. fl. St. henhørende Enge; men Møllen brændte for en Del Aar siden og blev ej igen opført“.

3. *Kløv Vandmølle* (Hunstrup Sogn) nævnes formentlig i Ørum Slots Jordebøger allerede 1580. Den skal yde 4 Læster Mel, men er sat for højt i Skyld og kan ingen Aar give uden halv. Senere meddeles samme Aar: En møll, som er bøget for winterwandt och kanndt Inthett maall om Sommeren kallis kloue møll, er sat for ($\frac{1}{2}$) lest miell. Och kanndt Inngenn Aar giffue skyllenn wtt allt sammen. Brugeren er Peder Hansen. 1638 nævnes Kløvs Mølle ved Kløvs Aa, der løber i Lønnerup Fjord. Møllen ligger neden til Kløvs Bjerg to Stenkast eller tre fra Bjerget; den drives af det Vand, som løber fra Kulle Sø. 1662 bruges Møllen af Ib Andersen. Landgilde 12 Tdr. Byg, 6 Tdr. Hartkorn, saar 1 Skp. Korn og avler 1 Læs Hø. 1688 ejes Møllen af Jens Klausen i Viborg og bruges af Chr. Ibsen. Den har endnu 6 Tdr. Hartkorn og drives af Underfalds Vand, har 1 Kværn, som er $\frac{7}{8}$ Alen fra Hullet til Randen. Fra Voldborg til Sct. Ols kan den ikke male af Aarsag, at Dæmningen maa udskæres hvert Aar for Engenes Skyld.

Kan male Nat og Dag, naar Dæmningen ikke er ud-skaaren, og der ikke fattes Vand. Landgilde $2\frac{1}{2}$ Td. Korn. Det hænder ofte mellem Sct. Ols og Voldborg-dag, at den ikke kan male, desaarsag stor Frost eller stor Tørke.

Møllen har Søgning fra omliggende Sogne i Her-redet. Den holdes vedlige af Mølleren. 1802 kaldes den en Græsmølle. 1855 nævnes Vandmøllen i Kløv, men 1872 omtales den ikke.

4. *Gasberg Vandmølle* (Tved Sogn). 1662 ejes Møllen af Fru Karen Dyre, Ullerupgaard, og bruges af Søren Andersen. Landgilde 12 Tdr. Byg, Hartkorn 6 Tdr.

1688 ejes den af Ejler Jacobsens Arvinger og bruges af Chr. Pedersen. Det er kun en liden Græs-mølle, 1 Kværn, der drives af Underfalds Vand, som kommer fra en liden Markbæk og noget lidet Væld. Stenen er $\frac{3}{4}$ Alen, og der kan kun males om For-aaret og efter Høst, naar der er god Regn og Vand-fald. Er slet vedligeholdt og er næsten forfalden med Tømmer. Stenene er ej af nogen god Materiale; de skal holdes vedlige af Mølleren. Landgilde 4Sldr., som ej kan svares.

1801 har Gasberg Mølle over 1 Td. Hartkorn. Vandmøllen nævnes endnu 1855 og findes ogsaa paa Kortet 1883.

5. *Bromølle* (Hillerslev Sogn). Denne Mølle er en af de største Vandmøller i Thy. Den nævnes alle-rede 1568 og ejes ved denne Tid af Ørum Slot, og 1631 svares der 6 Daler i Stedsmaal*) af Møllen,

*) Stedsmaal er en Ydelse ved Fæstemaals Indgaaelse.

som Niels Pedersen havde opladt til Boye Nielsen. 1638 nævnes Bromølle igen. Dens Afkortning i Ydelse er 24 Tdr. Byg eller 30 Rdl.

1662 bliver Bromølle udlagt fra Ørum Slot til salig Jacob Madsens Arvinger. Brugerne er Peder Henriksen, som betaler Afgifterne af Møllen. Landgilde 60 Tdr. Byg og Hartkorn 30 Tdr. Der kan saas 5 Tdr. Byg og avles 4 Læs Hø. Den ejes 1688 af Præsten Hans Jespersen Lund, Uggerløse paa Sjælland. Brugeren er endnu Peder Henriksen, som selv holder Møllen ved Magt. Den har Underfalds Vand og 2 Kværne, hvoraf den ene er 1 Alen, den anden $1\frac{1}{8}$ Alen. Fra Valborgdag til Sct. Olufsdag kan der ikke males, uden at der falder stor Regn. I saa Fald kan males med een Kværn. Aarsagen er, at Mølledammen maa udskæres af Hensyn til Engene. Mølleren beretter, at denne Møllens Vand forhindres en ganske Del af Sand. Der har været adskillige Vældkilder, der har haft Løb dertil, og som nu af Sandet skal være dæmpet. Møllen har 10 Tdr. Hartkorn og med Jorden 15 Tdr. Den har Søgning af de næstomliggende Sogne i Herredet. 1708 hedder det i en Landmaalingsforretning: Bromølle maa ikke opstemme sit Vand længere end til 1. Maj for de omliggende Enges Skyld. Møllen gaar hele Aaret, alt gøres for at oprense Aaen og skaffe Møllen Vand, men ikke en Draabe tør ledes ind paa de i Tørke henvisnede Enge. Et Hul paa Dæmningen, og Engene vilde ej alene vorde reddede, men og frugtbare, og Møllens Ret krænkedes ikke, uden forsaavidt den er grundet i gamle og ny, men altid lige urimelige Vedtægter og Forpligtelser. Men Ejeren af Bromølle lader sig vist ej uden en Højesteretsdom betage sin ved gamle Vedtægter

hjemlede Forrettighed til Aaens Vandmasse, der kunde anvendes til mere end til at drive et Male- og et Stampeværk.

Det store Kær i Hillerslev Herred stod tilforn under Vand den største Del af Aaret, men siden det i 1820 blev udskiftet, er en Del grøftet ud og opdyrket, Resten anvendes til Eng og Græsning. Aaen, der løber ved Bromølle, kommer fra Bjerre Sø, forener sig med en mindre, der udspringer ved Tved, løber østenom Kaastrup og Hillerslev, fra hvis Kildevæld den forøges, forbi Bromølle og ud i Lønnerup Fjord.

1802 er Bromølle en af de bedste Vandmøller i Landet og har Sigteværk. Ved Aaens Regulering i Begyndelsen af indeværende Aarhundrede blev Møllen nedlagt (ca. 1908).

6. *Overklitmølle* (Klitmøller) er den østligste af de tre Møller, der har ligget ved den lille Bæk, der danner Udløbet fra V. Vandet Sø.

Præsten i Vandet meddeler 1555, at der er 6 Møller i Sognet.

1568 nævnes *en Mølle*, der ejes af Niels Munch til Gjesinggaard (Skanderborgegnen), en *anden Mølle*, ejes af Anders Pedersen til Berekær, en *tredie Mølle* ejes af Lars Spend til Hoffvinchel i Harsyssel samt *en Mølle*, der ejes af Nebel.

1520 solgte Morten Krabbe, Provst i Ty, en af bemeldte Møller udi Vesterklitte, som gav aarlig Skyld 10 Pd. Korn (20 Tdr.) til Hovedsmanden paa Aalborghus Hans Bartholomæi paa Kong Chr. II.s Vegne for 150 Pendinge.

1611 er Mikkel Jensen og Thomas Pedersen Møl-

lere i Klitmøller. 1660 nævnes Michel i Klitmøller, svarer $\frac{1}{2}$ Daler.

Overklitmølles Møllehus er 1683 et 3 Fags Hus, hvorudi er een Kværn, som drives af et Undergangs Vandhjul. Dens Tømmer og Kværnredskab vel vedligeholdet. Stenene 2 sjællandske Alen brede, Overstenen (Løberen) 5 Tommer tyk, Understenen i to Stykker, $2\frac{1}{2}$ Tomme tyk. Møllen kan ikke male uden om Foraaret og efter Høst, eftersom berettes, at gammel Sandflugt har opfyldt og fordærvet Aagan-gen; kan have god Søgning af V. Vandet Sogn, naar Vandet vil tiltrække. Mads Pedersen er Møller og Selvejer, kan avle i sin Toft 3 Læs godt Hø, kan græsse udi Overdrev og Klit 4 Høvder. 1688 beskrives Møllen saaledes: Er en liden Vandmølle med 1 Kværn, drives af Underfalds Vand, som kommer fra Vandet Sø. Løberen $\frac{7}{8}$ Alen fra Øjet til Randen. Maler kun om Foraaret og efter Høst, naar godt Vandløb er, haver ellers stor Besværlighed med Aæn at holde vedlige, som gaar fra V. Vandet Sø, eftersom den tit og ofte af det skadelige Flyvesand tilstoppes, saa det er at befrygte, at den i Fremtiden slet bliver øde. Møllen udi sig selv er vedligeholdt med Tømmerværket, men Stenen er ganske forslidt. Giver tilforn Landgilde 2 Tdr. Byg. Søges af en Del udi Sognet saavel som af andre fra omliggende Sogne.

Mads Pedersen er Selvejer og Møller. 1708 er Chr. Christensen Møller. 1893 faldt Møllen ned.

7. *Mellemmølle* var den mellemste af de tre gamle Vandmøller i Klitmøller. Der er endnu noget tilbage af denne Mølle, men den er ikke brugelig

mere. 1813 kaldes den Vestermølle, og Landevejen drejer saa snævert østom Møllen.

1662 nævnes Møllen. 1683 er Peder Pedersen Søe Selvejer og Møller. Møllehuset er 3 Fag og deri er en Kværn, som drives med et Undergangs Vandhjul. Kværnstenens Bredde er 2 sjællandske Alen, den er $7\frac{1}{4}$ Tomme tyk, Understenen er $2\frac{1}{2}$ Tomme tyk. Møllen har sit Vand fra Østermølle (Overklitmølle), og dette Vand kommer fra Vandet Sø. Den kan ikke male uden om Foraaret og efter Høst, og Aarsagen dertil er, at Vandgangen er af gammel Sandflugt igenfløjen. Søgningen er god, baade fra V. Vandet Sogn og noget fra Vang Sogn, naar Vandet vil tilstrække. I Toften kan avles 3 Læs godt Hø, og paa Uddrift og i Klitten kan græsses 3 Høvder.

1688 omtales Møllen som en liden Vandmølle med 1 Kværn, drives af Underfaldsvand, som kommer fra Overklitmølle ved en liden Aa. Møllestenene er $\frac{7}{8}$ Alen knap Maal. Møllen kan ikke male, uden naar de maler med Overklitmølle. Den er temmelig vel vedligeholdt, har tilforn givet til Landgilde 4 Tdr. Byg. Søges af en Del fra Sognet og af nogle fra de omliggende Sogne.

8. *Vestermølle* nævnes 1662 med Landgilde 5 Rdl., har 5 Tdr. Hartkorn, og der avles 2 Læs Hø. 1683 ejes Møllen af en Herremand Johan Adolf de Clerqve og bruges af Jens Nielsen. Møllehuset er 3 Fag med 1 Kværn, hvis Oversten (Løber) er 2 sjællandske Alen brede, $3\frac{1}{4}$ Tomme tyk. Understenen er 7 sjællandske Kvarter bred og 2 Tommer tyk. Møllen har sit Vand fra Mellemmølle og Østermølle. Den er vel vedligeholdt og drives af et Underfaldshjul.

Der kan avles $1\frac{1}{2}$ Læs godt Hø og græsses 2 Høveder i Overdrift og i Klitten. 1688 betegnes Møllen som nogenlunde vedligeholdt. Landgilde 4 Tdr. Mel, som ej kan svares. Søges af nogle faa i Sognet og enkelte fra andre Sogne. I Danske Atlas meddeles, at den vestre Mølle er nu ødelagt af Sandflugt. 1801 omtales en Vandmølle i Klitmøller som Stampemølle, og Kortet 1883 viser, at det er den vestre Mølle, som har været Stampemølle. Hvornaar denne Stampemølle er oprettet, vides ikke. Den er nu borte.

Minder fra Kolds Skole.

Af fhv. Skoleinspektør R. JØRGENSEN, Roskilde.

I SLUTNINGEN AF 1938 havde „Folkeskolen“ en velskreven Artikel af Lærer i Havbro *Helstrup Andersen* om *Kristen Mikkelsen Kold* og hans Gerning. Da jeg er en af Kolds Disciple fra Vinteren 1862—63 og rimeligvis er den eneste overlevende af dette Hold, kunde det maaske have nogen Interesse for „Historisk Aarvog for Thisted Amt“, om jeg meddelte lidt om mine Indtryk af Undervisningen og Skolen i det hele. Født i 1850 var jeg jo kun en Dreng, som gik i det trettende Aar; men jeg var udviklet nok til at gøre sikre Iagttagelser, og disse vil jeg da nu fremsætte, efter at de er modnet i et langt Livs Arbejde i den danske Skoles Tjeneste, deraf de sidste 30 Aar som Skoleinspektør.

I min Fødeby, *Sanderum*, $\frac{1}{2}$ Mil fra *Odense*, var paa den Tid en Lærer, hvis Hovedargument var Tampen. Vi Skolebørn lærte saa godt som intet. Jeg giver et Par oplevede Eksempler paa Undervisningens Grundlag. — En Dag fulgtes jeg med min Moder mod Nabobyen *Ravnebjerg* og kom forbi et Hus, hvor en af mine Kammerater var i Færd med at forberede sig til næste Dags Religionstime. Skingrende højt ramsede han efter *Thonbos* Bibelhistorie:

Tobias, Tobias, en from og gudfrygtig Mand,

Tobias, Tobias, en from og gudfrygtig Mand
o. s. v.

Jeg bemærker, at det første Tobias er Fortællingens Overskrift. Dette og kun dette hørte vi uafbrudt i lang Tid. Dagen efter blev Kammeraten overhørt:

Tobias, Tobias, en from

Tob .. Tob! og saa fik han Tamp!

Vi havde et Stykke for i Daugaards Lærebog om Naademidlerne. Jeg havde gjort et Forsøg paa at finde Meningen, men uden Held; dog havde jeg bidt Mærke i tre dunkle Ord, der var sat med spærret Skrift.

Katekisationen gik i Dag sin tunge, fredelige Gang med uklare Spørgsmaal og famlende Svar; selv Sognefogdens Ane, som ellers var saa flink, kunde intet svare. Jeg sad og kæmpede med mine tre, som jeg kunde udenad . . . skal jeg eller skal jeg ikke? . . . det kan jo ikke gaa værre end galt, og saa busede jeg ud med mine tre: Tro, Haab og Kærlighed. Det viste sig at være en Træffer, Læreren viste sin Tilfredshed ved straks at give et langt Frikvarter.

Læreren blev syg og holdt efterhaanden to Hjælpelærere; de underviste bedre; men Ungerne gjorde Spektakler, der var ingen Disciplin.

Saa vilde mine Forældre, Væver Jørgen Jørgensen og Hustru Ane Cathrine, prøve Kolds Skole, som nylig var flyttet til *Hjallese* i *Dalum* Sogn, vort Nabosogn.

Aftale blev truffet med Kold: 10 Rigsdaler for Undervisning i Vinterhalvaaret og intet andet. Jeg blev tinget i Husly hos en Nabo til Skolen og levede af medbragt Hjemmekost. Til at have fuldt Udbytte

af Skolen var jeg ganske vist for ung, og jeg var ligeledes for ung til rettelig at kunne vurdere Kolds Undervisning; men jeg fik dog at se, at der kan baade undervises og hævdes god Disciplin uden Tamp.

Kold holdt hver Skoledag i Tidsrummet Kl. 10—12 et Foredrag, der hed Verdenshistorie, og ogsaa til Tider var Verdenshistorie; men han kunde derunder komme ind paa alt muligt mellem Himmel og Jord. Eksempelvis fik den offentlige Folkeskole jævnlig sin Overhaling. Ofte omtalte han de gamle Koner i *Thisted*, hans Fødeby, der i deres ordsprogslydende Udtalelser og Domme ofte paa radikal Maade løste store filosofiske Spørgsmaal. Under Foredraget stod han altid for Bordenden, medens Eleverne sad paa Bænke paa hver Side af to lange Borde.

Kold var en flittig og energisk Snuser, og hver Gang han under Foredraget tog en Pris, markerede han dermed et Afsnit i Talen. Med Hensyn til sit ydre gjorde Kold saa lidt som muligt for at tage sig ud, gik som oftest i graat Hvergarnstøj, sikkert syet af en Landsbyskræder eller en Sypige. Et Halstørklæde gjorde Flippen overflødig. Men han havde de dejligste Øjne; de gjorde det ud for al Pynt.

Kolds Disciplin var mageløs; den var der, men uden et Ord. Der herskede fuld Frihed for Eleverne under Foredraget, men aldrig saa man en Elev forlade sin Plads, eller hørte en Skohæl slæbe paa Gulvet. Foredraget begyndte eller sluttede gerne med: „Udrundne er de gamle Dage“, eller med en folkelig Sang.

En Dag var Kold kommet ind paa Begrebet *Begejstring* og skelnede skarpt mellem ægte og uægte Begejstring. For den sidste benyttede han en Defini-

tion, som han vistnok skyldte enten en ældre Dame i Thisted eller Montani Broder Jakob; den lød: „Det er stakket Varme at pisse i Hoserne“; men den har sikkert afholdt mig og vistnok flere, som hørte den, fra at henfalde i uægte Begejstring.

Jeg vil ved et Eksempel oplyse, at der var *Alvor* bag Kolds tavse Disciplin. Paa den Tid eksisterede der intet Værgeraad til at tage sig af vanartede Drengene, og Kold modtog fra København 5—6 saadanne til forsøgsvis Behandling. De skulde foruden at følge Skolens Undervisning deltage i Gaardens Udearbejde Morgen og Aften. Gaarden havde ca. 40 Tdr. Land, saa der var en betydelig Besætning af Heste, Køer og Svin, og Københavnerne skulde bl. a. muge under Besætningen. — Kl. 10 holdt Kold sit Foredrag som sædvanlig; men vi uindviede undredes over, at alle Fingerknoerne paa Kolds højre Haand var blodige. Siden oplystes det i Stilhed, at Kristian Københavner under Mugningen havde gjort sig fortjent til en Tilrettevisning, og Kold havde bl. a. tiltænkt ham en saadan med knyttet Haand, men Haanden ramte i Stedet Muren, idet Kristian undveg i rette Tid. Fortsættelsen maa være foregaaet med mindre Held for Kristian, hvilket hans opdunsede Ansigt klart viste. Sagen var dermed endt: der blev hverken *Strike*, *Rømning* fra Skolen eller *Klage til Ministeriet*. Det havde jo været aldeles nødvendige Følger nu om Dage. Ergo: *Korporlig Revselse kan næppe helt undgaas selv i de bedste Skoler*.

Megen Modgang havde Kold at kæmpe med; men Modvinden vendte sig noget paa det Tidspunkt, jeg her omhandler, saaledes, at han til en vis Grad kom paa *Moden*. Dette var ham sikkert ikke behageligt,

da han var en Stridens Mand. Følgende lille Begivenhed har han vistnok fortalt i et af sine Foredrag, men sikker derpaa er jeg ikke.

En Vinterdag var han i Odense i sin vante Dragt og med Klaphue om Ørene. Han traf en *Provst*, som hagede sig til ham. De fulgtes ad over Fisketorvet, og Kold prøvede nu sin Tiltrækning overfor Provsten ved at købe en mægtig stor Torsk, som han nu uden Indpakning bar i Haanden. Saa sagde Provsten Farvel.

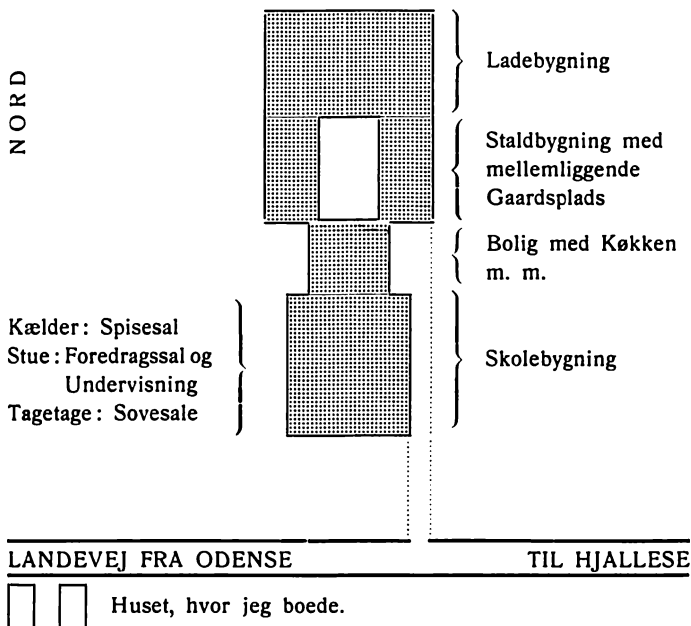
Direkte tiltalte Kold næppe mange Elever. Kun en eneste Gang i et halvt Aar henvendte han Ordet til mig. Lærer *Poulsen-Dahl* havde en Aften en Hovedregningstime, og jeg løste netop en lille Opgave, mens Kold var til Stede som Tilhører. Da jeg var færdig, sagde Kold: „Det er jo den lille Sanderummand; han skal jo være . . . et stort Lys“.

Skolen havde en Dag Besøg af *Overskoledirektøren*; han vilde gerne høre lidt Verdenshistorie og gav som Opgave „Hunnerne“. Det gik nu smaat nok; men da en Elev oplyste, at det vestromerske Rige blev reddet for Hunnernes Angreb af *Felt-herren Aëtius* i Aaret 451, blev Direktøren saa tilfreds, at han paa Statens Vegne tilstod Skolen en betydelig kontant Støtte.

Om Kold selv har jeg iøvrigt kun lidet at fortælle. Han saas kun sjældent i Dagens Løb udenfor det faste Foredrag. Ved Maaltiderne var han sikkert til Stede, men der var jeg jo ikke Deltager. Om han f. Eks. udtalte sig ved Bordet, ved jeg ikke, end ikke, om han fremsagde en Bordbøn. Jeg har enkelte Gange passeret Kælderen, i hvilken Aftensmaden blev serveret; den bestod af groftskaaret Smørre-

brød, Rug- og Sigtebrød med landligt Paalæg, der ikke var fremsat portionsvis, men paa mægtige Fade. Dertil blev drukket hjemmebrygget Øl af flere store Spande hensatte paa Gulvet; hver Spand med et langskaffet Øsekar, der tjente som Drikkebæger. Jeg tvivler ikke om, at Kolds milde Øje iagttog alt, hvad der foregik*).

Skolebygningen m. v. var vistnok opført efter Kolds egen Plan. Jeg vedlægger et Rids, som er tegnet uden Hjælp af Maal, ene efter Erindring. Den

*) Jeg fremhæver i denne Forbindelse, at Kold, som berettet i Episoden Kristian Københavner, selv var til Stede ved Mugningen om Morgenen. *Kaptajnen er selv paa Broen, naar der er Uro i Luften.*

lille helt indelukkede Gaardsplads var næppe meget praktisk; men det hele var indrettet saaledes, at Kold kunde passere rundt i Komplekset og dog være under Tag.

For cirka 70 Aar siden besøgte jeg Skolen. Kold var død; men alt syntes at gaa omtrent i samme Gænge. Hvordan det er nu, ved jeg ikke. Skolen er sikkert ombygget, har skiftet Navn og dermed til dels Karakter. Den hedder nu Dalum Landbrugsskole.

Paa Skolen kom ofte *Besøg*, særlig af tidligere Elever, men ogsaa af *fremmede*, som vilde se og om muligt forstaa dens Arbejdsmaade. Jeg anfører et enkelt Eksempel. En Dag kom en ca. tyveaarig ung Mand, tidligere Elev her og nu Friskolelærer i *Højby*.*) Det var *Klavs Berntsen*, der ogsaa kom for at besøge sin ældre Broder *Jens Kristian Berntsen*, som var Elev paa Skolen.

Da Kold, saa vidt jeg kunde se, kun lidet beskæftigede sig med egentlig Undervisning, var det en bydende Nødvendighed, at der til det *almindelige skolemæssige Arbejde* var *dygtige og flittige Medarbejdere*. Og her indtog *Poulsen-Dahl*, senere Forstander for *Galtrup Højskole* paa *Mors*, en fremragende Position. Han underviste omtrent i alt muligt, mindre ved egentlige Foredrag, men især ved selvstændig Fremstilling og Fremvisning af det fornødne Elevarbejde for at trænge ind i en Sag. Jeg vælger at omtale, hvorledes han førte os ind i *Korttegning*, *Landmaaling* og *Arealberegning*.

Som Begyndelse til Korttegning viste han, hvorledes et Matrikelskort over en Bondegaard med Jord-

*) Landsby paa Fyn.

tilliggende i Maalestokken 1:4000 saa ud. Nettet af fine, røde Linier viste de i Marken maalte Linier. De lange Linier dannede Trekanter, som let kunde tegnes; hvor en bugtet Bæk skulde optages paa Tegningen, anvendte man en Række korte, vinkelrettet, ligesaa ved Gaardens Bygninger. Kopiering kunde foretages ved Gennemprikning, naar Kortet lagdes fast over blankt Tegnepapir. Ved Optrækningen med Tusch lærte man at anvende forskellige Linier til at betegne forskellige Objekter i Marken. Naar dette var vel øvet, tog han os med ud paa en *Opmaaling af Skolens Tilliggende*. Vi udstak en *Hovedlinie* i en bekvem Retning, og *Maalingen* med Kæde begyndte. Der førtes en *Maalebog*. Forud havde vi lært Systemet i den *geometriske Maalestok*. Tegningen udførtes derefter paa Skolen saavel i Maalestok 1:4000 som i 1:2000. Saa lærte vi Beregningen af *Arealet*, der jo i det store og hele kunde udføres ved *Trekantsætningen* g.h:2, hvor g er Grundlinien og h den paa samme vinkelrettet Højde. Agerlandet inddeltes i *bekvemme og lige store Sædskifter*.

Jeg synes ikke, man kan nægte *Poulsen-Dahl* den Anerkendelse, at en saadan Undervisning var et *Mesterstykke overfor Bønderdrengene paa 13—20 Aar*. Ikke alle naaede fuldt *Resultat*, men *mange gjorde det*. *Det har i adskillige Kredse her i Danmark været god Latin at omtale Folkehøjskolerne som Anstalter, der kun beskæftigede sig med Gudesagn og Bragesnak; lad være, at det maaske passer paa nogle Skoler; paa Kolds Skole med Poulsen-Dahl som Lærer passer det ikke.*

I Vinteren 1862—63 truede det politiske Uvejr fra Preussen og det tyske Forbundsraad. Poulsen-

Dahl var dybt interesseret i Sønderjylland. Det kom ikke frem som en uægte Begejstring, men som en dyb og inderlig Følelse. Han lærte os at synge vore *herlige Fædrelandssange uden dumt, som det nu er Mode, at kaste Vrag paa:*

Kong Christian stod ved højen Mast, eller
Den tapre Landsoldat.

Særlig husker jeg, at vi lærte Plougs prægtige
Strofe:

Land, som har adlydt Fædrenes Love.

Jeg kan tænke mig *Poulsen-Dahls knugende Sorg, saa vel som jeg husker min egen, Dreng, som jeg var, da Slesvigs Sag saa brutalt blev løst i 1864.*

Der er næppe nogen tilbage af de *samtidige Elever paa Datum Højskole*, som vil kunne læse det her meddelte. Skulde mit lille Bidrag til Kolds og hans Skoles Karakteristik faa *Læsere*, maa det jo være *Mænd eller Kvinder af et Par yngre Generationer*. De vil maaske tvivle paa Rigtigheden af den *Koldske Disciplin*, der ikke var opbygget paa *Kommando, Trusler og Straffe*. Jeg kan kun sige: *Den har sin Rigtighed; prøv selv, hvis du er Lærer eller Lærerinde!*

Hermed slutter jeg mine Erindringer om Kolds Skole. *Drengen er nu en Olding paa 89 Aar*, som ofte tænker paa Forholdene der og altid glæder sig ved *Minderne derfra*.

Anders Natmands Koglerier.

Et Tidsbillede fra det 18. Aarhundrede.

Ved HENR. LAURSEN.

AMTMAND BIRCHENBUSCH I THISTED udstedte i 1718 i Henh. til allernaadigst kongl. Befaling af 21. Juni Forbud mod, at nogen brugte, antog eller fæstede paa deres Gods nogen Rakker, Natmand, Skorstensfejer, eller dertil lod sig bruge. Man maatte være benøjet med de trende Personer: Morten Larsen i Sjørring, Christen Svenske i Randrup ved Vestervig og Christen Stefensen i Mollerup paa Mors.

Morten Larsens Søn *Anders Mortensen* i Hassing arvede Bestillingen efter Faderen. Der forlyder kun lidt om, hvorledes han varetog sit Embede, men saa meget des mere om de ukristelige Gerninger han øvede i Ledtog med *Jens Jensen Møller* af Hassing, en Person af tvivlsomt Rygte. De drev først deres Kunster i Thy, men da Jorden her begyndte at brænde under deres Fødder, forlagde de deres Virksomhed til Mors, hvor de fortsatte navnlig med Tyveri og Genvisning. Inden længe blev de imidlertid anholdt og efter Forhør sendt tilbage til deres Hjemsted, for at deres Skarnskunster ved Retten her kunde blive oplyste og straffede efter Fortjeneste.

Den 9. Juli 1735 blev de indsat i Arrest i Sognefoged Niels Damsgaards Hus i Hassing. Den 29. om

Aftenen i Mørkningen slap Anders Natmand fra Vagten og undløb, men samme Aften fandt tre Visby Mænd ham liggende i en Rugager paa Visby Mark vesten for Tremhøje og førte ham tilbage til Arresten i Hassing igen.

Den 4. August begyndte Vidneforhøret. Som Vidner var indstævnet samtlige Hassing og Villerslev Sognes Beboere, Børn og Tjenestefolk, for saa vidt de ikke sorterede under Ørum Birk, og endvidere 30 Personer fra omliggende Sogne.

Niels Christensen Rafn af Villerslev aflagde sin Ed at ville sige Sandheden og intet dølge og vidnede derpaa saaledes: Forleden Sommer 1734 noget efter Sankthansdag blev der fra Madame Goische i Villerslev om Nattetide bortstjaalet noget bleget Traad og noget mere Lintøj, som laa i Haven udenfor hendes Stuevindue, samt nogle Aal, som var hængt op for at tørres, og samme Nat blev bortstjaalet Vidnets Kones Særk, som laa udenfor hendes Stuevindue. En otte Dages Tid derefter havde Vidnet været borte, og da han var hjemkommen, kom Madame Goische til ham og sagde, at Peder Poulsens Kone Maren Bach havde sagt til hende: Jeg haver hørt, der skal være noget bortstjaalet fra Eder, men dersom Madame Goische forlangede at faa det igen, da muligt det kunde lade sig gøre. Og Mad. Goische begærede nu af Vidnet, at han paa hendes Vegne vilde være tilstede Fredag Aften hos Peder Poulsens, hvor det var lovet hende, at hendes stjaalne Tøj skulde blive tilbageleveret. Det lovede han og kom om Aftenen omtrent Kl. 10; en Times Tid efter kom Anders Mortensen Natmand, og igen efter en Times Tid hørtes der noget, som dommerede ligesom en, der kom rendende

paa en Hest, og da Vidnet og Natmanden gik til Døren, saa han lidt sønden for Huset et Menneske, som efter hans Tykke var i hvide Klæder, ride paa et Bæst. Da det var passeret, sagde Anders Natmand: Ja vil du ikke give det fra dig i Aften, skal jeg love dig for, du skal komme til at levere det i Morgen Aften! Straks efter gik Vidnet hjem, og næste Aften mødte han igen til Peder Poulsens. Noget ud paa Aftenen kom Natmanden, og en Times Tid efter gik de udenfor Døren. Da de havde siddet nogen Stund, kom der en rendende paa et sortbrun Bæst, han syntes at være en Karlsperson og ikke at være i andre Klæder end sin Skjorte og en Nathue paa Hovedet. I sin højre Haand havde han det stjaalne Lintøj og Traad og slog det tilbage fra sig uden at mæle et Ord og rendte straks Sønder paa fra dem. Ved den Tid sagde Natmanden: Ha ha, bette Kaal, kom du nu, Skam skal du faa! Vidnet tog saa det stjaalne Tøj med sig hjem og leverede det til Mad. Goische, der næste Dag leverede ham 2 Sletdaler, som han igen efter hendes Begæring leverede Natmanden.

Madame Goische¹ beklagede sig senere i et Indlæg til Retten over, at hun ved Niels Rafns urigtige Fremstilling var bleven indblandet i den skidne Sag om Anders Natmands Bedragerier og formentede Koglerier, som hun dengang intet havde vidst om, hun vidste ikke, at det var ham, der stod bag ved baade Tyveriet og Igenvisningen, heller ikke, at det var ham, der fik de to Sletdaler.

¹) Bodil Margrete Rosenstand, Enke efter Provst Peder Goische i Vestervig, boede efter Mandens Død 1722 mange Aar i Nørgaard i Villerslev og døde der 92 Aar gammel 1773.

Dernæst fremstod *Olluf Ollufsen* af Gammelby i Grurup, som efter aflagt Ed vidnede, at forgangen Aar ved denne Aarsens Tid blev det ham foresagt, at Anders Mortensen Natmand af Hassing kunde med Igenvisning og fly Folk Raad, saa deres Høvder ikke skulde blive forgjorte, eller om de var forgjorte, skaffe Raad derfor, og da han ved samme Tid var saa uheldig, at nogle Høvder var døde for ham, og andre lavede sig til, rejste han i sin Enfoldighed til Natmanden i Hassing og talte med ham derom. Nogle Dage efter kom Natmanden til ham i hans Hus, og han sagde da, at han vidste ikke, hvad Koen fejlede, uden der maatte være sat en Djævel ind udi hendes Yver, han kunde ikke hjælpe Koen, men han kunde nok lade ham se den, der havde forgjort den, og vilde han for saadan Kunst have ikke ringere end en Rigsdaler, som Vidnet ogsaa lovede at ville give ham. Da der var gaaet tre Uger, rejste han til Natmanden og spurgte ham, hvi han ikke kom efter sit Løfte, hvortil Natmanden svarede, at han turde ikke for Præsten, thi det var kommen i Ord, at han havde været til Jørgen Skyttes og kommet en til at gaa dertil, som havde forhekset ham, og Christoffer i Vibestoft havde ladet Jørgen Skytte beskikke derfor¹. Saa gik Vidnet bort med det Svar og var i Tanke ej videre at have dermed at gøre, men noget efter faldt hans Ærinde i anden Tilfælde til Hassing, og han talte da med Natmanden, som sagde, han vilde komme til Vidnet en Aften, hvilket ogsaa skete, og da han var kommen ind, lukkede han Døren og satte en Pind for. Lidt efter kom der en og slog stærkt

¹) sendt Beskikkelsesmænd til ham for vidnefast at tage hans Erklæring om, hvad der var passeret.

paa Døren, Natmanden sprang straks til Døren og spurgte: Hvem er ved Døren? Den udenfor svarede: En stakkels Kone fra Hørdum. Hvad vil I? spurgte Natmanden. Hun svarede, hun vilde tale ved Manden, hun havde forhekset hans Creter. Saa lukkede Natmanden den øverste Dør op, og Vidnet spurgte, hvi hun havde gjort det, hun svarede, at hun var købt dertil af hans egne Paarørende, som boede Nordost for Hassing Kirke. Saa spurgte Natmanden, hvornaar Koen fik det, hun gav til Svar, at det var Sankthansaften, hvortil Natmanden sagde: Saa har I været til Vækild¹, I Stakler, ja Svovl og Tjære skulde være eders Vækild! Natmanden spurgte videre, om hun vilde gøre Vidnet mere Skade, dertil blev svaret, at der vel var lovet ham mere Skade, men hun vilde ikke gøre det. Saa sagde Natmanden til Vidnet, at han skulde give hende det til, hvortil han svarede ja. Derpaa sagde Natmanden til dette Menneske: Far Fanden i Vold! og dermed fo'r hun bort. Da de var kommen ind i Stuen igen, sagde Vidnet: Nu er jeg lige klog, saasom jeg ikke fik at vide, hvem det var af Hørdum, og der er mange Folk. Kendte I hende ikke? sagde Natmanden. Vidnet svarede: Nej, for det var nu ikke Olle Boyers Kone. Jo, sagde Natmanden og svor derpaa. Vidnet sagde derefter til Natmanden, at eftersom de nu havde truet med at ville gøre ham mere Skade, saa fik han at skaffe Raad derfor, hvad Natmanden ogsaa lovede. Endnu forklarede Vidnet, at Anders Natmand havde kommet ham til at tro, at onde Mennesker havde taget Goden af hans Jord, da Vidnet havde fortalt ham, at hans Avling havde været

¹) St. Hansblus.

meget slet, siden han kom til sin iboende Gaard. Natmanden sagde, at der havde været tre om at gøre det, nemlig forommeldte Kone af Hørdum, Edel Svalgaard og Mads Mullis Kone af Skyum. For at skaffe Raad for dette gav Vidnet ham 2 Sletdaler.

Videre fremkom *Poul Nielsen Svankier* af Hvidbjerg v. Aa, som vidnede med Ed efter Loven, at forgangen Aar 1734 var Anders Natmand hos ham og tog Huden af en Ko, som var død for ham, og tilforn havde han ogsaa taget Huden af andre hans Høvder, som var døde. Da sagde Natmanden til ham: Hvordan er det fat, der dør saa mange gode Høvder for Eder. Vidnet svarede, han vidste det ikke. Natmanden sagde da, at han nok kunde fly ham Raad derfor, om han vilde tie det, hvad Vidnet lovede. Han spurgte saa Natmanden, hvor meget han vilde have derfor, han svarede 4 Sletdaler, hvilket Vidnet tilstod at ville give ham med det Vilkaar, at han vilde lade ham se hans Skademand, men Natmanden sagde, at skulde han gøre det, vilde han have 4 Rigsdaler. De blev saa akkorderet om 5 Sletdaler¹. Vidnet vilde haft det gjort om Dagen, hvilket Natmanden ikke vilde, idet han foregav, at han turde ikke, saasom der var Straf derfor. Noget efter blev der atter en Ko syg for ham, og han gik til Natmanden om Hjælp for den og spurgte ham da, hvi han ikke var kommen til ham efter Løfte. Han fik til Svar, at han turde ikke, fordi der var saa mange Folk i Gaarden. Han lovede dog at komme og kom ogsaa en Aften og gik ind i Vidnets Kiørshus og hen til den syge Ko, tog en Bog af Størrelse som en Evangeliebog indsvøbt i Læder op af sin Lomme og krydsede paa Koen saa-

¹) 4 Rigsdaler = 6 Sletdaler = 13 Kroner.

ledes, at han tog fat paa hendes Mule og strøg med Haanden derfra op imellem hendes Horn og langs ud med hendes Ryg til hendes Haleende, dernæst begyndte han ved den ene fremmeste Fod og strøg lige op med Benet og tværs over til den anden Fod, og ligeledes gjorde han bag over Koen. Desimidlertid stod Vidnet med hans Bog i sin Haand og saa udi den i Tanke, han vilde se, om han kunde læse noget i den, men han kunde ikke forstaa eller læse i den, skønt han dog ellers kunde læse Prent, men hvad Sprog det var, vidste han ikke. Da Natmanden havde gjort som ommeldt, sagde han: Nu skal jeg love Eder, at Eders Ko inden ni Dage skal blive bedre, hvilket ogsaa skete, og Koen er endnu i Live. Bogen leverede han igen til Natmanden, og de gik derpaa til den Dør, hvor Mennesket efter Natmandens Sigelse skulde komme, og der læste Natmanden atter i samme Bog. Lidt efter blev der banket paa Døren, men ikke opladt, atter blev der banket, og ejheller opladt, men da der tredie Gang blev banket, gik Vidnet til Døren og oplukkede den, og da stod der udenfor et Menneske i Kvindeklæder, hvoraf han husker en halvslidt blaa Trøje, et Skørt over Skuldrene og et Par brune Hoser, som Tærne sad ud af, om Hovedet havde hun tvende hvide Klæder, et for Munden og et for Panden. Han spurgte, hvad hun vilde, og fik til Svar, hun vilde bekende den Skade, hun havde gjort ham, at hun havde taget Livet af trende Høvder for ham, en Plag i Fjor og en i Aar og en Ko, og den anden Ko skulde have været med. Han spurgte hende, hvorfor det ikke var sket, dertil blev svaret: Det har han faaet Raad for, som staar hos Eder, for hans Ord var kraftigere end mine. Og

da han vilde have at vide, hvorfor hun havde gjort det, gav hun til Svar, at hans Naboer, som boede vesten derfra, havde kommet hende dertil. Og da dette Menneske saa vilde gaa bort, sagde Natmanden: Gaa Fanden i Vold, og kommer du paa saadan Trol-deri mere, skal jeg handle og lave det saadan med dig, at du aldrig mere skal gøre Folks Høvder Skade!

Om Bogen, han havde brugt hos Poul Svankiers, gav Anders Mortensen i Forhøret først den Forklaring, at den var paa Dansk, og dens Indhold var, at naar han læste i den de Stykker, som handlede om Igenvisning, saa skulde de komme, som havde fra-stjaalet nogen deres Tøj, ligesaa var der andre Stykker i samme Bog, som indeholdt, at om nogen havde forhekset Mennesker eller Høvder, saa kunde han læse i denne Bog saaledes, at de skulde komme til dem, som havde lidt Skade, og bekende deres For-seelse, ligesaa var i samme Bog anført, hvordan han kunde gøre Raad for, at ingen Troldfolk derefter kunde gøre nogen Skade. Men siden tilstod Natman-den, at denne hans Forklaring var falsk, og at han ikke kunde gøre nogen Kogleri eller Igenvisning efter Bogen, det var en gammel Bog, som han ikke vidste at forklare enten hvad Sprog eller Indhold den var af, og han brugte den til den Ende, at han vilde ind-bilde Folk, at han forstod at kogle og vise igen; han havde i sin Tid fundet den i Forældrenes Hus i Sjør-ring, og den havde siden fulgt ham, indtil han blev arresteret i Nykøbing, da han havde kastet den i Aaen udenfor Tinghuset.

Peder Jepsen af Gammelby vidnede edelig efter Loven, at medens han tjente i Skyum Præstegaard, var trende deres Plage syge, og da de ikke vilde blive

bedre, sagde Præstekonen til ham: I faar at rejse til Hassing til Natmanden og forhøre, om han ikke ved Raad derfor. Han rejste da til Anders Natmand og berettede, at hans Hosbond havde trende syge Plage, og spurgte, om han vidste noget Raad dertil. Natmanden spurgte: Hvad mon der gaar af dem? Han svarede, han vidste det ikke. Saa sagde Natmanden: Gak i Byen en Times Tid, saa skal jeg fly Eder det at vide. En Times Tid efter kom Natmanden til ham inde til Karen Kroerkones i Hassing, de gik saa begge udenfor, og Natmanden sagde da, at der var Galskab derved, det var Skarnsfolk, der havde Skyld deri, han kunde nok sige Raad derfor, men han vidste ikke, om han turde gøre det for saadanne Folk. Men da Vidnet forsikrede, at Præsten ikke skulde faa det at vide, lovede han at komme og kom ogsaa snart efter en Eftermiddag og sagde, at det var en Kælling fra Skyum, som havde forgjort de syge Plage, nu vilde han først til Tøttrup, saa vilde han komme igen om Aftenen og lade hende komme til Ladedøren. Om trent Klokker 12 kom han til Vidnet ved Laden og sagde: Nu kommer hun straks, hvilket Vidnet gik ind og berettede Præstekonen, som saa gik med ham ud for at se dette. De gik tilligemed Natmanden ind i Laden og tillukkede Døren. Lidt efter kom der et Menneske og slog stærkt paa Ladedøren. Lad den kuns staa lidt, sagde Natmanden. Da det atter bankede, gik Natmanden til Døren og spurgte: Hvem er der? En sølle Stakkel, blev der svaret. Hvad vil I, sagde Natmanden, efter at Døren var oplukket. Hun svarede, at hun vilde tale ved Mor, hun var den, som havde gjort hendes Hoved ondt. Hvorfor har I gjort det, sagde Natmanden. Fordi I havde for meget, svarede Mennesket. Derpaa spurgte Præstekonen, som

saa ud af Ladedøren, Vidnet, om han kunde kende dette Menneske, hvortil han svarede Nej. Hun spurgte saa Natmanden, hvem det var. Kender I den ikke, svarede han. Nej, sagde hun, det er ikke Karen Feldbereder. Jo, det er, sagde han. Er det vist, sagde hun, hvortil Natmanden atter svarede ja. Saa begærede dette Menneske at maatte gaa bort igen, hun skulde ingen Fortræd gøre hende mere. Og da Natmanden bad for den, at hun skulde lade den løbe, thi den kunde sagt ikke staa længe, førend den styrtede, sagde Præstekonen, den maatte gaa bort, hvorpaa den for ud af den norderste Port. Men dette passerede i indeværende Aar ved St. Pedersdags¹ Tid.

Michel Christensen af Villerslev vidnede edelig efter en af ham selv oplæst skriftlig Seddel saaledes: Aar 1734 ved Santhansdags tid blev een min Kov syg, som varede noget hen, søgte Raad hos mange mennisker, hvilche iche syntes, det var ret fat med den, og som Maren Bach her i byen kort til foren havde en Kov, som og var syg, talte ieg med hende, om hun kunde vide og sige mig nogen Raad og hvad hun syntes der om, hun sagde som andre, det var iche ret fat med Koven, noget der efter kom hun til mig og spurte, om Koven iche var bleven bedre, hvor til ieg svarede ney, da sagde hun, at hun mente, at Natmanden i Hassing kunde vide, hvad den skade, thi hand havde kiendt hende Raad til hendes Kov. Saa talte ieg med Anders Natmand her i Villerslef bye der om, som svarede mig, hand kunde Intet sige der om, før hand fick Koven at see. Saa fick hand dend at see, da sagde hand, det er iche ret fat med dend, andre folch haver skyld der udi, dend er værre faren

¹) 22. Februar.

end Maren Bachs Kov, thi dend har haft det saa lenge, lad Een komme til mig i morgen, saa skal I faae noget at komme i dend, hvilchet og skeede, og lille Michel Skræder hente mig det hos Natmanden, men hialp Intet. Atter spurte ieg Maren Bach, hvad Natmanden gjorde ved hendes Kov, hun svarede, at hand slet Intet gjorde ved dend, thi onde mennisker havde skyld der udi, og Natmanden lod hende see dends skade mand, som hun talte med ved hendes dør, og sagde hun, at hun kunde kiende hendes Kov blev bedre før tredie dag der efter. Saa sente ieg bud til Anders Natmand, at Koven var bleven verre end til foren, kan kom til mig og sagde, der er Een her i byen, som har ladet Koven forgiøre ved En anden uden byen, saa sagte ieg Kand I lade mig see min skade mand, som I har giort hos Maren Bach, da sagde han Ja, det skal skee. Ieg begierede der hos, at det maatte skee om dagen, hvor til hand sagde ney, en aften eller toe der efter skulle det skee, og da kom hand til mig en aften, lidet ud paa natten kom der Een og bankkede hart paa min dør 2 a 3 gange, da det var skeed, gick ieg til døren og spurte hvem bankker, mig blev svaret En fattig fremmet Kone af en anden Sogn, saa spurte ieg, hvad hun vilde, mig blev svaret Ieg er skyldig Eders Kov er saa vog. Saa opluchte ieg døren og saae der uden for en hesselig menniske i qvinde klæder, hvis dragt ieg iche kand giøre nogen forklaring om, saa som det var mørck, og var sammes tale og udmælle gandske huel som det maatte voren en mands Persohn. Ieg spurte dend ad, hvor hun havde hiemme, svarede i Staxtrup. Ieg spurte, hvis Kone hun var, svarede, hun vilde iche ovenbahre hendes mand. Ieg spurte, hvor for hun havde giort det, svarede, mand lader sig overtale til meget, ieg spurte, af hvem hun havde ladet sig overtale, hun sagde af

en Kone her i Villerslef bye. Ieg spurte hvem er dend Kone, svarede det maa ieg iche sige, men giv mig det til for Guds skyld og lad mig gaa igien. Ieg spurte atter, hvem dend Kone var, svarede, det var Een nør i byen, nock spurte ieg om det samme, hun svarede, at dend var norden til Svalgaard. Derpaa bad hun igien, ieg ville give hende det til for Guds skyld, da sagde ieg hendt mig dend Kone, som det har ladet giøre, saa skal ieg give Eder det til, hun svarede ney det kunde hun iche, men bad igien, ieg skulde til give hende det, ieg svarede skaf mig min Kov til Pas igien, saa vil ieg give dig det til, hun svarede, det kunde hun iche, mens sagde Koven bedres vel. Ieg spurte, om de havde meere ondt i sinde med mig, som havde ladet giøre det, hun svarede Ja, om de kunde faae magt, begierede atter ieg ville til give hende, det hun kunde komme hiem, før det blev dag. Saa lod ieg hende fare. Og gav ieg Natmanden der for Een Rixdaller. Kort der efter døde Koven. Ieg sente bud til Natmanden, som kom og tog huden af den, og saa i tvende mænds nerværelse lod Koven opskierre, hvor der udi da fantes en stor grøde, som ieg da syntes var Aarsag til Kovens død, og da det var skeed, befant ieg, at alt det andet var Narrerie, løgn og bedragerie. Hvad sig Jens Jensen Møller angaar ved ieg Intet at vidne om, uden det ieg har hørt hand skal have efter fult Natmanden, og at han efter folches, Sigelse har været en Løsgiangere og berøgtet for tyverie.

Vidneforhøret varede samfulde tre Dage og bragte et langt Synderegister for Dagen, „saa megen Ugudelighed, Tyveri, Løgn og Bedrageri med videre, som vel ikke i Christenheden før er hørt“. Blandt andet havde de to Kompaner ogsaa en Nat i Nørhedegaard stjaalet 24 Alen Vadmel, som blev lagt i et Skrin og

nedgravet ved Natmandens Hus i Hassing. Den, der havde tilskyndet og givet dem Anvisning paa dette Tyveri og ogsaa fulgte med dem paa den natlige Udflugt, var Jens Jensens Kones Moder *Anne Barrøgel*, „der fra Barnsben havde været en general berygtet Tyv“. Ved sidst afvigte Michaeli Tid havde de paa Thisted Marked truffet Niels Natmand og Kone fra Sennels og aftalte da imellem sig, at Jens Jensen skulde blive i Thisted for at passe paa, at de to blev i Byen, medens Anders Mortensen og Anne Barrøgel red til Sennels, hvor de brød ind i Natmandshuset og stjal 20 Alen Lærred.

Arrestanterne var tilstede ved Forhøret, og Anders Mortensen tilstod straks villig, hvad der blev vidnet paa ham, derimod søgte han at dække over sin Kammerat, idet han erklærede, at han ikke vidste, hvem de Troldkvinder var, som bar Tyvekosterne tilbage eller kom og tilstod at have forgjort Folk eller Høvder. Jens Jensen paa sin Side nægtede standhaftig alt og „blev stadig ved sit Mundheld, at han intet havde gjort“. Omsider maatte han dog bekende sin Meddelagtighed i Tyverierne, og at det var ham, der hele Tiden havde ageret Troldkone og derfor hver Gang havde faaet 2, 3 eller 4 Mark. Men nogle Dage efter Tilstaaelsen lykkedes det ham at undvige fra sin Arrest.

Efter hans Flugt blev der indrettet et sikrere Arresthus i Vibestoft og Anders Mortensen og Anne Barrøgel indsat der. De bevogtedes Dag og Nat af et 3 Mands Vagthold og var Dag og Nat lænkede baade paa Hænder og Fødder, kun blev Haandjernene taget af den ene Haand, naar de skulde spise, eller det ellers var fornødent. Nøglerne til Haandjernene blev af Vagten hver Aften bragt til Fogden paa Irup

og hentet igen om Morgenen. Man skulde da tro, at de to Arrestanter var vel forvarede. „Men da Anders Natmand fra Lørdag Middag den 27. August og stedse til Søndag Aften klagede over indvortes Smerte og Pine og meget indstændig begærede af Vagten, at han maatte løses fra Fængslet af Hænderne, saa at Laasene kunde blive aabne den Stund Nøglen blev bragt til Irup, saa syntes Peder Mon, at det var Synd at nægte ham det paa saadan hans vemodig Klagemaal, og derpaa lod Vagten Haandjernerne blive liggende paa Bordet og Laasene aabne derhos den Tid Peder Mon gik til Irup med Nøglerne“! Efter Peder Mons Bortgang sprang Anders Mortensen pludselig fra de to Vagtmænd og ud af Døren, og skønt de straks løb efter ham, kunde de intetsteds opdage ham. Hvordan han havde kunnet befri sig for Fodjernene, som de fandt ved Østerenden af Huset, var dem en ufattelig Gaade. Men borte var han.

Efter at de to undvegne Forbrydere i Oktober var efterlyst paa Tinge uden Resultat, blev den 15. December saaledes afsagt Dom: Vel forklarer de ved Sønder og Nør herreder paa Morsøe dend 23 Maij og 20 Junij indeværende aar førte tings vidner og dend her ved Retten dend 4 Augustii nest efter samt Anders Mortensen Natmands d. 6 dito egen tilstaaelse, at hand og Jens Jensen Møller af Hassing haver øved falschheds igien viisning med meere, men det siden er befunden af deres egen frie villig uden baand og fængsel gjorde bekiendelse, at de udi slige Konster iche har været erfahrne¹, men allene brugt det for at besnige og bestiele folch, som deres og de andre arre-

¹) d. v. s. de kunde ikke dømmes efter Lovens 6—1—12: Dersom nogen befindis med Segnen, Manen, Maalen, Igienvisning at omgaais, og i saadanne mistænkte Kon-

stanters bekiendelse viidere udførlig melder: Thi seer ieg og mine tiltagne med Doms mænd efter dessen beskaffenhed iche rettere her udi at Kiende og Dømme end Anders Mortensen Natmand og Jens Jensen Møller, der saa mange gange haver øved Smaa tyverie og undviggt deres arrest, Joe bør og pligtig er at lide, hvor de maatte findes og treffes, dend Straf Kongl: Mayts: allernaadigste Lous 6 Bogs 17 Capit: 35 Art: dicterer nemlig at Kagstryges og brendes med Tyvs mærche i deres Pander, og der efter forskickes til Bremmerholm at gaa i Jern og arbeide deres Lifis tiid. Anne Christensdaatter Barrøgel, der fornemmelig trende gange har været i Tyveriet, bør at liide efter Lovens foregaaende 34te Articull, som er at stryges til Kagen og brendes paa hendes Pande, og der efter Landet strax at være forviist. Natmandens Hustru Bodild Andersdaatter, der vel har tilstaaed at have nedgraved det staaene Vadmæl, men ellers iche efter førte beviiser har ret synderlig haft med Tyveried at bestille eller der udi været deelagtig, bør dog for ovenmelte Vadmels nedgravelse at forviises Landet.

Jens Jensen Møller undslap Retfærdighedens Haand. To Aar efter det her berettede kom han engang ved Nattetide til sin Kone i Hassing og søgte at overtale hende til at rømme bort med ham, men da hun ikke vilde følge ham, flygtede han igen ene den følgende Nat, og siden hørtes intet til ham. Anders Mortensen derimod blev paany grebet og maatte brændemærket gaa i Jern paa Bremerholm sin Livstid.

ster kyndige og forfarne at være, og dem øve og bruge, da skulle de have forbrudt deris Boeslod, og rømme Kongens Riger og Lande.

Agrarhistorikeren Provst C. Djørup.

Af AUGUST F. SCHMIDT.

I AARENE 1827—1844 udsendtes efter kongelig Befaling og foranstaltet af Det kongelige danske Landhusholdningsselskab en Række Bøger, 19 ialt, der amtsvis giver „Bidrag til Kundskab om de danske Provindsers nærværende Tilstand i oekonomisk Henseende“. Disse Bøger, der almindeligvis benævnes „Amtsbeskrivelserne“, er en meget vigtig Kilde til Kundskab om dansk Landbrug i første Halvdel af afvigte Aarhundrede, og da det træffer sig saa heldigt, at Bogen om *Thisted Amt* er en af de bedste i Skriftrækken, kan den og dens Forfatter nu, et Aarhundrede efter dens Udarbejdelse og Offentliggørelse, nok fortjene at blive gjort til Genstand for en Omtale i nærværende Aarbog.

Landhusholdningsselskabets Beskrivelse af *Thisted Amt*, det femtende Bind i Rækken, blev udarbejdet af Provst og Sognepræst *C. Djørup* og offentliggjort i 1842.

Christian Djørup blev født i *Kaarup Mølle* (Visborg Sogn i Himmerland) den 20. Juli 1804 som Søn af Proprietær Laurs Christensen Djørup, siden Ejer af Hindsels og Aunsbjerg, og Anna Sophie Stilling. Han blev Student med 1. Karakter fra Viborg Kathe-

dralskole 1824, og den 15. Oktober 1828 fik han theologisk Embedseksamen (med Laud). Allerede den 21. Oktober d. A. blev han konstitueret Adjunkt i Viborg, fast ansat 25. Maj 1830. I 1832, den 15. Juni, blev han udnævnt til Sognepræst for *Hassing* og *Villerslev* Sogne i Thy (ordineret 26. Juli i Viborg). Her forblev han til 1841, da han 23. Oktober blev forflyttet til *Klim*, *Torup* (hvor Præstegaarden siden 1820 har ligget) og *Vust*. Aaret efter, 5. Januar 1842, fik han tildelt Provsteembedet for Vester og Øster Han Herred samt Hvetbo Herred.

I 1851 forlod Provst Djørup Thisted Amt, idet han den 11. Februar 1851 blev kaldet til Sognepræst for *Hjørring* samt Sct. Hans og Sct. Olai Menigheder dér. Den 11. Marts samme Aar udnævntes han tillige til Provst for Vennebjerg og Horns Herreder. Den 1. Januar 1859 blev han Ridder af Danebroge, og 29. April 1863 Sognepræst for *Karlebo* i Nordsjælland. Samme Aar 3. Juni tillige Provst for Lyng og Kronborg Herreder. Den 21. Oktober 1878 ved sit 50-Aars Embedsjubilæum blev han Dannebrogsmænd. C. Djørup døde 8. Januar 1879 i Karlebo.

Hans Hustru var *Frantsine Kirstine Holst*, med hvem han blev gift i Thisted Kirke 23. Juli 1830. Hun var født 18. April 1808 i Thisted (Datter af Købmand i Thisted Lars Hilmann Holst og Helene Cathrine Steenstrup), og døde 20. April 1890 i København. I Ægteskabet blev der født syv Børn. Ved sit Giftermaal med Frantsine Holst blev C. Djørup beslægtet med Familien *Steenstrup* (med de ansete Videnskabsmænd Japetus og Johs. Steenstrup m. fl.) og Familien *Jacobsen* paa Carlsberg, idet Brygger *J. C. Jacobsen* (1811—1887) blev gift med Fru Djørup.

rups Søster *Laura Cathinka Holst* (1819—1911). Som bekendt stiftede Brygger Jacobsen *Carlsberg-fondet* (25/9 1876), hvis Betydning for dansk Viden-skab er umaalelig. Ogsaa med Amtmand i Thisted, *Gerhard Faye* (1760—1845) blev Djørup beslægtet, idet Fayes ældste Søn, Byskriver Andreas Stockfleth Faye, blev gift med Nicoline Severine Holst, der var en Søster til Fru Frantsine Djørup¹⁾.

Pastor C. Djørup har sikkert været en praktisk Mand med Forstand paa Landbrug. Ellers var han vel heller ikke den 12. September 1837 blevet ud-nævnt til Landvæsenskommissær. Fra Klim anføres i Wibergs Præstehistorie, at han var meget afholdt. Med Amtmand Faye blev han snart nær forbundet i et varmt Venskab. Faye sluttede sig i det hele nær til Præstestanden i Amtet, da han med Rette i denne saa sin bedste Forbunds-fælle i Arbejdet til Gavn for Menigmand. Praktiske Præster kunde ofte give den samfundsvenlige Amtmand og Digter gode Vink til Bedste for Almenvellet. Faye fik saaledes i sin Embedstid forbedret Fiskeriforholdene, Strandings-væsenet, Fattigvæsenet, Skoleforhold, Landvæsen, Folkeoplysningen (Biblioteker, Landøkonomisk Sel-skab) o. s. fr. Og der er jo ingen Tvivl om, at han har været stærkt medvirkende til, at Djørup paatog

¹⁾ S. O. Fasting: *Lægen Frans Casper Djørup's Slægt* (1913), 11 ff. Chr. Heilskov: *Mindeblade om Gerhard Faye* (1925), 5—6. C. Klitgaard: *Hjørring Bys Historie II* (1925), 325. Th. H. Erslev: *Forfatter-Lexicon, Supplement Bind I* (1858), 376. Wibergs *Præstehistorie II*, 65. S. Elvius: *Danmarks Præstehistorie 1869—84* (1885—87), 259. Johannes Steenstrup: *Carl Jacobsen og hans Fader* (1921), 14—15.

sig det store Arbejde at skrive Værket om Thisted Amt til Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Skriftrække. Det var ellers først overdraget Pastor *J. V. Steenstrup*¹⁾ til *Hillerslev* og *Kaastrup* at skrive Bogen, men da han i 1835 blev forflyttet til Skelund og Visborg i Himmerland, maatte han en Tid opsætte Arbejdet, og da han døde allerede i 1840, inden han vel var færdig med at berejse Amtet, maatte der jo findes en ny Mand til Hvervet. Denne Mand blev Pastor Christian Djørup i Hassing. Han paatog sig Opgaven og løste den paa bedste Maade. Til sit Brug fik han overdraget det af Pastor *J. V. Steenstrup* indsamlede Materiale, men han følte det som nødvendigt selv at berejse hele Amtet, „for at undersøge dets nuværende Tilstand, sammenligne den med de ældre Skildringer, og saaledes prøve og bedømme Alt, førend jeg nedskrev det paa Andres Auctoritet“. Med sjældnen Ihærdighed og Samvittighedsfuldhed indsamlede Djørup nu Stof fra hvert Sogn i Thisted Amt, og af det saaledes med stor Omhu tilvejebragte, ret forskelligartede Materiale udarbejdede han saa sin Bog, der er paa ikke mindre end 506 tættrykte Sider foruden en Række statistiske Tabeller. C. Djørups „Thisted Amt“ (1842) er ved sin Stofrigdom en af Grundbøgerne i Studiet af det Landomraade, der skildres i den; hertil kommer, at Bogen er godt og underholdende skrevet, saa man man læser den med Interessen fangen, selv nu da den snart er et Aarhundrede gammel.

„Thisted Amt“ er ifølge den tildelte Opgave fortrinsvis et agrarhistorisk-økonomisk Værk, inde-

¹⁾ Bedstefader til Historikeren Johannes Steenstrup.

holdende detaillerede Oplysninger om Landbrugsforhold og Jordbundens Beskaffenhed i hvert Sogn i Amtet. Bogen er inddelt i 29 Kapitler, hvori behandles Emner som Jordernes Bonitet, Klima, Udskiftning, Dyrkningsmaade, Sommerstaldfodring, Gødningsmidler, Hornkvæg som Arbejdsdyr, Agerdyrkningsredskaber, Sædarter, Kornet og dets Beskaffenhed, Markfred og Hegn, Husdyravl, Have dyrkning, Skove, Husflid, udmærkede Agerdyrkere, Ejendomspriser, Arbejds løn, Bierhverv o. s. v.

C. Djørups Værk har til en vis Grad sin Forgænger i Pastor *Knud Aagaards* „Beskrivelse over Thye“ fra 1802¹⁾. I dette gamle, nyttige Arbejde (250 Sider) er der ogsaa af den praktiske Theolog givet særlig mange landbrugshistoriske Oplysninger, hvilket ligeledes er Tilfældet med Provst *Caspar Schades* „Beskrivelse over Øen Mors“ (1811). En Efterfølger af Djørup er Landbrugshistorikeren *I. B. Krarup*, der i sit Værk: „Beskrivelse af *Landbrugets Udvikling* i Danmark fra 1835 indtil Nutiden“, Bind II (1896), i sin Skildring af det nordlige Jylland har en Mængde Oplysninger om Thisted Amt. Krarups Skriftrække er en Fortsættelse af „Amtsbeskrivelserne“. Hans Oplysninger fra vort Amt fra 1890'ernes Begyndelse kan derfor læses som en Fortsættelse af Djørups Meddelelser fra o. 1840. For at faa det fulde Indtryk af Aarhundredets Udvikling maa man foruden Aagaards og Schades Bøger fra 1802 og 1811 ogsaa kende *Gregers Begtrups* „Beskrivelse over Agerdyrkningens Tilstand i Danmark. Nørre Jyl-

¹⁾ Om Topografen Knud Aagaard se min Afhandling i Sønderjydske Aarbøger 1938.

land“ 3 (1812), hvor Thisted Amt er omtalt S. 143—248. Han benytter flittigt Aagaard og Schade (ligesom senere Djørup), men har ogsaa selvstændige Oplysninger.

Ved at jævnføre de nævnte Arbejders Indholdsfortegnelser med hinanden vil man se, at det — bortset fra C. Schade, hvis Bog har et alsidigere Indhold — er omtrent de samme Emner, de forskellige Forfattere har interesseret sig for og taget op til Behandling. Dette er for saa vidt heldigt nok, da man herved faar sikker Viden om et for dansk Landbrug overmaade vigtigt Aarhundredes Udviklingshistorie i det nordvestligste af Jyllands Amter. Foruden de agrarhistoriske Oplysninger faar Djørup ogsaa Lejlighed til at fremkomme med Skildringer af Kulturforhold, der peger tilbage mod ret gamle Tider. Hvor han omtaler ældre Tidens Sæd og Skik, bygger han, som ovenfor antydet, naturligvis i udstrakt Grad paa Aagaards og Schades Bøger. Dette gælder f. Eks. vedrørende Redegørelsen for Klædedragt, Folkekarakter og Agerdyrkningsredskaber (S. 44, 49, 51, 323). Side 41 omtaler Djørup *Velstanden i Thisted Amt*, som han forklarer paa den Maade, at Hoveriets Aag før Stavnsbaandets Løsning ikke hvilede nær saa tungt paa Bondens Skuldre her som andet Steds i Landet. De relativt gode Kaar maa vel ogsaa være en Forudsætning for den gode Levevis i Amtet. Helt i 1802 kunde Aagaard skrive, at der gives næppe noget Sted, „hvor Bonden lever bedre end i Thy“. „God Mad og stærkt Øl bestræber Enhver, endog den Fattigste sig for, altid at have paa sit Bord“. Djørup fremkommer med forskellige Oplysninger, der viser, at man ogsaa o. 1840 levede paa en god Fod i

Thy. Og i *Anders Andersens* „Skildringer fra Folkelivet i Sydthy i 1860—70erne“ (udg. 1933 af A. F. S. i Thisted Amts Tidende, ogsaa i Særtryk) faar man ligeledes et godt Indtryk af den rigelige Levemaade i Thy. Om Thyboernes Lyst til Gilder og Selskabelighed har Djørup S. 48 nogle træffende Bemærkninger, til Dels fra Pastor J. V. Steenstrups Forarbejder (jfr. Historisk Aarvog for Thisted Amt 1938, 45). Herhen hører vel ogsaa at nævne, at Djørup (S. 426) har nogle Bemærkninger om de for deres Fedme og ramme Smag bekendte *Thybo-Ost*, som *Otto Lemvigh*¹⁾ udsendte et Prisskrift om („Underretning om Thyboostens Tilberedelse“)²⁾, og som Aagaard i sin „Beskrivelse over Thy“, 121 ff., har udførlige Oplysninger om, ligesom det ikke maa glemmes, at *C. Klitgaard* i Festskrift til H. F. Feilberg (1911), 159 f., har offentliggjort et Bidrag om Thy Degne- og Jordemoderost.

Djørups nyttigste Afsnit er uden Tvivl det, der handler om *Udskiftningen* og *Udparcelleringen*. Fremtidige Lokalhistorikere, der agter at skrive indgaaende sognehistoriske Arbejder, vil have stor Gavn af de omhyggelige Oplysninger, Djørup her har været i Stand til at fremkomme med. Ogsaa om *Dyrkningsmaaderne* i ældre Tider er der meget Stof at hente i „Thisted Amt“. Her støtter Forfatteren sig fortrinsvis til Aagaard og Schade. Til Supplering af de nævnte Arbejder tjener, hvad Historikeren *Henrik*

1) Otto Lemvigh (1758—1834) var Byfoged i Thisted 1789—1798. Blev i 1795 Landvæsenskommissær i Thisted Amt. Agrarhistoriker.

2) Trykt i Landhusholdningsselskabets Skrifter, Bind VI, 409—24. Særskilt aftrykt, København 1800.

Larsen har skrevet om Dyrkningsforhold etc. i Landsbyfællesskabets Tid i Thisted Amt i Historisk Aarvog for Thisted Amt 1927 og i „Morsingboer i gamle Dage“ I (1930). — *Klitternes og Sandflugtens Historie* har Djørup (S. 120 ff.) ligeledes udførlige Oplysninger om. — Fremhæves kan ogsaa, hvad han skriver om *Gødningsmidler og gamle Gødningsmetoder* (jfr. min Bog: „Møddinger og Gødskning“ 1939, 25), idet han der fremkommer med Skildringer af Møddinger og deres Pasning, Løberækker, Blandingsmøddinger, Flyttefolde (jfr. S. 440 Faarefolde), Mergling, Tang og Aske som Gødning m. v. Foruden egne Iagttagelser bygger Djørup i Gødningsafsnittet baade paa Aagaard og Schade, saavel som paa Pastor *H. J. C. Høeghs* Bog: „Anviisning til et velindrettet Jordbrug“, der er et Prisskrift, som blev tilkendt det kongelige Landhusholdningsselskabs første Guldmedaille i Aaret 1794. I dette Værks 3. Udgave 1811 findes Gødning omtalt S. 347—79¹). Pastor Høegh (Broder til Minister *Ove Høegh-Guldberg*) var Præst i Gentofte, men han meddeler ogsaa af sine Erfaringer fra sin Præstetid i *Hillerslev* og *Kaastrup* i Thy (1773—1783). Her kan det bedst anføres, at *I. B. Krarup* i 1866 i Thy saa den gamle Gødskningsmetode med *Løberækker* i Brug, men i 1893, da han igen var paa Studierejse i Landsdelen, var *Løberækkerne* forsvundne²). — Om det indenfor Landbrugs-historien saa vigtige, men endnu ikke ordentligt undersøgte Emne: *Markfredens og Hegnenes Histo-*

1) Gødning omtales hos Gr. Begtrup, anf. Værk, 169—173.

2) „Landbrugets Udvikling“ II, 264. „Møddinger og Gødskning“, 25.

rie, har Djørup fortrinlige Enkeltheder, som man dog ikke her skal gaa nærmere ind paa¹⁾. — Ved Omtalen af *Vejene* i Thisted Amt finder Provsten Lejlighed til (S. 401) at rose Amtmand *G. Faye*, der i 35 Aar ufortrødent havde arbejdet paa at faa Amtets *Vejvæsen* i god Stand. Yderligere Oplysninger herom findes i Djørups Mindeskrift om *Faye*, udgivet af *Chr. Heilskov* i „Mindeblade om Gerhard Faye“ (1925), 42—45 (jfr. *Jens Damsgaard* i *Historisk Aarbog for Thisted Amt 1909,95*). — Nævnes kan det ogsaa, at Djørup omtaler *Jannerup Kirkeblok* (S. 91) og *hellige Kilder* i Amtet (S. 158—60)²⁾, *Havebrug*³⁾, *Skov og sluttede Plantninger*⁴⁾, *Husflid*, *Bierhverv*⁵⁾, *Høraavl*, *Hamp*, *Rasp* og *Humle*, *Fiskeri* o. s. fr. Hertil kommer saa de mange *statistiske Oplysninger* om Thisted Amts Befolkning og Erhvervsliv, Skildringer af hvert Sogns Overfladeforhold, Jordbonitet, Avling af Korn, Græs til Hø m. m., altsammen uhyre nyttigt at vide Besked om og en uvurderlig Hjælp for første Udgave af *J. P. Traps* „Danmark“, hvor Thisted Amt er skildret i Bind II (1859), 95—166.

Nu er Djørups gamle Flidsværk naturligtvis ganske overfløjet af 4. Udgave af *Traps* „Danmark“ (hvori Thisted behandles i Bind V, 1924), men dette

¹⁾ Jfr. *Historisk Aarbog for Thisted Amt 1938*, 39—43.

²⁾ Jfr. *Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1925*, 64 ff.

³⁾ Se *Johs. Tholle* i *Hist. Aarb. f. Thisted Amt 1928—29* samt „*Morsingboer i gamle Dage*“ I, 58 ff.

⁴⁾ Jfr. *C. B. V. Hansen*: „*Træplantningens Historie i Thisted Amt*“ (1911).

⁵⁾ Se *N. C. Rom*: „*Den danske Husflid*“ (1898), 322—25. *Sønderjydske Aarbøger (1938)*, 195.

formindsker naturligvis ikke Værdien af det store og velordnede Stof til Belysning af Thisted Amts Landsognes og Købstæders Erhvervsliv for et Aarhundrede siden, som findes i Pastor Djørups Bog, der er et for sin Tid meget betydeligt Arbejde. Det vil stadigt bestaa sin Prøve ved lokalhistoriske Undersøgelser, ikke mindst paa Grund af sit rige Indhold af saglige Oplysninger om *Livsbetingelserne* i hvert af Sognene i Thisted Amt.

Amtsbeskrivelsen blev C. Djørups eneste større skriftlige Arbejde. Naar Jens Damsgaard i Historisk Aarbog for Thisted Amt 1909, 95 nævner, at Djørup skrev en Mængde Landbrugslitteratur paa Fayes Opfordring, er denne Udtalelse nok blot at forstaa saaledes, at Amtmanden tilskyndede den Hassing Præst til at skrive det af Pastor J. V. Steenstrup paabegyndte Amtsværk færdigt; thi andre landbrugshistoriske Arbejder (Artikler etc.) af Djørup synes ikke at findes.

Derimod har han forfattet en nyttig og smuk lille Levnedsskildring af Amtmand Gerhard Faye, som Chr. Heilskov har udgivet i sin nyttige Bog: „Mindeblade om Gerhard Faye“ (1925), 41—65. Oplysningerne om den udmærkede Amtmand giver ogsaa et Indtryk af den gamle Agrarhistoriker og Provst selv. Han har været en varmtførende Menneskeven, en dygtig Embedsmand og Administrator¹⁾ og i Besiddelse af gode Evner til historisk

¹⁾ Som Formand for Sogneforstanderskabet for Klim, Thorup og Vust var Djørup en af Medunderskriverne paa de Vagtforordninger, der af Myndighederne blev udstedt til Værn mod Faren under Slavekrigen i April 1848 (se P. L. Hald: „Fra Slavekrigens Dage“, Hist. Aarbog. f. Thisted Amt 1912, 95, 99,100).

Forskning. Af trykte Arbejder haves af Provst Djørup endvidere „Prædiken, holdt ved Landemodet i Aalborg den 5. Juli 1848“. Udgivet til Fordel for de Faldnes Efterladte ved 11. Bataillon (Aalborg 1848). Denne Prædiken er et smukt Udtryk for Provstens lyse Forsynstro og varme Fædrelandssind og lader os ane lidt om den tiltalende Prælats Virksomhed i sit Kald som Sjælesørger.

Søndbjerg Bys Vide og Grandebrev.

Ved HENR. LAURSEN.

1714 29. Maj. Christen Thomasen Hee, sognepræst for Søndberg og Odbye meenigheder, er imod sin villie foraarsaget at indstefne samptlig Søndberg bye mend saavel som bege Cappel mend for deris usømelig og ulovlig Vides holdelse med uhegnet paa korn baarer¹ og ung bester og andre Creaturis løsgaaelse om Sommeren, naar afgrøden staar i sin beste floer, som foraarsager afgrødens og Guds naadige velsignelses unøttige forødelse, Naboernes Ruin og ej noget Creatur till gode. Da til slig forargelse at forekomme er hand beføjet at søge it lovskicket tings vinde baade paa det gamle Videbrev og paa det ny til skierpelse, som herefter skall ubrødelig holdes og efterkommes efter meenige bye mendenes gode villie og indstendig begiering og underskrift under samme Videbrefs poster og Clausuller byen til nytte og gafn. Thj stefnis samptlig Søndberg bye mend og Cappel mend herom i rette at møde paa Hasing Refs herridz ting torsdagen dend 7 Junij samme deris Vide at anhøre og deris underskrefne nafne og boe merker at tilstaae, samptlig bye mendene til fornøielse og ald uskichelighed og skade herefter at forekomme.

7. Juni For retten fremkom ærværdig hæderlig og vellærde mand hr: Christen Hee og i retten producerede et Widebref dat. 1. Majj 1675 under samptlig Søndberg og Cappel mends hender, bestaaende i 24 poster. Videre producerede hand til Confirmation efter tidernis forandring med skichelig hegne it nye videmerit vide bref af sognepræsten sampt stedernes opsidere² og bebyggere i Søndberg af dato 11 April 1714, bestaaende af 26 poster. Dernest fremkom Jens Larsen og Christen Thomasen Harboe af Søndberg, som tilstoed paa samptlig bye mendenis vegne for samme grande og vide bref i alle sine ord og puncter, og tilstoed de at have underskrevet og indgaaed forommelte videbref, saa og at de var udsendt og hafde talt med samptlig Søndberg bye mend, som i alle maader tilstoed for dem fornefnte videbrefs puncter og dend at hafde underskrevet, og vare velfornøjede, hvorpaa de giorte deris ed med opragte fingere efter loven. De blev derpaa af sognepræsten tilspurt, om Engelbret Pedersen i Nør Cappel iche haver fellig i Søndbergs bye mark, og om hans boligs Jorder iche liger langs med præstens Jord og Korsgaards Jord saavel som støder med enderne paa Søndbergs bye mends Jord og agre med told³ og skiel og iche er indgrøftet eller indhegnet, hvorpaa bemelte mend Edelig forklarede, at bemelte Engelbrets Jord liger langs med Korsgaards Jorder og støder med enderne paa Søndberg bye mendenis Jorder og ej er indhegnet eller inddiged. Engelbret Pedersen tilstoed, at hand iche kunde negte, at Jo hans Jorder liger som melt er, men dernest fremlagde et skriftlig Indleg fra fuldmegtig Jacob Nielsen paa Ørum af dato 7 Junij, som lyder saaledes:

„Som en af min høiædle herre, hr: Estatz og Justitzraad Povel von Klingenberg's tiennere i Søndberg sogn, nemblig Engelbret Pedersen boende i Nør Capel, for mig haver berettet, at præsten ærværdig hr: Christen Hee af Søndberg præstegaard haver ladet bemelte mand til i dag indstefne til Hasing Refs Herridzting for viide bref med Søndberg bye mend at indgaae og vedtegt med dem at vedtage, uanseet at hand hværchen haver nogen felligs ejendom med dem i bye eller mark, saasom hans i feste hafvende og rebdragne felligs Jord liger afskilt med agertold og skiel fra bemelte Søndberg byes mark, saa vilde ieg tiennistlig formode, at bemelte Engelbret Pedersen ej imod han egen villie og minde vorder tilfunden nogen viide og vedtegt med forskrevne Søndberg mend at vedtage, tj omendskiønt at Andre for mere end mandz minde kunde hafve indgaaed nogen slig vedtegt, saa forbinder det ej bemelte mand dertil og ieg finder hverchen i loven eller kongl. forordninger, at nogen bunde, som uden bye er beboende og ej haver fellig med bye, kand imod sin villie tvinges eller nødes til nogen vide og vedtegt med bye at vedtage.“

Videre refererede hr: Christen Hee til det i retten fremlagde gamle wide bref, hvor Engelbret Pedersens formand har underskreven samme wide og grande bref, som ikun er nu et half aar siden hand døde, hvilchet Engelbret Pedersen og her for retten tilstoed, at hans formand døde 14 dage for Juel. Videre for at bevise, at de Cappel mend siden Anno 1675 dend 1 Maj haver vedtaget vide og vedtegt med de Søndberg bye mend, saa begierede hand af retten, at øster Søndberg byes og nør Kappels og synder

Kappels Da beboere Niels Jensen og Lars Christensen deris vide og vedtegts paaskrift under samptlig deris hender, som findes paaskreven det gamle videbref, at motte indførís for at bevise Engelbrets angivende for sit herskab saavel som dommeren til opliusning. Hvor efter hand var tings vinde begierende.

14. *Juni.* For retten fremkom Mons: Nicolai Bejer af Grurup paa ærværdig, hæderlig og meget vellærde mand hr: Christen Hee af Søndberg præstegaard hans vegne og efter indstefning till doms i dag angaaende Søndberg byes vide og tegt om hegning producerede tings vinde af 7 Junij sidst, efter hvilched hand formodet paa velbemelte hr: Christen Hees vegne, at retten approberer det af Søndberg bye mend underskrevne Vide og grande brefs poster, og ihvor vel hr: Christen Hee her ved retten har giort bevisligt, at Engelbret Pedersen i nør Kappel burde indgaae Vide og vedtegt med Søndberg bye mend, saa dog som præsten fornemmer, at det er bemelte Engelbrets høi velbaarne herskab til fortrydelse, da i henseende præsten bærer ald ydmyg Respect til samme høie herskab, vil hand goedvilligen afstaae sit paastaaende, saa Engelbret med præstens villie gierne maa udluchis af Søndberg byes vide og vedtegt, paa det øfrige var hand rettens kiendelse begierende.

De indstefnte bleve trende gange paaraabt, om nogen var mødt, som hafde noget imod forbemelte og indgaaene vide og vedtegt poster at sige, men ingen møtte, hvor paa Dom blev afsagt saaledes: Saasom sognepræsten i Søndberg med meenige. bye mend have til byens nøtte og tarv indgaaed og oprettet itt vide og grande bref, som samptlig almuen d: 11 April sidst underskrevet haver efter tings vindets formel-

ding af 7 Junj 1714, hvorfor samme bøder og straf efter bemelte deris vide brefs indhold, saa lenge præsten og Søndberg bye mend lever mand eftter mand, i alle sine Puncter og Clausuller af Retten approberis og finder bifald, Engelbret Pedersen i Nør Capel untagen, som sognepræsten godvilligen selv haver separerit.

Vide brefvets indhold.

Kiendes vj eftterskrevne Christen Thomasen Hee, sognepræst til Søndberg og Odbye, Niels Christensen i Olkier, Christen Nielsen degn, Christen Thomasen Harboe, Anders Larsen, Peder Andersen, Jens Christen Leed, Christen Nielsen, ung Christen Thomasen, gl. Christen Thomasen, Michel Christensen, Christen Clemendsen, Jens Larsen, Niels Nielsen og søn, Jens Miltersen, Peder Christen Balle, Niels Nielsen Dahlgaard, Pove Pedersen Korsgaard, Niels Andersen, Niels Andersen Randers, Jens Nielsen og Christen Christensen i Østergaard, alle boende i Søndberg bye, saavel som Engelbret Smid og Erich Madsen i Capel, og hermed vitterlig gjør for alle, at vi frjvillig haver alle vedtaged og indgaaet, som vj og hermed vedtager og indgaaer eftterskrefne Vide, vedtægt og Grande brev, som eftter følger.

1. Skal bye mændene aarligen skifttes ved en efter anden, ligesom deris nafne her findes indført, at være Oldermænd og have nøje indseende, at denne vide brev bliver i alle sine ord og puncter holden og uryggeligen efter levet, saafremt hand ej derfor vil stande till rette som vedbør, og skal hand vere fuldmechtiged bøderne af dem, som sig forseer, at anamme, og ere alle bye mændene forpligtede tillige

med ham at pandte dem, som ei godvilligen vil udgive hvis de ere tilfaldene fore, og det uden huus fræd, gaard fræd, Ran eller loumall⁴; befindes nogen at giøre nogen modstand, naar hand pantis, da skal hand for hvær gang give 4 mark danske, og skal oldermanden giøre rigtig regenskab hvær Ste Michelsdag for hvis i hans aar er forfalden, hvilched ogsaa eftter hans Kongl: Majts: lou til byens nytte skal anvendis ligesom samptlig bye mændene got finder.

2. skal faare hiorden være optagen 3 uger for dend 1ste Maj under 4 sk. straf for hver som er aarsag til at det forsømmis, og hver som iche holder ret af sine faar, skal for hvergang give 4 sk. til strav og dog siden holde sin rette dag, og maa ingen holde sær hiord alleene, ej heller sette faar i tyr med løse lamme andre til fortræd under 4 sk. for hvær gang det befindes.

3. Otte dage efter Voldborg dag i det seeniste skal alle og en hvær være forpligtet forsvarligen at indluce og forfærdige alle sine gade diger for sin eyendom og giøre dem lovlige og forsvarlige høye og faste, saavel som at henge Ledderne paa sine sædvaanlige steder saa sterche som forsvarligt kand være, hvem som sig herimod forseer, skal give for hvær gang strav 1 mk. danske. Og skal oldermanden dend anden søndag eftter voldborg dag tage samptlig bye mendene med sig og siune alle bye diger og lucher saavel som leder, og hvis da befindes nogen, som da ej haver lugt sine diger og leder forsvarligen, da uden persohns anseelse at skrive ham for 1 mk. danske, og skal allis lucher holdes forsvarlig vedlige, indtil alles korn er indhøstet her i byen, under forskrefne straf, og hvis nogen med motvillighed ned-

træder eller volddriver⁵ anden mands diger, hvor kornet er saaet inden for, skal bøde for hvær gang 8 sk.

4. Fiorten dage eftter Voldborig dag maa ingen lade sit fæ, Øg eller svin giøre skade i anden mands korn eller græs, thj hvis det lovlig bevises, skal dend, som herimod forseer sig, give for hvær høfd 2 sk. og derforuden betalle skaden eftter dannemends sigelse.

5. maa ingen holde sine svin uringet 3 uger for Voldborg dag, og skal de ogsaa være ringet strax efter kornet er indhøstet til Aldhelgens dag under 4 sk. straf for hvær svin, og derforuden at betalle skaden eftter dannemends sigelse.

6. maa ingen søge⁶ sit qvæg heller Creaturer imellem anderis korn eller paa anderis græs, ej heller tyre uden en foed lang over Reenen under 4 sk. straf.

7. maa ingen lade sine gies komme paa anderis korn eller græs 3 uger eftter Voldborg dag under 1 sk. straf for hvær 2 gies og 10 gieslinger, mens naar de bliver saa store, at de kunne flye, regnis for hvær 2 een sk.

8. maa ingen slaa sine øg eller fæmon løs om høsten før hvær mands korn er indhøstet, ey heller tyrre paa anderis urefvne stuber førend 3die dag eftter kornet er afført, under 1 sk. straf for hver høved, og derforuden betalle skaden; ellers skal en hvær være tiltengt sit korn med andre at indhøste, og hvis nogen befindes motvillig at lade sit korn staae andre til fortræd, skal hand bøde 1 mk. danske till strav.

9. Naar nogen trofast dannemand eller ung karl paa Grande stefne sigter anden for uheigne med op- ragte fingre og Ed, og ej fleeres vidnesbyrd kand føres, som saadanne ulempe mod forskrefne articuler og andre poster kand have seet, da maa dend som

sigtis iche tilstedes derimod at sværge, fast mindre med lögten⁷, banden eller andre ubeqvems ord derimod at sige, under 1 mk. straf.

10. maa ingen vidne paa voris Grandestefne, som iche er sine fulde 12 aar gammel, og skal oldermanden paa Grandestefne tilspøre en efter anden fra dend første til dend sidste om hvis ulempe de kand have seet eller er viidende enten ved sig self eller andre i forgangne ugge, og skal en hvær, som till spørges, strax med opragte fingre giøre sin siels Ed, enten hannem er noget bevist eller iche,⁸ og hvis nogen her udi vegrer sig, skal hand bøde 8 sk. til straf for hvær gang.

11. Hvem som vinder løgn, skal bøde 8 sk. og hans ord iche mere staae til troende paa voris grandestefne; ellers skal alle bye mendene eller deris vise bud⁹, om de selv er i lovlig forfald, møde hvær søndag, naar hiorden om middagen er kommen i byen, paa Grandestefne under 2 sk. strax for hver gang de udebliver, og skal Oldermannen strax i alles paasiun tegne hvis der er forbrut paa en hværs tal stoch¹⁰ samme dag, saafremt hand ej selv vil betalle 1 mk. for hvis hand for vild eller venskab nogen her udj vilde føje.

12. Speekalve, som iche er melch druchen, er til-lat at maa gaa hvor de lyster 3 uger eftter Voldborrig dag og iche lengere uden 1 sk. straf. lat at maa gaa hvor de lyster 3 uger eftter Voldborrig dag og iche lengere uden 1 sk. straf.

13. maa ingen enten i øster eller vester Søndberg grave paa voris felles gade uden 2 trin fra en hværs dige og ejendom under 8 sk. straf, ej heller maa nogen efter Voldborg dag slaa sine øg og femon. løs paa gaden, at de iche ned sticher eller udskuber digerne, under 8 sk. straf.

14. Hvem som dølger med en anden i hans.

ulempe, og det siden hannem kand overbevises, skal bøde for hvær gang 8 sk.

15. maa ingen lade sine faar gaae paa gaden efter at hiorden er kommen i byen, under 1 sk. straf, og hvis de springer over digerne og kommer i kornet, da bøde for hvær gang 1 sk.

16. Skeer det, at nogen af andre byer driver paa voris Jord enten i Indmark eller udmark i rette hegnstid, da skal vj samptlig være forpligtet at følges med det at indtage, hvem som iche vil følge med eller forskafe en fuldkommen persohn i sit sted, naar hand lovlig derom er bevist, bøder 1 mk. hver gang.

17. Naar en mands fæmon giør skade i anden mands korn, da tager de hver en mand det at siune, og skal dend, hvis Creaturer skaden giort haver, betalle efter siunet, mens vil hand hverchen siune eller betalle det, da maa dend anden lade det siune ved tvende mend og siden ved tvende af hans neste Grander lade udpante hvis skade der er siunet, og det uden huus fred, gaard fred, Ran, hverk eller lovmaall i nogen maader; hvo som iche vil følge at pante og siune, naar oldermænden advarer ham derom, bøder 8 sk. for hver gang.

18. maa ingen tilstedes at giøre nogen grov arbejde enten for sig selv eller for andre om hellige dage under 8 sk. straf foruden helligbrøde.

19. maa ingen, som denne vide brev er betroed, lad sig vere oldermænden eller anden dannemand, forholde dend for sine naboer, naar dend begieris, over en half dag, om hand er hiemme, under 1 f: got øls fortabelse, og skal oldermænden være forpligtet hver søndag, naar Viden skal holdes og Naboerne ere forsamlede, at tage en rigtig Copie efter originalen med sig under 4 sk. straf.

20. maa ingen tyre sine føl øg sidelangs med anden mands korn under 4 sk. straf.

21. maa ingen, naar vi samptlig ere samlede for at anlege¹¹ hvis penge der er indsamlet, til byens nytte, overfalde hinanden med ubeqvems ord eller i andre maader at bebreyde hinanden, hvis som i forleden sommer er passerit, under 1 Sldr: Straf.

22. maa ingen tage til Kniv med vred haand eller hue under 1 Rdr: straf, mens gjør de skade dermed eller med andre vaaben, dog at betalle skaden efter loven.

23. maa ingen tage nogen gies, svin eller faar til voris felles gres eller vand under 8 sk. straf for hver gang det overbevises.

24. maa ingen eftter Voldborg dag kiøre over anden mands Jord under 8 sk. straf for hver gang hand iche følger den rette vej, iche heller eftter voldborg dag kiøre langs ad nogen mands ager med møg eller andet under 1 mk. straf.

25. skal Oldermænden endnu som tilforn vere forpligted hvær søndag eller hvær dag vide holdes, strax at antegne hvis paa Grandestefne bliver op-raabt, vere sig lidet eller stort, saavel som hvem der med banden, sværen eller andre ubeqvems ord sig paa Grandestefne forholder, og det uden nogen persons anseelse eller forespørgelse, saafremt hand ej selv vil svare og betalle skaden og derforuden 1 mk. til straf for hver gang, og hvis hand efter dend 3. articul forsømmer anden søndag efter voldborg dag at siune alles diger tillige med samptlig bye mendene, skal oldermænden self svare 1 mk., og hvem af bye mendene der iche enten selv eller deris vise bud vil følge med, skal i lige maade bøde 1 mk., paa lige maader skal Oldermænden tillige med bye mendene

hvær søndag eller hvær anden i det ringeste siune alle luchelser og diger under 4 sk. straf.

26. Endelig har vij samptlig vedgaaet, at hvis denne Vide koster at tage tings vinde efter, skal af de penge, som indsamlis aarligen paa Grandestefne, rigtig til voris kiere Sognepræst Christen Hee blive betalt.

At vi denne Vide, vedtegt og Grandebref i alle sine ord og pungter samptligen godvilligen haver vedtaget og samtygt, som ubrødeligen skal holdes og eftter leves, og til desens fuldkomne bekræftelse haver vj dette med voris egne hænder og boe mercher underskrevet.

Actum Søndberg dend 11 aprilis Anno 1714.

Christen Nielsen egen haand. Jens Nielsen egen haand. CCS. PCS. NNS. PCS. MNS. CKS. Michel Christensen. CTS. Christen Thomasen. CNS. PAS. ALS. Niels Christensen. CTS. JCS. JLS.

Noter.

- 1) *kornbaarer*, Kornmarker. Udtrykket er ukorrekt, da *baarer* kun bruges om Græsmarker.
- 2) *opsidere*, Forpagtere.
- 3) *told*, den opløjede Jordstrimmel, som danner Skellet mod Naboens Mark.
- 4) \circ : uden at det er Brud paa Hus- eller Gaardfred, eller Ran eller Lovbrud.
- 5) *volddrive*, drive sit Kvæg ind paa anden Mands Grund.
- 6) *søge*, trække og lade græsse.
- 7) *løgten*, Beskyldning for Løgn.
- 8) \circ : om noget er ham *bevidst* eller ikke.
- 9) *visse bud*, en befuldmægtiget.
- 10) Oldermændene tegnede de ikendte Bøder ved Indskæring af Mærker paa vedkommendes Talstok (Talliestok, Karvestok).
- 11) *anlege*, bestemme Anvendelsen af.

To thylandske Digtere.

Ved H. A. RIIS OLESEN.

EN AF DE FØRSTE THYBOERE, der har produceret noget paa Litteraturens Omraade, er *Anders Kjeldsøn Thybo*. Desværre foreligger der kun faa Oplysninger om hans tidligste Aar. Faderen, Kjeld Nielsen var Sognepræst i Ræhr fra 1555—97. Sønnen søgte en kort Tid Thisted Latinskole, men fortsatte senere Studierne ved Latinskolen i Viborg og tog Studentereksamen herfra. Efter at have tilendebragt det teologiske Studium ansattes Anders Kjeldsøn som Hører i Bergens lærde Skole, i hvilket Embede han forblev til 1601. Dette Aar kaldedes han til Sognepræst for Hinderaae og Stjernerøe Kald i Christianssand Stift.

Han arbejdede i særlig Grad, hvad der rimer med Tidens Aand, med bibelske Studier i Forhold til Komædien. I 1618 udgiver han „Absalon“, en Komædie om dennes Oprør mod David, trykt i København af Salomon Sartorio. Skuespillet er af Forfatteren dediceret Kansleren Christian Friis til Kragerup og dennes Hustru Barbara Wittrop. Dedicationen, der efter den Tids Mønster tillige gælder som Fortale, bestaar af ikke mindre end 22 Blade (Bogen er ialt paa 92 Blade), og heri gennemgaar Anders Kjeldsøn vidtløftig alle de mange Lærdomme, man kan hente

af denne Bogs Læsning. Bl. a. siger han i Slutningen: „Saadanne og mange andre skønne Lærdomme findes udi denne Historie, hvilken jeg comoedievist forlyste og røre Menneskenes Affecter, men ogsaa hænge bedre udi Huen end anden slet Tale. Men at jeg vidtløftigen mangesteds haver indført mere end den bibelske Historie medfører, haver jeg ikke alene gjort af poetiske Grunde, men ogsaa bevislige og billige Aarsager. Thi ingen tør mene eller tænke, at Kong Salomo, Absalon, Achitofel, Husai og Joab var stumme eller dumme eller vanvittige, men forstandige, skarpsindige og forsigtige Personer, en Part til det Onde, en Part til det Gode. Derfor eftersom Personernes Tilstand og Hændelser vare, haver jeg afmalet deres Tale og Affecter, saa at David besynderlig taler sine egne Ord, eftersom Historien og Psalmerne udvise. Dog — uden Ros sagt — haver jeg intetsteds vejet fra Historiens rette Grund og Mening“.

Stykket bestaar af 5 Akter og har 17 Personer, foruden Prologus, Epilogus og to Kor. Efter Prologus, der beskriver Komediens Indhold, træder Absalon frem og fremfører en Tale med mange Ordsprog:

Hu er halv Drøm, kund' vi forstaa
 Vor daglig' Tanker komm' os paa
 i Søvn' der vi monn' være
 Jæger' om Dyr og Rytter' om Krig
 en Ærgærrig om et Kongerig'
 kan nok Natten fortære
 Jomfruer med Perl', prydelig Smyk'
 Stemmer med Vin, kostelig Drik'
 i Drømme sig besvære
 Saa kom vor Tank' i Søvne frem
 Vi have ej Ro, ej Rast for dem
 tilfreds maa vi ej være —

Riger og Vælde
 i hvad, der gjælder
 vi pølse paa.
 Israels Krone
 og Kongelig Trone
 er vor Attraa.

Senere siger Absalon igen:

Frisk uforsagt, vill' holde Fod
 Lykken er den dristige god.
 Rød Mand plejer ej Fruer at faae
 Hvo ej søger, han intet faa.
 En Hasenkop i Hjert' og Skjold
 fanger lidet i Haand og Vold.
 Jo arger Skalk, ja bedre Lykk',
 jo krummer Træ, des bedre Kryk.

I IV. Akts 1. Scene siger Ypperstepræsten:

Det hjælper ej at fnys og blæs'
 mod Gud, thi han lægger i Næs'
 Fjenderne en Ring,
 om de end spring'
 og løbe omkring,
 de maa dog lade bestemme
 og Herren har dem i Klemme.

Versbygningen er af ejendommelig Interesse, idet Anders Kjeldsøn Thybo er den eneste danske Digter, der foruden Hans Thomssen Stege efter tysk Mønster gennemfører de stavelsestællende Vers, men han bevæger sig noget friere i den gamle Folkevise- og Rimkrøniketone, som findes i det til Komædien vedføjede Digt om Oprøret. Helt mærkeligt virker de forkortede Ord i Verslinierne paa Nutidens Læsere:

fnys' og blæs' og prydelig Smyk' og flere andre. Komedien er meget langtrukken og stærkt beskri- vende, men ikke uden Humor og Vid. Det var en almindelig Skik, at der i saadanne Komedier op- traadte en Nar — Morio, og en saadan findes ogsaa her, tillige en allegorisk Person ved Navn Fagomby. Deres Pudsigheder og Paafund er dog flere Steder meget malplacerede.

Dog bortset fra disse Smaating maa Skuespillet betragtes som værende af stor litteraturhistorisk Værdi, idet det giver et glimrende Tidsbillede, og det vilde være af stor Betydning, om saadanne sjældne Skrifter blev optrykt, saa de blev almenkendt og for at give et Indtryk af denne Tidsperiodes Digtning. Foruden denne Komædie har Anders Kjeldsøn Thybo skrevet en Prædikensamling: *Sjælens Læskedrik* (1625), desuden et Skrift med Titlen: *Jesu Kristi Testamente* (1627) og endelig et Hefte med følgende Overskrift: *Taksigelse til Gud for aandelige og le- gemlige Velgerninger i den grasserende Pestilensens Tid i Bergen* (intet Aarstal).

Den anden thylandske Skjald er en Kvinde, *Inger Jensdatter Sønberg*, Datter af Sognepræsten til Visbye-Heltborg Hr. Jens Sønberg. Sidstnævnte, ligesom Hjemmet og Sognet, er tidligere*) udmærket beskrevet af Pastor Wolf, Visby. Her skal kun om- tales Inger Sønbergs kristelige Andagtsbog: *Sjælens daglige Røgoffer*. Denne Bog udkom i 1710 med Undertitlen: *Morgen- og Aftenbønner, Psalmer og Hjertesukke til hver Dag i Ugen enfoldigen fremsat af Inger Jens-Daatter Sønberg*.

*) Hist. Aarvog 1938 Side 3—15.

Man har fra anden Side*) hævdet, at Inger Sønberg har haft Thomas Kingo til sin store Læremester, og det kan heller ikke nægtes, at Stil og Indhold for en væsentlig Part ligner Kingos, men hun har ogsaa faaet megen Hjælp af den norske Forfatterinde Dorthé Engelbretsdatter (f. 1635 i Bergen, død sammesteds 1716). Denne skrev en Række Sange under Titlen: *Sjælens Sangoffer* og heri findes en Række Sange formet som Hjertesukke til hver Morgen og Aften i Ugen og desuden mange andre af meget forskelligt Indhold.

Røgofferet indledes med Fortale og Anbefaling af Biskop Bircherod, Aalborg: „Dette yndelige Skrift er visselig en takkelig og sød Luft for Herren“. Han ønsker Bogen en stor Læsekreds, „saa mange fromme Hjerter sig derudi skal finde en fornøjelig og liflig Vederkvælgelse“. Universitetets Dekanus forsynede Skriftet med Underskrift paa, at Indholdet var i Overensstemmelse med den rene Lære, og han finder det: „nytteligen til at opvække Kristne til Andagt“. Inger Sønberg siger selv i en Fortale angaaende Bogens Fremkomst: Det er „skee Endeel af Skyldighed til Ære min Gud, Endeel af Kærlighed til at tjene min Næste, saa og de gode Venner haver begiært af mig, at jeg vilde lade dette mit ringe Hjerne-spind komme frem for Dagens Lys“. Hun fastslaar senere, at: „Forandring paa Spisen hielper og ikke lidet til Appetitten, idet man ofte har bedre Behag i en grov og gemen Ret. Ofte er man bedre fornøjet med en Ræt Kaal end en forvent Ræt Okse-Kiød“.

Versene er oprigtige og nette, og skønt hun „ej haver anvendt sin Tid ikkun til Studeringer“, vidner

*) Kirkeh. Samling 5. Række 4. B. Side 604—9.

Indholdet om en solid Dannelse og et godt Kendskab til Datidens Litteratur. Flere af Samtidens og Eftertidens lærde har omtalt hendes poetiske Frembringelser meget rosende. Hun er saaledes nævnt med Hæder i Schønaus Samling af Danske Lærde Fruentimmer og er optaget som *virgo cimbrico* og *piisima auctor* i Albert Thuras: *Gynæceum Daniæ Litteratum*. Gennem Sange og Bønner faar man et levende Indtryk af hendes fromme, gudhengivne Kristendom. Digtene er enfoldige Forsøg paa at skildre Troslivets Indhold og Menneskers Afhængighed af Gud.

Det hedder f. Eks.:

Nu jeg seer, at det er Dag,
 jeg til Bøn og Tak bereder,
 at jeg maa med Liv og Sjæl
 Nu bevise dig
 ret taknemmelig
 O ald Naadsens Gud, mod dig,
 Som mig haver denne Nat
 i din Naaddis Aasiun sat.

Sangene er ordnet systematisk i Rækkefølge: Morgenbøn, Morgensang, Hjertesuk, derefter Aftenbøn, Aftensang og et Hjertesuk tilsidst. Der er i Digtene Tilløb til smukke Partier, men hun magter ikke at føre dem igennem.

Uddrag af Morgensang om Mandagen:

See den purpur Morgen-Røde
 skyder Glantz af Gylden-Skiød,
 Dagens rette Første-Føde
 nu igennem Mørket brød.

Og senere hedder det:

Pryd mig med din Naades Kiede
 og et Dydbestukket Klæde.

Aftensang om Mandagen:

Se, hvor Dagens Lys forsvinder
 og den taagefulde Nat
 Nu med Maanens blege Kinder
 efter Solen bliver ladt.
 Bliv, o Jesu, bliv mig nær
 og mig som en Mester lær
 Ret at tælle mine Dage
 og min Død i Agt at tage.

Hjertesuk om Lørdagen:

Af Øster bryder frem den skønne Morgen-Røde,
 Bered dig nu, min Sjæl, med Tak for Gud at møde,
 for han sin Engle-Hær mig at omringe bød,
 for han mig ikke har forladt i Nat og Nød.

Og endelig en smuk Begyndelse til Aftensang om Lørdagen:

Aftenen i Sort sig klæder,
 Dagens Fækkel slukkes ud,
 Nattens Stjernevagt fremtræder.
 Kom, min Jesu! til din Brud!

Digtene er ikke uden poetisk Gnist og aander hjertevarmt af religiøs Grebethed. Selv om Sangene virker noget ensformige, giver de et klart Billede paa hele Samtidens kristelige Indstilling. En Tro paa Guds Forsyn straalere frem fra Bønnebogens Blade. Enkelte Sange er „taarevædet“, ligesom Dorthe Engelbretsdatters, men Oprigtigheden lader sig ikke betvivle.

Sjælens daglige Røgoffer fik en god Succes, idet det maatte genoptrykkes i 1733, og endnu i 1763 omtaler Pontoppidan den i sin: *Danske Atlas* som

en kendt og skattet Andagtsbog. I Dag er den ukendt af de fleste, men disse Linier skulde tjene til at gøre opmærksom paa den karakteristiske Indhold. Disse to thylandske Forfattere danner et interessant Afsnit af vor Landsdels Historie.

Kilder:

Rahbechs og Nyerops: Den danske Digtekunst's Historie
Wibergs Præstehistorie.

Bricka: Dansk biografisk Lexikon.

K. Mortensen: Studier over dansk Versbygning.

Pontoppidan: Dansk Atlas (1769).

Kirkehist. Samlinger, 5. Række, 4. Bind.

Jørgen Lundbye: En kvindelig Salmedigter fra det 17. Aarh.

Sodborg i Th. Amts Tidende: Inger Jensdatter Sønberg.

Hist. Aarbog 1938: Wolf: Præsten Jens Andersen Sønberg
i Wisbye.

Dorthe Engelbretsdaatter: Sjælens Sangoffer.

Inger Jensdaatter Sønberg: Sjælens Røgoffer (1733).

Præsterne i Tømmerby-Lild i den ældre Tid.

Ved N. SODBORG.

I AARBOGEN FOR 1939 skrev jeg lidt om Præsterne i Tømmerby-Lild fra Reformationstiden og op til 1705, og jeg skal nu her prøve at fortsætte. Den næste Præst bliver

Nr. 9. *Jacob Urbansen Bruun* (1705—08). Denne Mand var født d. 21. Januar 1679 i Kærup Præstegaard, hvor hans Fader Urban Pedersen Bruun jo var Præst. Dennes Far igen var Købmand i Aalborg og hed Peder Nielsen Boesen og var fra Hannæs¹). Det er slet ikke usandsynligt, at han er af Slægten Boesen fra Øsløs. Denne Slægt har nemlig været en meget udbredt Slægt og lever endnu paa Hannæs, og i den gamle Kirkebog for Øsløs finder man ofte langt tilbage Slægtsnavnet Boesen samt Fornavnet Bo, der har været almindelig i Slægten lige op til vor Tid.

Jacob Urbansen Bruun blev Student fra Aalborg 1698. I Febr. 1705 blev han theologisk Kandidat, og straks derefter af velbyrdig Otto Marsvin til Trudsholm kaldet til Sognepræst for Tømmerby-Lild. Aaret efter blev han gift med Dorothea Marie Rose, Datter af Ritmester Rose og Hustru Frederikke Wilumsen, Randers.

Om Jacob Urbansen Bruun er der ikke meget at fortælle, og hans Tid som Præst i Tømmerby blev jo kun kort.

I Septbr. 1708 var Biskop Bircherod paa Visitats i Tømmerby Kirke og skriver i den Anledning i sin Dagbog²): „I Tømmerby Kirke var jeg in examine med juniorum responsis (Ϸ: Ungdommens Svar) nogenlunde tilfreds. Dog gav Præsten her, saavel som flere Steder, Klage over Soldaterne, hvilke ei vilde lade sig om Søndagen af Degnen undervises“. Biskoppen beretter endvidere om en ret ubehagelig Oplevelse, han var ude for d. 12. Septbr., da han sad til Bords i Kærup Præstegaard. Da kom pludselig Herremanden Justitsraad Helverskov fra Herregaarden Irup i Thy derhen „udi en ilende Fart, efterat han havde spurgt, at jeg vilde lade ham stævne til Tinge og hængte med sin Sollicitation (Ophidselse) saa længe over mig, indtil jeg maatte love ham samme Stævnemaal igjen at frafalde, da han ved dyre Eder forsikrede mig, at ingen skulde tage Skade ved ham“.

Sagen var nemlig denne, at Biskoppen havde tilskikket Helverskov en Opsigelse paa 2000 Rdl., som denne skyldte til Aalborg Hospital og nogle Kirker, da Biskoppen havde hørt Rygter om, at Helverskovs Gaard blev „daglig ved ond Medfart forringet“³). Biskoppen havde flere Gange været paa Irup paa sine Visitatsrejser og blevet hjertelig modtaget, saaledes i 1706, da Helverskov, som Biskoppen skriver, „fra Hørdum Kirke tog mig med sig til sin Gaard Irup og efter sin sædvanlige Høflighed med et galant Giæstebuds tractement accomoderede“.

Jacob Urbansen Bruun maatte yde Pension til 2 Enker, nemlig sin egen Moder, „hæderlig Matrone

Helvig Jacobsdatter, salig Hr. Urban Bruuns, og Karen Hansdatter, salig Alexander Chrystalsins“, som det hedder i Provsteretsprotokollen⁴). Der holdtes Møde i Provsteretten angaaende Sagen, og der opnaaedes ogsaa til sidst Enighed om Størrelsen.

Jacob Urbansen Bruun døde d. 20. Novbr. 1708, 28 Aar gl., efter kun at have været Præst i sit Fødesogn i 3 Aar.

Nr. 10. *Peder Pedersen Clementin* (1708—1721) bliver derefter Præst for Menighederne. Han var født i Aalborg 1678, Søn af Købmand P. Pedersen Clementin og Hustru Bente Jensdatter. Han var Student fra Viborg; 1703 blev han ordineret som personel Kapellan til Budolfi Kirke i Aalborg, indtil han d. 29. Decbr. 1708 udnævntes til Sognepræst for Tømmerby-Lild. Han var gift med Karen Jensdatter Fogh fra Aars; i Ægteskabet var der 3 Sønner og 2 Døtre. Han var vist en noget lærd Mand, blev saaledes i 1712 creeret til Magister og havde ogsaa været i Udlandet, men desværre findes der saa faa Oplysninger om ham. I 1713 blev han udnævnt til Provst for Vester Han Herred.

Pastor Clementin kom til at yde Enkepension til tre Enker, nemlig til de to tidligere nævnte samt til Formandens Enke, Dorothea Marie Rose. I Klim Kirke holdtes Provsteretsmøde angaaende denne Pensionsordning⁵), og Peder Clementin fremkommer med en Specifikation paa sit Kalds Indtægter og bekræfter, „at hans Kalds visse Indkomst icke højere kunde strækkes, naar man regner 1 Td. Byg til 1 Rdl. og 1 Td. Rug til 2 Rdl. tillige med Offer og andet, hvad Nafn af Indkomst det hafve kan, end til et Quantum, hvoraf den 8de Deel blifver 27 Rdl.,

hvilken Hr. Peder Clementin godvilligen lovede aarlig, saalænge Sognene ved Magt blifver, at udgive fra Naadsens Aars Udgang at beregne till ofvnmeldte Enker ligemeget till hver udi 3 lige Parter og Pengene udi Aalborg ved Martini tid at levere till en viss Person, som Enkerne dertil beskikker, dog maa det derhos eragtes, at enhver af Enkerne svarer efter Loven de kongelige Skatter og Paalæg som af Kaldets Indkomster paabiudes“. Der opnaaedes Enighed, hvorpaa „de for Retten venlig tog hverandre udi Haand“, som der staar. I 1718 blev Jacob Bruuns Enke imidlertid gift med Konsistorialassessor, titulær Biskop, Stiftsprovst over Aalborg Stift og Sognepræst til Vor Frue Kirke i Aalborg Magister Sixtus Aspach, saa slap han da fri for hende.

En af Pastor Clementins Sønner, Jørgen Fogh Pedersen Clementin, blev Præst i Kettrup i Vester Han Herred, og en anden, Peder P. Clementin, residerende Kapellan til Budolfi Kirke i Aalborg. Pastor Clementin døde d. 27. Marts 1721 og blev begravet i en muret Begravelse i Taarnet i Tømmerby Kirke.

Derom staar der i et gammelt Skrift blandt andet følgende⁶⁾ . . . „et smukt Epitafium af Sten i Muren, som er Hr. Mag. Peder Clementins, item (ligeledes) i Taarnet et smukt mured Begravelses-Sted, som er forundt Hr. Mag. Peder Clementin og hans Arvinger af Velbaarne Peder Marsvin til Trudsholm, Patron for Tømmerby Kirke.“

Der er baade en dansk og latinsk Gravskrift over ham; af den danske skal her gengives flg.: „See her den velærværdige, højlærde Mands Mag. Peder Pedersen Clementins igjenlevende døde Been“ . . .

„For Tømmerby og Lild Menigheder fra anno 1708 til Aar 1721 og befunden at være dem en meget troflittig Sjæle-Hyrde og Cleresiet i Vester Hanherred en meget observant og aarvaagen Provst. Med den meget kydske og dydssirede Matrone Karen Fogh fra 1710 til hans sidste Aandedræt befunden at være sig en sød og flittig Ægtefælle og imidlertid en god og from Fader til 3 Sønner og 2 Døtre. Men da han nu saaledes havde vandret gennem disse Forandringer som en fremmed og affældig Gæst her 42 Aar 8 Maaneder 17 Dage har Himlen omsider d. 27. Martii antaget ham som sin rette Himmel-Borger. Dog lad Jorden til sin Tiid beholde hans døde Been, som blev jordet d. 7. April 1721.

Nu er jeg fri for Synd og Sygdom
og aldt det mig har plaged.
Jeg takker Dig, o Jesu from,
som mig her haver taged'."

I samme Skrift (A. Thura: Aalborg Stift) staar anført følgende om Lild Kirke, som jeg synes bør medtages her:

„Lild Kirke, som er Annexet til Tømmerby, er ej af nogen Ting mærkværdig uden det, at den er bygget af lutter Bulbjerg Steen, udhugne af Bulbjerg, som i samme Sogn ligger strax ved Havet. Materien skal være af samme Sort som Stevns Klint i Sædland. Samme Bulbjerg er de Sejlende til et Mærke og Underretning for at undgaa de farlige Strand-Rifver (Revler) eller Grunde, som her findes under Landet.“

Nr. 11. *Henrik Nielsen Jespersen* (1721—1753) blev den næste Præst. Han var født i Aalborg 1684,

Søn af Dr. med. Niels Jespersen og Hustru, Anna Hansdatter de Hemmer. Han var Student fra Viborg og blev theol. cand. 1714, besøgte derefter i 5 Aar udenlandske Akademier. I 1722 blev han gift med sin Formands Enke, Karen Fogh; i Ægteskabet var der 3 Døttre.

Henrik Jespersen var stærkt pietistisk præget og blev senere ivrig Tilhænger af Herrnhutismen, som i disse Aar holdt sit Indtog flere Steder i Vester Han Herred, særlig ved den Virksomhed, som de to Præster i Klim, Magister Langgaard og hans Kapellan Otto Krogstrup, samt Præsten Kai Praëm i Øsløs udfoldede. En af Henrik Jespersens Døttre blev gift med Mag. Langgaard, og en anden, Anne Kirstine, med Præsten Laurits Fugl i Saltum, som ogsaa sluttede sig til den herrnhutiske Lære og var meget fanatisk⁷).

Provsten i Øsløs, Michael Vogelius, indsendte i 1729 Efterretninger fra Vester Han Herred, og heri findes ogsaa en hel Del Optegnelser af Henrik Jespersen, særlig om Tømmerby Kirke⁸). Han har heri fortalt om alle de mærkelige i Sten udhugne Billeder og om Aalehøj og Vegelhøj, men derom har jo Apotheker Marschall i sin Tid udførligt fortalt i sin Artikel om Tømmerby Kirke⁹). Dog skal her medtages følgende, som ikke findes der: „Paa Muren i (skal vist være „ved“) Altergulvet findes opsat en gammel malet Tavle, hvorpaa staar Christi Opstandelses Historie. Paa dend ene Side af Graven sidder en gammel Præst med sine tre Sønner, alle i Præstelig Dragt, paa et Hynde. Paa dend anden Side en gammel Kone med 2de Døttre, alle med sammenlagte oprakte Hænder. Hvad for en Præst, der har ladet

samme Tavle opsætte, vides ei af nogen, dog sluttes, at han maa have levet i 5tende eller 6tende Seculo, saasom Qvinderne ere afmalede med Kraver om Halsen, som da var brugelig“. Pastor Jespersen gætter paa, at det har været „gamle Hr. Peder Pedersen, fjerde Præst efter Reformationen“, men det er det ikke, da han jo hed Anders Pedersen (Morsing); det kunde snarere tyde paa, at det er denne Mands Forældre,

Henrik Jespersen havde engang indanket en Sag for Provsteretten for at høre sine Embedsbrødres Raad angaaende en Fæstebonde i Højstrup ved Navn Synder (o: sønder) Jens Sørensen. Denne Mand var raa og brutal og pryglede sin Hustru og forsømte ogsaa sit Fæste. Pastor Jespersen holder paa, at Jens Sørensen ikke kan stedes til Herrens Bord, før han staar offentlig Skrifte og lover Bod og Bedring. Men iøvrigt har jeg skrevet udførligt om denne Mand i „Hvad den gamle Fæsteprotokol fortæller“¹⁰.

Medens Henrik Jespersen var Præst stiftede en Herre ved Navn Philip Christoffer von Holstein et Legat til værdige trængende i Tømmerby-Lild, hvilket Legat „henlagdes under Sognepræstens og hans Medhjælperes christelige Skjønksomhed“¹¹).

Ved Biskop Brorsons Visitats i Tømmerby i 1740 siges om Pastor Jespersen, at „han lærte evangelisk, levede eksemplarisk, og havde god Frugt i sin Menighed“¹²). Fra 1742 var han saa svagelig, at han ikke kunde forrette sit Embede, men maatte holde Kapellan. Hans første Kapellan hed Hans Harbo, som var Præstesøn fra Durup-Stenild paa Himmerland, ogsaa denne faar et godt Vidnesbyrd af Biskop Brorson. Hans Harbo var Kapellan hos Jespersen til

1753, da Consistorialraad og Provst for Hillerslev Herred Pastor Thomas Praëm i Hjardemaal, som nu har Kaldsretten for Tømmerby-Lild, ansætter sin Søn, Ole Bagger Praëm, som Kapellan hos Jespersen med Løfte, bekræftet af Kongen, om Kaldet efter denne, og allerede samme Aar faar han Kaldsbrev paa Embedet, dateret 31. Aug. 1753.

I de sidste Aar var Pastor Jespersen meget svag og kom aldrig uden for en Dør, og d. 17. Marts 1756 døde han. Der menes, at han havde nogen Formue, da han betalte 29 Rdl. i Formueskat og 6 Rdl. i Indkomstskat. I sin Tjeneste havde han en Student, 2 Karle og 3 Piger¹³). I Tømmerby Kirke findes et Epitaphium over ham.

Nr. 12. *Ole Bagger Thomsen Praëm* (1753--1799) blev altsaa hans Efterfølger. Han var født i Kristiansstad i Norge 1721, skal være bleven Student privat allerede 1734, altsaa kun 13 Aar gl. Han var tre Gange gift, første Gang i 1755 med Kirstine Marie Edwardsdatter Røring, der var født i Øvre Rommerige i Norge, hvor Faderen var Sorenskriver. I dette Ægteskab var der 5 Børn, 1 Søn og 4 Døttre, hvoraf dog den førstefødte Datter, Giedschen, døde faa Dage gammel. Denne Hustru døde 1761. I 1770 havde han saa Bryllup med sin anden Hustru, Christence Hauch, Datter af Kammerraad og Amtsforvalter Hauch i Aalborg. Hun døde allerede Aaret efter i Barselseng med en dødfødt Datter. I 1773 havde han Bryllup med sin tredie Hustru, Elisabeth Cathrine Wold, der var født paa Ballerø i Norge, hvor Faderen var residerende Kapellan; i dette Ægteskab ingen Børn.

I 1768 var Pastor Praëm bleven udnævnt til Consistorialraad, og i 1773 blev han Provst for Vester

Han Herred. Meget tyder paa, at han har været en ret betydelig, men vistnok noget myndig Mand; der siges om ham, at han havde Evner til at gøre Vers. Der er i et Aalborgblad, Forløber for Aalborg Stiftstidende, bevaret et lille kort Referat eller nærmest en Disposition over en ret mærkelig Tale, han holdt ved Pinse-Landemodet d. 2. Juni 1774 i Aalborg¹⁴); der staar: „Provst Ole Bagger Praëm prædikede over 1. Petr 2, Vers 5 og deraf forestillede til Hovedlærdom: Det aandelige Huuses herlige Tilberedelse til dets hellige Brug og Forretning. Herudi blev paa en grundig og opbyggelig Maade vist 1) Hvad det aandelige Huus i sig selv er 2) Hvad dets herlige Tilberedelse er 3) Hvad dets hellige Brug og Forretning er. Til Indgang blev de Ord anbragte og forklarede, Essaia 66 Vers 1.“*)

Ogsaa Pastor Ole Praëm modtog et Legat, som han forrentede som et Laan. Derom staar flg.¹⁵): „Forøgelse paa 100 Rdl. Capital til Tømmerby og Lild Sogners fattige Skole-Børn efter velbaarne Hr. Capitain von Holsteins Legatum. Da Sognepræsten velærværdige og høylærde Hr. Henrich Jespersøn har oplagt deels af Skole-Gaardens Indtægt i Tømmerby, deels af Skole-Cassen og deels completeret af egne Penge, at det i alt udgiør den Summa 100 Rdl., haver jeg underskrevne taget imod samme Hundrede Rixdaler og skal deraf svare aarlig 4re pro Cento, saalænge jeg samme Penge behøve, og de hos mig saalænge paa Rente bliver bestaaende. Det til Bekræftelse under min Haand og Zignette. Kiærup Præstegaard, d. 24. Aprilis 1756. O. B. Praëm.“

*) Velvilligst meddelt mig af Kommunelærer Rønn-Christensen, Charlottenlund.

I 1764 havde Ole Praëms Fader, Provst Praëm i Hjardemaal, overdraget ham jus patronatus over Tømmerby og Lild Kirker, og i 1799, kort før sin Død, overdrog Ole Praëm igen denne Ret til sin Søn og Efterfølger i Embedet, Edvard Røring Praëm. Noget tyder paa, at Provst Praëm har været en ret velstaaende Mand. Efter hans Død 1799 blev alt hans Løsøre solgt ved Auktion, og Auktionen alene indbragte 1170 Rdl. 5 Mk. 13 Sk.¹⁶). Af mere værdifulde Ting, der solgtes ved denne Lejlighed, skal her nævnes: 1 Karet, der indbragte 14 Rdl., og et Par Sølvlysestager, 14½ Lod, der kostede 21 Rdl. 5 Mk. 8½ Sk.

I Kærup Præstegaard opholdt sig Pastor Praëms Moster, Jomfru Kirstine Marie Bagger; hun døde 1776, 66 Aar gl. Om Ole Bagger Praëms Enke, som døde i August samme Aar som sin Mand, fortælles der, at hun havde efterladt sig et Legat til fattige paa ca. 150 Rdl., som hun skulde have sammensparet af sine Husholdningspenge.

Da Pastor Praëms Forældre, Provst Th. Praëm og Hustru Anna Bagger i Hjardemaal, døde, blev de bisat i en aaben Begravelse i Taarnrummet i Tømmerby Kirke, og der kom Pastor Praëm og hans Hustruer ogsaa til at hvile. I 1876 blev Kisterne imidlertid ført ud og begravet paa Kirkegaarden østen for Kirken, og Taarnrummet blev tilmuret.

Nr. 13. *Edvard Røring Praëm* (1799—1805) blev derefter sin Faders Efterfølger i Embedet og blev straks efter udnævnt til Provst. Han var Student fra Aalborg. Hans Hustru hed Anna Kirstine Møller, i Ægteskabet 3 Sønner og 6 Døtre.

I 1803 havde han som Provst en noget vanskelig

Sag at ordne, idet Madam Sophie Tanche Praëm, Enke efter Præsten Ole Praëm i Øsløs, som døde i Januar 1802, havde bedt Provsten om at bestemme Enkepensionen for hende, da hun paa ingen Maade i Mindelighed kunde enes med den nuværende Sognepræst Hr. Andreas Tüorch derom. Provsten indstævner saa til et Provsteretsmøde i Øsløs Præstegaard d. 22. April 1803¹⁷). Her mødte saa foruden Provsten Præsterne Heide, Kollerup, og Bertelsen, Klim, samt „velbyrdige Madam Praëm“ tillige med hendes Langværge Hr. Forvalter Chr. Overgaard til Kølbygaard og Vesløgsgaard. Provsten forlanger at høre, hvad de har forlangt i aarlig Pension af Kaldet, og hertil blev svaret, at der var forlangt 60 Rdl. aarlig, men det vil Hr. Tüorch aldeles ikke yde. Om Enken siges der, at hun nu stod ene „med 5 smaa uopdragne Sønner“. Provsten kan erindre, at Ole Praëm i Øsløs for 2de Aar siden havde angivet sit Kalds Indtægt til 630 Rdl., men Hr. Tüorch er hverken til at hugge eller stikke i og forlanger et nyt Møde afholdt, hvortil Forvalter Overgaard spydigt bemærker, at det, Hr. Tüorch forlanger ikke er andet end „utidige Udflugter, hvorved han søger at forhale den af ham selv saakaldte vigtige Sags Afgørelse“. Men 6 Dage efter var Madam Praëm og Tüorch tilsagt til at møde hos Provsten, og her maa Tüorch endelig bøje sig og gaa ind paa at yde Enken 60 Rdl. dansk Mønt een Gang aarlig, saalænge hun lever i Enkestand.

Provst Edvard Røring Praëm ejede Herregaarden Selbjerggaard i Tømmerby Sogn og boede der ogsaa en Tid, mens han var Præst i Sognet, hvad der fremgaar af, at Eftermanden klager bittert over, at Præstegaarden i Kærup er saa forfalden, fordi den

en Tid ikke har været beboet. 1807 solgte Praëm Selbjerggaard, som da var paa 13 Tdr. Hartk., for 6020 Rdl. til Junker Peder Rosenørn de Lasson¹⁸). I 1805 blev Praëm udnævnt til Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense og døde der d. 29. Juli 1818.

Kilder.

- 1) Se Hauch-Fausbøll og Hjort Lorentzen: Patriciske Slægter III Samlg. p. 30 ff.
 - 2) Biskop Jens Bircherods Dagbog p. 539.
 - 3) Do. p. 527.
 - 4) Gejstlig Justitsprotokol for Vester Hanherred 1674—1736, Folio 4 b.
 - 5) Gejstlig Justitsprotokol for Vester Hanherred d. 27. August 1711 p. 43.
 - 6) A. Thura: Aalborg Stift. Ny Kngl. Saml. Nr. 743 a p. 293 ff.
 - 7) C. Klitgaard: Hvetbo Herred 2. Del p. 251 ff.
 - 8) Ny Kngl. Saml. Nr. 743 a p. 288 ff.
 - 9) Hist. Aarvog for Thisted Amt 1912 p. 33 ff.
 - 10) Do. 1931 p. 165 ff.
 - 11) Gejstlig Justitsprotokol for Vester Han Herred 1736—1808 p. 71.
 - 12) Hist. Aarvøger for Thisted Amt III p. 125.
 - 13) Do.
 - 14) I „Nyttige og fornøjelige Efterretninger“ for 3. Juni 1774.
 - 15) Gejstlig Justitsprotokol 1736—1808 p. 91 b.
 - 16) Gejstlig Auktionsprotokol 23. Oktbr. 1799.
 - 17) Gejstlig Justitsprotokol 1736—1808 p. 98 ff.
 - 18) Trap: Thisted Amt p. 334.
Wiberg: Præstehistorie.
-

Et Forslag til Arvefæste.

Ved A. SØRENSEN.

SOM BEKENDT indførtes Arvefæste allerede 1759 paa Hørsholm af Enkedronning Sofie Magdalene paa Overhofmester Kr. Stoelbergs Raad, og 1762 fulgte J. H. E. Bernstorff efter paa det ham tilhørende Gods (Gentofte Sogn), opfordret hertil af Brodersønnen A. P. Bernstorff, der paa sine Rejser i England havde faaet Øjnene op for Betydningen af Bøndernes Frihed. Resultaterne af disse Forsøg er vel en af Aarsagerne til, at der i det af Landvæsenkollegiet i April 1768 udsendte Cirkulære til samtlige Amtmænd ogsaa kræves Indberetning om, hvilke Godsejere der enten allerede har givet eller er at formaa til at give deres Bønder Arvefæste.

Nævnte Post i Cirkulæret var ikke helt uden Betydning, idet Amtmanden over Dueholm, Ørum og Vestervig Amter, Konferentsraad Fr. Hauch til Højris 21. Januar 1769 sender følgende Skrivelse til Kollegiet:

„I anledning af Deres Høy Grevelige Excellences og De Høistærede Herrers Skrivelse af 30te April 1768 dend 4de Post, som befaler at tilkendegive: Hvilke Jordegods Eyere enten allerede have givet, eller ere at formaae til at give deres Bønder Arvefæster, samt i saa fald, hvorledes de da agtede at

indrette samme, tager jeg mig den frihed herunder at sende en Concept hvorledes jeg agter at indrette nogle Arve Fæstebreve i Ørding Sogn, hvis Konge og Kirke Tiende er mig tilhørende, desuden eyer jeg i bemeldte Sogn 103 Td. Hartkorn, som alt haver giort Hoverie til min Hovedgaard Høyriis, undtagen een Gaard paa 8 Td. 4 skp., de øvrige Gaarde ere alle af mindre Hartkorn, hvis Landgilde bliver efter Beboernes Beskaffenhed, havde jeg vilde solgt dem, kunde jeg lettelig have vundet 2000 Rdl. Rente meere i aarlig Jndkomster, mens dette tab var mig kjærere, end see misfornøvede Bønder; Jmidlertid indstiller jeg til det Høye Collegii gotfindende, at forandre udi indlagte Concept hvad fornøden eragtes, da jeg haaber at overtale nogle Jordegods Eyere til at følge mit Exempel i denne tilfælde. Jeg forbliver med største Hørsommelighed og ald optænkelig Høyagtelse osv. Høyriis den 21de January 1769.“

Da det medfølgende Udkast ikke er uden Interesse hvad Formen angaar, skal det her anføres i sin fulde Ordlyd:

„Jeg Friedrich Hauch til Høyriis osv. Giør vittelig: at have bortfæstet til Jens Nielsen den mig tilhørende Gaard i Ørding, som hans Fader havde i Fæste og nu efter hans Død af Moderen til hannem godvillig opladt, hvilken Gaards Hartkorn er under No. 6 og 23 To Tønder Syv Skepper Een Album. Derhos er bemelte Jens Nielsen saalænge han beboer Gaarden overladt berørte Gaards Anpart Konge- og Kirke Korn Tiende, samt Kirke Qvæg Tienden. Af ermelte Gaards Hartkorn svarer Jens Nielsen til rette Forfalds Tiider alle Kongelige Skatter og Paa-budde, som enten nu er, eller herefter allernaadigst

vorder paabudden, samt til hvert Aars Martiny betaler i aarlig Landgilde 14 rd. Siger Fiorten Rixdaler Dansk Courant; Gaardens Bygning med Besætning haver hand Lov forsvarlig at vedlige holde og forbedre, dens Tilliggende tilbørlig at dyrke og drive samt intet af samme til upligt at bruge eller bruge lade. Skulde Fæsteren imod forhaabning ey til rette Tiide betale ovenmelte Kongel. Skatter og Landgilde samt holde sin Gaard og Besætning i Lovforsvarlig Stand, skal hand have sit Fæste forbrudt.

Derimod er Fæsteren befriet fra ald Slags Hove-rie, af hvad Navn nævnes kan, ligesom jeg ogsaa herved, for at opmuntre Fæsteren til desto meere vindskibelighed og flittighed i at forbedre sin Gaard og dens Tilliggende, tilforbinder mig og mine Arvinger, samt denne Gaards efterkommende Eyere: at Jens Nielsens nærmeste Arvinger skal efter hannem nyde berørte Gaard i Fæste, naar de besidder Egen-skaber, som en Fæster bør have, nemlig: om det er een uden for det mig tilhørende Gods, da at være forsynet med frie Pas, og ellers bekiendt for saadan et Menneske, som kand betroes denne Gaard, og om Personen skulde være ubekiendt, da at kunde stille 100 rd Caution til tryghed, i fald der i Tiiden paa Lovlig maade kunde udsættes noget paa Bygning og Besætning; imidlertid maa slig en Arving melde sig inden 6 uggers Dagen fra den sidstlevendes dødelig afgang. For at forekomme ald uformodent er Fæsteren selv, eller hans Kone, vidnefast at tilkiendegive: hvem den af sine nærmeste Arvinger, i fald der er flere end een, vil udnævne til Gaardens antagelse, som da, naar befindes at være af anførte omstændigheder, skal have denne Gaard med be-

melte Tiender udi Arve Fæste, med de vilkaar: strax at betale til Gaardens Eyere udi Fæste 30 rd. og efter Tiidens omstændigheder skal i det høyeste ey betale meere end 5 rd. af hver Tønde Hartkorn i aarlig Afgift, hvorover ey maa fordres eller tages. J det øvrige haver Fæsteren at holde sig Hans Mayst. aller-naadigste Lov og Forordninger allerunderdanigst efterrettelig“.

Landvæsenskollegiet har dog ikke straks villet tage Stilling til Spørgsmaalet, men tilskriver 7. Februar Hr. Hauch bl. a.:

„Men hvad Slutningen af Deres Brev angaaer, hvor forlanges, at vi skulle i det projecterede Arve Fæstebrev forandre, hvad foruden kunde eragtes, da maatte vi herpaa til tjenstlig Gensvar have meldet: at det os som saa langt fraværende og ubekjendte i Deres Egn, er aldeles umuligt at skionne, om de i Fæstebrevet indeholdt Details, om Afgifterne for Exempels skyld ere tunge eller lette, om den fastsatte Indfæstning er høy eller lav, og meere saadant, som staaer i bestandig forhold med tilfældige omstændigheder og et hvert særskilt Steds Beskaffenhed. Skulle vi derfor efter Hr. Conference Raads forlangende, nøye bedømme det indsendte Arve Fæstebrev, ville det blive fornødent, at vi i Forvejen bleve forsynede med nogle i Deres Egn værende kyn-dige Landmænds, saa som Land Væsens Commisariernes Erklæringer over samme“.

8. Marts 1769 tilbagesender Hauch Koncepten til Kollegiet, idet han nu har indhentet Erklæringer fra Peder Moldrup til Vestervig Kloster, Lars Toft til Ullerup i Sennels samt Byfoged Scavenius i Thisted. Gennem Moldrups Erklæring aner man straks denne

Herres Sans for det jordiske Mammon, ligesom han synes at være en Tilhænger af Hoveri, eller i al Fald anser dette for at være paakrævet til en Hovedgaards Drift. Dog viser han ogsaa en mere moderne Tankegang, idet han finder det rimeligt, at Arvefæstet ogsaa skal omfatte Kvinder. Etatsraadens Erklæring lyder saaledes:

„Enhver som er dend Egn bekienet, maa tilstaae, at forandskrevne Fæstebrev er et Mønster paa Billighed og Menniske Kierlighed, grundet paa enhver Fæsteres sande fordeel. Ingen taber derved, uden maa-ske Eyerne i tiiden; thi naar Godset og Kirken engang skal sælges, hører der sandelig god Lykke, at træffe en Kiøber, som paa de Vilkor vil og kan kiøbe et gods, hvoraf saa intet Hoverie nogensinde kan vente sig, og en Kirke, hvis tiende paa Kierven ingensinde kan bringe Ham eller Hans Jord nogen Nytte, men dend ædelmodige Mand Hr. Conferentsraad Hauch opofrer her som saa ofte tilforn sin egen øyensynlige Fordeel, naar kun hands Bonde kan leve og lide vel. Hvor faae har den Villie og Evne til at handle saa ædelt.

Fiorten rixdaler lader vel til at være en stor Suma af en omtret 3 tønder Gaard, men naar man overvejer, at Fæsteren ved denne same afgift tillige har betalt sine 3de Tiender, sin Hovfrihed og Landgilde, ere disse Herligheder en langt større Sum værd; kan kun Fæsteren aarligen faae samlet disse rede Penge, som ofte falder en Bonde tungere end med Vare at betale

Spørgsmaal: Bør Hovbonden eller Fæsteren betale den $\frac{1}{4}$ pro Cento af Gaardens Hartkorn, efter foranførte Fæstebrev?

Ieg seer i øvrigt intet i dette Fæstebrev bør til-sættes, uden om Piile Plantningen, som allernaadigst er befalet, at skal andføres i hver Bondes Fæstebrev. Og maaske det kunde være Bonden til desto større opmuntring, om Arve-rættigheden strakte Sig ogsaa til Qvinde Kiønnet, for exempel: en Bonde har Døtre, men ingen Sønner; de 100 rd Caution burde hendes tilkommende Mand at stille, og paa den Maade kunde Datteren ogsaa nyde Forældrenes Gaard, ligesaa vel som Sønnen.

Tredive Rixdaler udj Jndfæstning af saadan en Hov- og tiende-fri Gaard, er snarere for lidt end for meget, thj jeg sætter Gaardens Bygninger og Besætning ere ved en og anden uundgaaelig Uheld bleven forringede i den afdøde eller afsadte Fæsters tiid, da kan sandelig en Hosbond ei slippe med saa liden en Jndfæstninges Suma, dermed at sætte den forfaldne Gaard igien i forsvarlig Stand for Efterkomerne.

Westervig Closter d. 22de Febr. 1769.

Peder Moldrup.

Hertil har de to andre ikke meget at bemærke, idet de kun skriver:

„Vi have nøye igjennemgaaet og overvejet dette Arve-Fæste-Brev, og kand dertil ej siige andet, end at Bonden derved kand være besønderlig vel tjent, naar Udgiveren, Høj Velbaarne Hr. Conference Raad Hauch kand Selv dermed være tjent; Men om det kand gaa om andre Stæder enten paa Morsø eller alle andre Steder tvivle vi paa, af den Aarsage vi ikke viide Egnens Beskaffenhed og Frugtbarhed med viidere hvorfor vi i Henseende til dette Arve-Fæste, finde det for Bonden saa vel indrettet, at vi ey kand

siige andet, end i alle ting at referere til hvad Hr. Peder Moldrup til Westervig haver skrevet.

Thisted d 2 Martii 1769.

J. N. Schavenius. *L. Toft“.*

Hvad Kollegiet derefter har haft at bemærke, faar man desværre ingen Oplysning om, da Kopibogen for 1769 mangler, men at et Fæstebrev af nævnte Ordlyd har været til Fordel for en Bonde turde været utvivlsomt. Hr. Hauch solgte ganske vist Højris samme Aar til Major Alb. Winding, men da denne maatte gøre Opbud, overtog han atter Gaarden, som han da atter solgte 1778.

— — —

Den her behandlede Sag findes i Landvæsenskollegiets Arkiv under J. Nr. 182/1769.

Gamle Minder fra Thy.

Af J. YDE KIRK.

I. *Fra Hoveriarbejdets og Landmilitisens Dage.*

Foreviseren Lars Andersen, fød udi Kielstrup Bye, Hillerslev Sogn, Thisted Amt, nu 20 Aar gammel, 64 Tommer høi, blaa af Øine, mørk af Haar, stærk af Skuldre, og ligesaa af Been, formedelst han er Krøbling paa høire Been uduelig til alt Krigsbrug meddeles herved hans Udygtigheds-Pas; hvorefter han sig kan opholde paa hvad Sted i Landet han lyster.

Udi Land-Milice-Sessionen for Thisted Amt, den 2den Oktbr. 1818.

?seher Ziegenhorn. Bibon)*

Hvornaar Lars Andersen med Tilnavn Bonde er født, kan ikke oplyses, men han er døbt i Hillerslev Kirke d. 8. Januar 1798. Han er født i „Grøngaard“ i Kjelstrup, og i Kirkebogen staar herom kun: Laust, Søn af Anders Bonde og Dorthe Tækker.

Som ganske ung maatte han gøre Hoveriarbejde paa Ullerupgaard. Der var dengang af store Sten lavet et Vadested over Engene, og indtil for faa Aar siden laa de store Sten som Minde om fordums Tid.

*) Originalen til dette Udygtighedspas saa jeg hos min Svigerinde, Johanne Kirk, Enke efter afdøde Sogneraadsformand Peter Kirk, Kjelstrup, og det er ogsaa hende, der har givet mig de følgende Oplysninger om hendes Bedstefader.

Over dette Vadested maatte Laust og andre vandre fra Kjelstrup for at komme til Hoveriarbejdet paa Ullerupgaard, og han kunde fortælle om, hvorledes Arbejdet maatte vente hjemme, til de var færdige paa Herregaarden, saa det kunde jo ikke undgaas, at Arbejdet i deres eget Hjem mange Gange blev forsoemt og voldte Tab, fordi det ikke kunde blive udført i betimelig Tid.

Lars Andersen Bonde blev i 1819 gift med Margrethe Jensdatter (Myg). Han fik da af „Grøngaarden“s daarligste Jord 20 Tdr. Land, hvorpaa der blev opført en enlænget Bygning af gammelt Tømmer og med klinede Vægge og Lergulv i Stuehuset. Hans Søn, Morten Bonde, Peter Kirks Svigerfader, overtog Stedet 1858, og i 1877 byggede han det Stuehus, som staar endnu. Min Broder købte en Del Jord til, og hans Enke Johanne bor nu i Stedet, og deres ældste Søn Morten styrer Ejendommen for hende.

Som det fremgaar af Udygtigheds-Passet, var Lars Andersen Bonde Krøbling paa højre Ben. Han var ikke blevet det ved Ulykkestilfælde, men der var „Svind“ i det, sagde de gamle dengang. Imidlertid bevirkede det, at han ikke vedblivende kunde udføre strengt legemligt Arbejde, og da han var velbegavet og lærenem, kastede han sig over Læsning og blev ved Selvstudium én efter sin Tid særdeles oplyst Mand. Dette førte til, at han blev Vandrelærer. Der var dengang ikke 5 faste Skoler i Kommunen. Han kom saaledes til igen at vandre til Ullerupgaard; ikke som Hoveriarbejder, men som Lærer, og her underviste han bl. a. ogsaa afdøde N. Hagensen, Ullerupgaard. Som Vandrelærer underviste han ogsaa paa Momtoft.

Lars Andersen Bonde havde ogsaa musikalsk Begavelse, og han blev meget brugt som Spillemand rundt om paa Egnen. Min Svigerinde fortæller om denne hans Virksomhed saaledes: „Han var tillige Spillemand, og da han var absolut Afholdsmand, hvad der jo var en stor Sjældenhed i de Tider, var han meget søgt som Spillemand. Der var jo dengang Bryllupsgilder, som kunde vare 4 Dage i Træk, og her skulde helst være to Musikanter. Bedstefader havde da en Medspiller, som ikke var Afholdsmand, men som gerne vilde stramme sig op ved Snapsene, der jævnlig blev budt omkring. Søvn blev der jo ikke meget af i de 4 Bryllupsdage, saa Spillemændene kunde nok faa en Følelse af, at der kunde trænges til en Opstrammer. Men jo mere Kristen strammede sig op, des slappere blev han, og det endte næsten altid med, at han slet ikke kunde spille. Bedstefader advarede ham saa imod at drikke saa meget. „Jamen, naar de byder mig, kan jeg ikke sige Nej“, undskyldte Kristen sig. „Saa maa du tage lidt ad Gangen“, sagde Bedstefader. „Ja, det siger du nok, Laust Buun“, genmælede Kristen, „men det er ikke saa let at tage lidt, naar Begærligheden er stor“. Det endte da ogsaa gerne med, at Kristen maatte gaa fra midt i Gildet, og min Bedstefader Lars Bonde blev ene om Spillet den sidste Tid“.

Det vil forstaas, at han var en virksom og solid Mand, og han var meget anset i Kommunen, hvorfor han ogsaa blev indvalgt i Sogneforstanderskabet i 1845. I den gamle Protokol staar: „Aar 1845 d. 9. Januar holdt Sogneforstanderskabet sit første Møde i det ny Aar“, og længere nede er anført: „Til Skoleforstander for Kjelstrup og Brund Skoler udnævntes enstemmig det nyvalgte Medlem Lars Bonde“. Han

sad i Sogneforstanderskabet i 2 Perioder, og i den Tid var Pastor Obel, Hillerslev, Formand.

Da Lars Bonde var omkring 60 Aar, døde hans Hustru pludselig af et Hjerteslag, og siden rørte han aldrig Violinen. Han døde d. 12. Decbr. 1869, 72 Aar gl., og ved hans Dødsfald er der i Kirkebogen vedføjet en lille Beskrivelse om ham. Bl. a. staar der, at han i sin kraftige Alder var Skriver hos Pastor Stenstrup, og at han døde hos sin Søn Morten Overgaard Larsen Bonde og dennes Hustru Maren Olesen Bek, samt hvormange Børn og Børnebørn han efterlader sig. Denne Beskrivelse i Kirkebogen viser ogsaa, at han var anset, og hans Minde lever da ogsaa endnu i Sognet.

II. Marionetlirekassemanden Peder Madsen fra Refs.

I Historisk Aarbog for Thisted Amt 1938 fortalte jeg Side 107 om Vandringsmænd i Thy og Hanherrederne, der drog om som Helligkongerstjerne-sangere, og jeg paaviste, hvorledes disse Stjernevandrere var den sidste Rest af katolske kirkelige Skikke, de saakaldte Mysterier-Skuespil. Her vil jeg gerne omtale en anden Vandringsmand i Thy, der drog omkring med en anden Levning af katolsk Kirkeskik, nemlig et lille Marionetteater, indbygget i en Lirekasse. Saadanne bevægelige Marionetdukker var meget yndede i katolske Lande og brugtes dér til Fremstilling af bibelske Optrin, særligt almindeligt var det at fremstille Jesu Fødsel og Lidelseshistorien ved Hjælp af disse Marionetdukker, og tit var her præsteret et overordentligt stort mekanisk Snille for at faa disse mekaniske Skuespillere til at optræde paa virkningsfuld Maade. De brugtes som sagt meget

i katolske Kirker, men i Frankrig blev dette forbudt af den unge Ludvig XIV, hvilket imidlertid havde til Følge, at Marionetteatrene flyttede fra Kirkerne ud til Folket, særlig paa Markedspladserne, og her blev det et andet Publikum, der forlystede sig med at se disse Dukkeforestillinger. Særlig i Italien har Marionetteatrenes Forestillinger været meget yndede og udbredte. At de ogsaa har fundet Vej her til Landet, er bl. a. Peder Madsen fra Refs med sin Lirekasse et Vidnesbyrd om, og at der endnu er Marionetteaterspil i Danmark, kan man forvisse sig om, naar man om Sommeren paa Dyrehavsbakken aflægger Besøg hos Mester Jakel.

Peder Madsen fra Refs var nogle Gange i min Barndomstid i mit Fødehjem i Faartoft med sin Marionetlirekasse, og jeg husker ham meget godt. Han omtales ogsaa i mange af de Breve, jeg har modtaget, og heraf fremgaar det, at han har vandret foruden i Thy ogsaa i Han Herrederne og paa Mors. Den 83-aarige Fru Handelsgartner Hansen, Nykøbing M., der er Lærerdatter fra Hvidbjerg paa Mors, giver en meget livlig Beskrivelse af Peder Madsens Besøg i Hvidbjerg Skole, og det er den, jeg her gengiver:

En af vore store Fornøjelser havde vi, naar Peder Madsen fra Refs i Thy kom med sin Lirekasse. Den var nemlig ikke som andre Lirekasser, der kun giver Musik; den var større og kunde lukkes op, og indeni var der mekaniske Dukker. Der var noget baade at se og at høre paa. Naar Peder Madsen kom ind, sagde han: „Æ er Pi Masen fræ Revs. Vel I ha mi Kas aa hør aa si, saa er tov Stuel og en Rigsbankmark Kassens Ret, enten I er fo eller manne, aa enten I er stue eller smo“. Naar han saa havde

faaet Marken, lukkede han op for Herligheden, og saa fik vi Bibelhistorie af en egen hjemmelavet Art. Her sad nu først Kong David fin og flot paa sin Trone og med Krone paa Hovedet og spillede paa Harpe. Ved Siden af ham stod en Pengekasse; ved Siden af den igen stod hans Dronning. Hun hed Bethseba, sagde P. M. med særligt Eftertryk paa *se*. Hun stod med en Tallerken i Haanden, og lagde vi en ekstra Skilling paa den, saa drejede hun sig rundt og viste Kongen den. Saa nikkede han, og da lod hun Skillingen falde i Pengekassen. Men vilde vi prøve at narre hende og lægge en Knap eller noget andet værdiløst paa Tallerkenen, viste hun ogsaa det til Kongen. Da vendte han Ansigtet bort og Nakken til. Saa smed Bathseba med et raskt Kast Genstanden ud paa Gulvet mellem Tilskuerne. Imens underholdt Pi Masen os og fortalte om de andre Figurer i Kassen. Blandt dem var ogsaa Jerusalems Skomager, der syede paa en Støvle, og saa var der ogsaa Soldater. Men David og Bethseba var Hovedpersonerne og de fornøjeligste, og det var da ogsaa dem, der indkasserede ekstra Fortjenesten.

Selvsagt kunde Peder Madsen fra Refs i Thy ikke være den eneste Marionetlirekassemand, og herom foreligger der da ogsaa Vidnesbyrd. I sin Fortælling „Rodfæstet“ omtaler Jakob Knudsen Side 51 en Vandringsmand, der til Tider gaar med Helligtrekongerstjerne og til andre Tider drager rundt med en Marionetlirekasse, som han kører frem. Han hedder Gert Madsen og kaldes Gert Stjernemand, og saa vidt skønnes kan vandrer han i Egnene paa begge Sider af Fjorden ved Aggersund. Interessant er det at lægge Mærke til, at den Skildring, Jakob Knudsen giver af Gert Madsens Optræden med Ma-

rionetlirekassen, er samstemmende med den ovenanførte Skildring, som Fru Hansen giver af Refsmanden Peder Madsens Optræden. Her er altsaa hos disse Vandringsmænd fælles Træk ligesom hos Helligtrekongerstjernesangerne, og i begge Tilfælde er der det fælles Træk, at det som anført er Levninger fra katolske Kirkeskikke. Det kan vel derfor heller ikke være helt uden Værdi, at jeg har prøvet paa at tegne et Billede til Bevaring om Mindet af Marionetlirekassemanden Peder Madsen fra Refs i Thy.

III. Gamle Sejer.

I Historisk Aarvog for Thisted Amt 1938 staar Side 149 „Gamle Talemaader, Sejer og Vendinger fra Hillerslev Sogn. Samlede af Anders Overgaard“. En af Sejerne angives her saaledes: „De æ kraank, men de æ da edele (saa Niels Gris, han oed e Vaske-seeb).

Denne Seje stammer fra min Fødeby Faartoft Øst for Thisted i Thisted Landsogn, og den er gengivet nøjagtig som jeg saa mangfoldige Gange har hørt den under min Opvækst og senere under min Lærervirksomhed i min Fødeby. Da jeg nu tilmed kan huske Niels Gris og véd, under hvilke Forhold de bevingede Ord første Gang blev udtalt, der altsaa nu gaar Thy rundt som en gammel Seje, saa vil jeg fortælle, hvorledes den er fremkommet, saa meget mere som det vel nok kan have sin Interesse engang imellem at kunne fastslaa, hvorledes sligt fremstaar. Men først maa jeg forudskikke den Bemærkning, at hvad jeg kommer til at fortælle, ikke anføres til Forklejnelse for nogen. Det fortælles, fordi det er nødvendigt, naar der skal redegøres for Sejens Fremkomst, og for, at de Forhold, der omtales, kan blive

et sanddru Tidsbillede, et kulturelt Vidnesbyrd om Folk og Færden i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede.

Niels Gris' Døbenavn var Niels Pedersen. I Thisted Kirkebog staar der saaledes om hans Død og Begravelse: „Niels Pedersen. Død i Faartoft, Thisted Landsogn, 14. Febr. 1881. 77 Aar gammel. Fattiglem. Gift. Husmand i Faartoft. Begravet 22. Febr.“ Hvorfra og hvorfor han havde faaet Tilnavnet Gris, har jeg ikke kunnet faaet opklaret. Men det var jo saa almindeligt i de Tider med et Tilnavn som Kendingsnavn, saa der er slet intet mærkeligt i, at Niels Pedersen blev kendt under Navnet Niels Gris. Han boede sammen med sin Hustru Sidsel i en lille Hytte, der laa i den sydlige Del af Faartoft tæt ved Fjorden. Ruinerne af Hytten ses endnu lidt Vest for Sogneraadformand Harald Kierkegaards Gaard. Der var kun en lille Plet Jord til Hytten, men jeg husker dog, at de havde et Par Faar, der græssede ved Hytten, og det toges ikke saa nøje, om Tøjret naaede over Skellet og ind paa Naboens Enemærker. Om Vinteren kunde det knibe med Foder til Faarene, men saa var det saa lige til dengang, at Niels Gris fandt et Stykke Reb frem og gik ud for at tigge Halm og Hø hos dem, der havde mere af disse Goder end Niels selv. Jeg husker fra min Skoletid, at vi undredes over, at han ikke faldt, naar han kom dinglede med en mægtig Stak paa Ryggen helt op over Hovedet. Niels var nemlig gerne lidt usikker paa Benene, naar han saaledes havde været ude. Der vankede nemlig ogsaa Dramme, og dem satte Niels Gris stor Pris paa. At Sidsel ogsaa kunde lide en Snaps, fremgaar af, hvad Niels engang fortalte, da han vilde forklare, hvor klog deres Kat var. „Vor

Muer skal altid kaste op, naar hun er lidt kvak, fortalte han. Men saa kommer Katten for at slikke det op. Naar det saa hænder, som ske kan, at Katten ikke vil slikke op, men lader Opbrækningen ligge, saa ynder jeg det ikke, for saa ved jeg, at vor Muer har været for haard ved Flasken“. I den Gaard, som ligger længst mod Øst derude ved Fjorden og Gadekæret i Faartoft, boede dengang en driftig, brav og velkendt Gaardmand ved Navn Chr. Smed. Jeg husker ham saare vel, saa meget mere som jeg var Skolekammerat med et Par Sønner fra Gaarden. Jeg husker ogsaa, at første Gang, Fader havde sendt mig i et Ærinde til Chr. Smed, gav han mig den Formaning med: „Låd nu ikke Chr. Smed „rende med dig“, Jens Yde“.

Denne Formaning havde Niels Gris antagelig ikke faaet, da han engang i Juledagene var kommet et Ærinde hen til Chr. Smed. Her skulde han naturligvis beværtet med en Dram og en Kage som Skik var, og saa var det, at Chr. Smed paa Kagefadet havde anbragt et Stykke Vaskesæbe ved Smaakagerne, øverst paa den Side, der vendte mod Niels Gris, da Chr. Smed rakte Kagefadet hen mod ham og sagde „Væsgo, Niels! Smaag no jen a vor Yvlkager“. Det gik efter Beregning. Niels Gris tog Sæbestykket og spiste det, og da saa Spørgsmaalet kom: „Naa, Niels! Hudan smaager det?“, saa var det, at de Ord, der nu gaar Thy rundt og ogsaa er naaet her til Roskilde som en gammel Seje, kom sindigt fra Niels: „De smaager kraank, men de er da edele“.

Et Begravelsesgilde i gamle Dage.

Ved N. SODBORG.

GAMLE POUL NIELSEN, ØSLØS, eller Poul Post, som hans daglige Kendingsnavn er, blev 80 Aar d. 16. Juli i Aar. Han har været en udmærket Fortæller, men nu er han noget svækket og har ondt ved at samle sine Tanker og faa det sagt. Jeg fandt forleden noget, som han for nogle Aar tilbage skrev til mig, og hvori han fortæller om den første Begravelse, han som Dreng var med til. Det er godt fortalt og giver et godt Tidsbillede. Vi lader nu den gamle Hædersmand selv fortælle:

„Nu vil jeg saa prøve at fortælle om den første Begravelse, jeg kan huske. Jeg var da 10 Aar, og Begravelsen var i Vesløs i min Farbroders Gaard, dér hvor nu Martin Larsen bor. Om Tirsdagen kom Jens Norre og skulde hilse fra Niels Lynge og Kone, om vi vilde være saa venlige at komme Fredag Formiddag Kl. 10 og spise Frokost og saa følge den gamle Else til hendes Grav. Den gamle Jens Norre var Jordemoderens Mand i Vesløs; da han kom ind i Dagligstuen, stod han ret ved Døren, til han fik sagt sit Ærinde. Han var iført en lang Frakke, der gik omtrent ned til Fødderne og havde 6 Knapper paa Bagen og 3 til 4 ved hvert Haandlede og tillige en Masse foran, desuden havde han en meget høj Hat

paa med sort Flor om. Da han nu havde sagt sit Ærinde, tog han Hatten af og satte sig ned. Saa kom min Farbroder med Karaflen og sagde: Skaal, og Jens Norre sagde: Ta-Ta-Tak (han stammede nemlig), og saa fik han en Dram og en Slurk Øl af en Kovs med to Ører ved. Saa sagde Jens: „Ja, saa vil I staa mig Buddet til og saa Fo-fo-val“.

Onsdag Morgen blev jeg og en Søster sendt til Vesløs med Sending, som bestod af 1 And, 2 Høns og 4 a 5 Pund Smør i en Krukke, og der var sat et Kors i Smørret, for saa kunde ingen forhekse det under vor Vandring, desuden var der ogsaa 10 à 12 Tællelys, næsten saa tykke som en Tøjrepæl. Vi fik Ordre til at sige, at Fløden kom de selv med paa Fredag. Vi fik saa et Stykke Kage, som var lavet af kogte Kartofler med lidt Puddersukker i, og det smagte godt og var bagt i en Pande og var hjerteformet, og saa fik vi ogsaa et Glas Øl, som var saa sødt som Sirup. Torsdag blev Seletøjet smurt i gammelt Ister, og Vognen blev vasket, det var nemlig en Arbejdsvogn, som der saa blev sat grønne Havfjæl' (Sidestykker) og 2 Agestole paa.

Fredag Morgen Kl. 9 kørte vi saa til Vesløs, og da vi kom i Gaarden, mødte Jens Norre og bød Velkommen, og da vi kom ind i Gangen, blev vi modtaget med en Dram og en Kage, som kaldtes Brændevinsbrød, den havde en Størrelse som en Specie og havde et Hul i Midten, lavet med et Fingerbøl, og derefter et Krus godt Øl. Saasart der var saa mange Mennesker, at Storstuen og Sovekammeret kunde blive fyldt, blev vi sat til Bords. Degnen sad ved den øverste Ende ved Siden af Bordet, og saa kom Pastoren og Frue, de sad jo for Bordenden, og de, der var nærmest i Familie med den afdøde, derefter

fra oven og nedefter. Bordet var dækket med et Kødmadsfad, som bestod af et Faarelaar, en Rullepølse og Medisterpølse og et stort Stykke kogt Flæsk, to halve Oste laa paa Bordet, desuden en Masse Smør, flere Krus Øl, og af disse kolde Retter skulde enhver selv skære for. Derefter kom Frikasé, Kalvekød med Sauce, og saa fik Jens Norre noget at bestille. Præsten og Degnen skulde jo klynke, og saadant gik det hele Forsamlingen igennem. Naar saa vi var færdige med at spise, saa næste Hold. Da alle havde spist, blev Liget sunget ud, og saa kørtes der til Kirken. Nu kunde Jens Norre faa lidt at spise og en bette Dram eller to.

Da vi kom fra Kirke, var der dækket Bord i alle tre Stuer, og saa begyndte Degnen med Bordbøn, og saa blev der spist kogt Torsk, fersk Suppe og Steg og Dramme til, og tilsidst Tærte og et Glas Vin, og da var der mange af Mændene, der havde faaet røde Kinder, og Samtalen gik livlig. Saa blev der taget af Bordet, og derefter begyndte Kortspillet, om Penge naturligvis; Kvinderne spillede Brus eller Drovkryel. Ud paa Natten serveredes Kaffe i stor Stil, og hen mod Morgenstunden blev der dækket til Spisning, kold Spise med Drammer. Nu var det næsten Dag, og nogle gik ud i den friske Luft, andre gik med Naboerne hjem og fik en lille Søvn. Alle skulde møde igen til Middag; da fik vi Vilbro (Blodsuppe) og Kød, og Kl. 2—3 fik alle Kaffe med Tilbehør, baade Brød og Snaps. Kl. 4 skulde vi og andre køre hjem. Jens Norre gik ude i Gaarden med Karafren, og alle skulde have en Rejsedram. Dagen derefter skulde Naboerne saa spise til Middag der, men det var vi ikke med til, og jeg synes egentlig ogsaa, at vi havde faaet nok.“

GRAUGAARD

SLÆGTEN

Af J. SLOTH ODGAARD.

Jens Graugaards og Ane Jensdatters Børn er:

I. *Jens Graugaard*, f. 1781, gift med Maren Madsdatter, boede i Semb.

Børn: a. Mads Graugaard, Semb (hans Søn er nulevende Jens Graugaard Kappel i Vestervig); endvidere: Maren, Lars, Karen, Kirsten og Mogens.

II. *Jens Graugaard*, f. 1785; druknede i Fjorden som ung.

III. *Christen Graugaard*, f. 1788, g. m. Maren Pedersdatter Kræmmer, Kallerup, død 11. Novbr. 1843, 52 Aar gl.; boede i „Mærkedal“ i Lyngs.

Børn: a. Jens Kræmmer, f. 11. Juli 1824; en Datter Ane Marie er gift med Rentier Andreas Christensen i Hvidbjerg, og Stine er gift med Poul Hansen, Uldum.

b. Ane, g. m. Jens Thomsen i Helligsø (en Sønesøn er Sogneraadsformand Niels Schelle, Nørbo, Vestervig S.).

IV. *Mette*, død som lille.

V. *Lars Graugaard*, f. 1795, Sognefoged og Dbmd., g. m. Zidse Christensen fra Semb Mølle.

- Børn: a. Jens Graugaard, ugift, Ølbrygger i Hvidbjerg.
- b. Ane Møller Graugaard, gift med Gdr. Peder Pedersen, Flovlev. Børn: 1. Sognefoged og Dbmd. Lars Graugaard, Flovlev. 2. Afdøde Gdr. Peder Poulsen Pedersen, Flovlev. 3. Afdøde Gdr. Jens Pedersen, Flovlev. 4. Karen, g. m. Peder Mortensen, Barslev. 5. Mejerist Anders Christian Pedersen.
- c. Ane Graugaard, f. 1832, g. m. Grd. Niels Kongsgaard, Barslev (Fader til Jens Kongsgaard, Barslev, og Søskende).
- d. Ane Kathrine, f. 1835, g. m. Bager Lars Christian Jepsen, Hvidbjerg. Børn: I. Bager Jepsen, Humlum, og II. Bager Søren Jepsen, Hvidbjerg, m. fl.).

VI. *Mette Graugaard*, f. 1798, † 1869, gift med Gdr. Knud Sloth I., Sandhøjgaard.

- Børn: a. Christen Sloth, Styvelgaard, f. 1827, † $19/3$ 1873, gift med Ane Andersen fra Hvidbjerggaard. Børn: 1. Anders Clemmensen Sloth, f. 1851, g. m. sin Kusine Kathrine Futtrup. Han boede paa „Ravnholt“ ved Rødkjærsbro, var to Perioder Folketingsmand for Kjellerupkredsen, valgt af „Det forhandlende Venstre“, var Amdsraadsmedlem og sidst Repræsentant for Viborg Kreditforening. 2. Knud Sloth, Ausumdal i Vejrum, g. m. Line Odgaard, Østergaard i Hvidbjerg. 3. Niels Sloth, f.

- $7/6$ 1862, † $26/6$ 1938, Gdr. og Sparekassedirektør, Styvelgaard, g. m. Johanne Lings fra Heltborg. 4. Jens Sloth, Højbjerg ved Rødkjærsbro, g. m. Ane Rasmussen, Højbjerg. 5. Mette, f. $4/4$ 1859, g. m. Gdr. Peder Madsen, Semb.
- b. Niels Sloth, f. 1829, † 1870 som Dyr-læge i Løgstør, g. m. Nikoline, f. Lustrup, Thisted, der i mange Aar var Lærerinde ved Thisted Borgerskole.
- c. Jens Sloth, Sandhøjgaard, f. $2/10$ 1833, † $13/5$ 1868, g. m. Dorthe Marie Andersen, Hvidbjerggaard. Børn: 1. Mette, f. $12/12$ 1858, g. m. Kr. Odgaard, Smerupgaard. 2. Knud Sloth, Sandhøjgaard, f. $12/3$ 1864, g. m. Ane Winding fra Kallerup. 3. Ane Johanne, der døde som ung.
- d. Else Sloth, f. 1836, g. m. sin Fætter, Gaardejer Jens Smed, Jestrup. Børn: Gaardejer Knud Sloth, Jestrup og Kristen Smed, der rejste til Amerika.

VII. *Kirsten*, f. 1802, † $19/7$ 1847, gift med Gaardejer Kristen Smed i Jestrup.

Børn: a. Jens Smed i Jestrup, g. m. sin Kusine Else Sloth (se ovenfor).

- b. Ane Graugaard, f. 1829, g. m. Ole Kristian Andersen, Odby. Børn: 1. Ane Kirstine, g. m. Jens Pedersen, Sønderbjerg Havreland. 2. Else, g. m. Kristen Pedersen Poulsen, Fløvlev. 3.

Slagter Niels Kristian Olesen, Fløvlev, g. m. Kogekone Karen Olesen Yde. 4. Kristen Smed Olesen, Helligkilde, g. m. Ane Nielsen fra Helligkilde. 5. Anders, gift i Silkeborg.

VIII. *Søren Graugaard*, f. 1802, død $\frac{9}{4}$ 1883, gift med Inger Poulsdatter fra Helligsø. Han mageskiftede i 1832 Gravgaard med Gaarden Odgaard i Lyngs Sogn.

- Børn: a. Gaardejer og Teglværksejer Jens Graugaard, Odgaard, f. 1844, død 1898. Han var hjemmelavet Sagfører, der selv førte sine Sager for saavel Under- som Overretten. I Herredsfoged Janzens Tid tabte han som oftest ved Underretten i Vestervig, men vandt saa til Gengæld som oftest ved Overretten. — Man var gnaven over, at en almindelig Bonde- mand gik Sagførerne i Bedene og tog Fortjenesten fra dem. Han sagde sely, at naar han havde læst en Lov, havde han altid forstaaet den. — Efter Si- gende førte han en meget spids Pen. — Børn: 1. En Datter, Jensine Andrea, var gift med Mejeriejer Sejersén. Des- uden var der et Par Sønner: 2. Søren, der rejste til Amerika, og 3. Andreas.
- b. Kristian Graugaard, f. 1836, gift, boede i Lyngs og sidst i Barslev, hvor han faldt ned i Laden og slog sig ihjel. — Ingen Børn, kun et Plejebarn.
- c. Poul Graugaard, Skadbjerg i Vestervig Sogn, f. 1840. Han var meget politisk

interesseret, var en enkelt Gang opstillet som Rigsdagskandidat; han skrev bl. a. mange Landbrugsartikler m. m. i „Thisted Amts Tidende“. Han havde et Par Sønner og nogle Døtre.

- d. Sidsel, f. 1834, g. m. Gaardejer Christen Møller, Faddersbøl i Hundborg Sogn. Børn: 1. Kristian Møller, Faddersbøl, f. 1867. 2. Jens Graugaard Møller. 3. Kristen Jensen Møller. 4. Inger Kathrine. 5. Kristine. 6. Juliane. 7. Mette Mathilde. 8. Elvine Rosine. 9. Søren Møller. 10. Marie. Der var iøvrigt vist ialt 12 Børn. — Denne Gren af Slægten har bredt sig omkring Hundborg med omliggende Sogne.
- e. Ane Kirstine, f. 1830.
- f. Mette.

Og maaske flere Børn.

Jeg har nævnt alle disse Navne, for at de, der er slægtsinteresserede og er i Slægt med nogle af de nævnte Personer, paa en let Maade kan finde tilbage til den første Jens Graugaard. — De, der vil vide mere, maa saa gaa til Kirkebøger, Arkiver osv. Fødselsaaret er for mange af de nævnte Personers Vedkommende udregnet efter Folketællingslisterne. Er Folketællingen sket først paa Aaret og vedkommende Mand eller Kvinde først har fyldt Aar senere hen paa Aaret, kan Fødselsaaret derfra differere et Aar.

Gamle Talemaader, Sejer og Vendinger fra Hillerslev Sogn.

Samlede af ANDERS OVERGAARD.

Han ska leeg imell i den beskidt Hell.
„Dæ æ manne, aa di æ stue“, saa e Dreng, han so i
hans Lu.
De vaar syv laang aa syv bre.
Di nitten Haandværk æ den tyven Uløk (Nitten Haand-
værk æ tyv Uløkker).
Truen Mand ka læng løv.
En Kuen æ alle saa rig, hun æ iløvl en Ko lig.
Han komme sæ, lissom mule Brø' i Varm'.
Ong gal, de æ gal, men gammel aa gal, de æ møj galler.
Mandas Vejle te Mejda, de blyve ve te Frejda.
De kan si svot, aa endda blyv godt.
Vend aa Vond ska ha sin Gaang.
De æ lissaa sekker, som Amen i e Kjerk.
Han æ va'e end jen a Lier.
De va et Herre te e (ældre Udtryk).
Han reest sæ syv Staan fa Daae.
Hand æ po Bjerren.
Han ka et fo ed aa e Kjærre.
Vi fo fremme, e Kok gole.
I som gue lav.
Li i de fomedle Ti'.
Han æ hor i e Fesk.
Han æ ett oprenked te'ed.
E Skik følle helle osse e Land fly.
Spør vi nøj nyt, saa er e sjallen got.

Nue ka bejst li e Dætte, aa ajer æ Muer, aa saa blyve di gyvt begge to.

Han si'e lissegodt i Mørk som udden Lys.

Spel æ dæ ve'ed, enten saa de æ Kobbespel helle Mæsing-spel.

„Dæ ska nue te de væst“, saa e Dreng, han sku te Kjerck.

De slodrer i e Lyr, vi fo Slæ innen Daa.

Di æ nøj udle aa e Slav, lissom Pi Masens Stud.

Di kan somti spøt i Koel saalæng, te di komme siel te aa søb'en.

Hva dæ æ Hjatromm, dæ æ osse Husromm.

De æ nem æ tøg, men de æ et nem aa toel.

Den dæ dør a Skrek, den ska begraves i en Rennstinn.

Godt, de æ alti de bæjst, aantenne naar smo Ba'e haa undt i dje Mav.

Di æ jens i begge Enner, lissom Vutborre Pigger.

Li'g møj hva de koste, naa bare Tøsen morer sej.

Han haar'e, som han taar'e tel.

Laang Styng gi Brøe, men stakke gi nøj te' ed.

Dovven Skreddere taa laang Nølse.

Helle spreng end kryb i ed.

De komme a sæ siel, lissom Sult.

De æ sej aa væ Buen, men de æ va aa væ Herremand mæ e Røv ue aa e Vinner.

De æ et skjøn aa væ fatte aa grem, bette aa e Oller aa ha laant hjem.

De va no, de mæ e Dreng de hæn' sæ, men de va var mæ hans Lue, dæ bløv henn, den sku hans bette Bror ha hat en Uddekjovvel aa.

De æ et te aa land mæ Pæng.

Han æ et saante aa slaa Dar op mæ.

Han rier et den Daa, han saler.

Han slaar i e Bovr, aa bejjer i e Bænk.

Han æ saa ret som en Lys.

De æ bodde undt aa godt.

Dæ æ hverken undt eller godt i ham.

Han æ ræen fræ e Vedd.

Han ka hverken sæd elle sans.

Hun gik paa fallen Fued.

Han legger Skjelleng te Skjelleng aa Daaler te Daaler.
 Dæ ka løb møj Vond te Hav ennen den Ti.
 Dæ æ en Mil imel' hvæ Mands Dar.
 Dæ æ en hoer Saag.
 De æ en sørgelig Hajel.
 De æ vees Guld og Søl, de æ tøgged sammel.
 Et æ var end en kroged Kaag.
 Han va saa Hommelrøve.
 De va ham, dæ rænn fra Voherre øvve paa Amage.
 De æ lieg haps fur en Skredde.
 Han ska gi en Omgaang te Stuens Mannskab.
 De lyse som Kattskit i Maanskin.
 Vi fo snaa Ræn, e Tar'e æ po e Bore.
 Næ ve aa laant fræ, de skydde ingen Haarer.
 Di fo nøj, dæ æ om'ed.
 De æ et en sue Sel va'er.
 Han æ saa bleg, som nu'e Kattlig.
 Han æ en Kaal som Kasper.
 Han ga ham øvver en lav Sko.
 I haante i traante.
 Dæ æ tri Slante i en Æl.
 Han æ dæ fræ, hva dje Hu's de staa ud', aa dje Gjes
 di go baarfued.
 De æ lisse re'e, som de va kaaer'.
 Han æ et vorren te'e. (Ældre Talemaade.)
 De fall da et i e Hav.
 De æ saa tae som en Pend.
 De æ dejlig, men dyr.
 De æ dæjjen gu fur en syg Mav.
 Han lo em løtt te e Cikorri.
 De æ saa lett som Fu'd i Hu's.
 De æ nøj aam alting, aam de saa er en skindløs Pøls,
 saa æ de udest aam de innest.
 Le't de æ bæjjer end slet ett.
 Den, dæ nyser paa faasten Hjat, fo en Stjern innen
 Avten.
 „Halløj, Kjesten! Den gro Ko æ i e Dig'!“
 Po e Haaen æ alti de bæjst.
 Han æ ræn Pusmogg.

Di ka osse skyll en Skaar fu Uret.
 De æ et bejje end te e Spell.
 Han æ pøggen aa pæn.
 Han æ pøggen aa pæn. (Gammelt Udtryk).
 Han æ en pisten Kaal. (Ældre Udtryk).
 Enten saa de æ vis helle gal.
 Han nam'ste ett. (Ældre Udtryk).
 Do haa di Saage i en Klud, aa lissom do gor futter æ ud.
 „De æ engen nøt te aa ha saa møj aa leg aa dang mæ“,
 saa han e Mand, han haj hat to Skippe Rog, men haj
 sol den jenn.
 Han fæk Hog som Tabrø.
 Nie mææ e, aa Brø te e.
 Skol aa Gotaar, saante drikke manne dem fræ Hus aa
 te Goer („Fattegoer“).
 Den æ hal æt, lissom Las Raskes Kovring.
 Han æ naak fræ Lell Sovn.
 „Konsten stiger“, saa hon e Kjælling, hon hopped og
 sprang.
 Do fo saa tent alle nøj.
 De æ skit, aa de sku enda ha væt Finbrø.
 Han sot ræn te Hus's.
 Han æ bejje und en Skid, fu den komme alle ijen.
 Vi ska hø nøj, fa e Ører go aa.
 De traf hverken i Lor helle i Bov.
 Han va hverken te aa hov helle stek i.
 Renen Tø blyvve et svaa læng vaare.
 De æ nu hammel Hunn.
 De æ en Filligum te en Vejrmøll.
 De æ et di voggest, e Reskabbe falle fræ. (Di æ vogge,
 dæ har alle hat ve'em).
 Hon æ et jenne Mjelk aa Brø.
 De gik som de va smur.
 Han va en Tvorn.
 Han æ Nøjjen (Fingernem).

Et Grandebrev fra Silstrup 1699 med For- og Efterspil.

Efter Hundborg-Hillerslev Herreders Tingbog 1699,
fol. 267 ff., ved THORSTEIN BALLE.

DEN VELBYRDIGE Ritmester Hans Axel Pors, Søn af Claus Pors til Ullerup i Thy, flyttede ca. 1697 ind paa en Bondegaard i Silstrup By, efter at det i mange Aar var gaaet tilbage for ham. En Tid ejede han Ullerup og Momtoft, nu maatte han nøjes med at skrive sig Hans Axel Pors til Silstrupgaard¹).

Denne Gaard havde sine Agre spredt mellem de andre Gaardes og havde Del i Fællede og Gadejord²). Det var ikke noget rart Naboskab for Bønderne, og det varede heller ikke længe, før Ufreden begyndte.

Ritmesteren holdt mange Svin, mens Bønderne kun havde et eller to hver. Bønderne holdt deres „i Hælder“ paa Gaden eller tøjrede dem i Marken; Ritmesteren lod sine gaa løse omkring. Det kunde Bønderne ikke i Længden finde sig i. En Flok Svin kunde snart ødelægge en Kornager.

I to Aar holdt Bønderne ud. De gjorde gamle, nedfaldne Diger om Gaden i Stand og satte Led mellem Digerne, saa kunde Svinene vel holdes inde paa Gaden. Det viste sig snart, at det ikke kunde gaa.

¹) Denne Gaard er ikke den, der nu kaldes med dette Navn.

²) Jorden mellem Gaardene i Byen, der da laa samlet.

Der var ikke Græs nok til de mange Svin, og andet Foder end Græs fik Svinene sjældent om Sommeren. Desuden var det besværligt at holde Led og Diger i Orden, og Bønderne blev enige om at prøve andre Udveje.

Ifølge Chr. d. V.s Danske Lov³⁾ kunde Bønderne i en Landsby vedtage Ordensregler vedrørende deres Fællesanliggender; naar disse Regler blev læst paa Tinget, og der ingen retsgyldige Indvendinger blev gjort, var de for Eftertiden en Lov, som alle i Landsbyen maatte rette sig efter. Her i Thy var der dog ikke megen Brug for saadanne Landsbylove eller Grandebreve⁴⁾, da der ikke fandtes noget egentligt Markfællesskab⁵⁾.

Bønderne i Silstrup fandt imidlertid ud af, at et Grandebrev kunde hjælpe dem til Fred for Ritmesteren og hans Svin. I Maj 1699 samledes de og oprettede følgende Dokument⁶⁾ :

„Kendes vi underskrevne: Hans Axel Pors, Thomas Nielsen Ulgaard, Jens Christensen, Christen Christensen, Thomas Madsen Fisker, Poul Pedersen, sal. Jesper Thomsens Enke, Christen Andersen og Niels Andersen Frost, alle boende i Silstrup, og hermed vitterliggør, at vi samtlig har samtykket og saaledes er med hverandre overens kommen som efterfølger:

1. Ingen maa komme sønder i Marken, enten i Fællede eller paa vores lodskiftede Jord, saa vidt som er udlagt til vores Faarehjord, med noget andet Krea-

³⁾ III Bog, Kap. 13, Art. 31.

⁴⁾ Se Torkild Gravlund: Sysselbogen.

⁵⁾ Se f. Eks. Henrik Larsens Artikel i Aarvog 1927.

⁶⁾ Stavemaaden er moderniseret.

tur, enten Øg eller Fæmon, at vogte løs eller at tøjre paa fornævnte vores Faaredrift fra tre Uger eller St. Valborg Dag og til fjorten Dage efter St. Olufs Dag. Dersom nogen af os paa forskrevne Tid kommer paa vores Faaredrift med Vogten eller Tøjren, enten med Øg eller Fæ, som meldt er, give første Gang 2 Mark til de fattige i Tilsted Sogn og en Fjerding Øl til sine Grander. Sker det anden Gang, da give til de fattige en Sletdaler og en halv Tønde Øl til sine Grander. End sker det tredie Gang, give en Rigsdaler til de fattige her i Sognet og 2 Rigsdaler til sin Husbond og en Tønde Øl til sine Grander.

Dog skal hermed ikke være ment det Fællesjord, som ligger ved Gaaskjær, Brede Knakker østen Byen eller i den Fælled, som ligger norden Byen.

2. Skal vi samtlig vel hegne Ager og Eng og holde hver paa sit eget fra St. Valborg Dag og til hver Mand i Byen faar opskaaret i Høst. Hvo det ikke gør, skal have forbrudt til den, som i saa Maade Skade bekommer, for hvert Hoved efter Forordningen.

3. Ikke heller maa nogen slaa sine Kreaturer løse, enten Svin, Gæs eller andet, før hver Mand i Byen sit Korn med Rivelse og alt har indsamlet; hvem dette gør, bøde efter Forordningen og derforuden give en Mark danske til de fattige i Sognet, saa tidt det befindes.

4. Ikke heller maa nogen tøjre paa Tolde imellem andres Korn, saalænge det staar i Raaer paa Agrene eller Raaestederne er urevne; hvo herimod gør, skal give til de fattige her i Sognet 4 Skilling danske, saa ofte det befindes.

5. Skal hver Mand holde sine Svin ringet, fra

Tellen kommer af Jorden, og til Tellen kommer i Jorden igen. Hvem det ikke gør, skal have forbrudt til den, som i saa Maade Skade bekommer af Svinevraadsel enten paa Ager eller Eng, for hvert Svin 2 Skilling, saa tidt det maa hændes.

6. Og som vores fælles Gade ikke er den Bekostning værd at inddige, ikke heller ske kan uden stor Skade og Fortræd, da skal enhver af os holde sine Svin i Ly og Hægt, sine Grander uden Skade og Fortræd. Hvo det ikke gør, skal betale til den, som Skaden faar, efter Forordningen; og som Gaden er ganske liden og ringe, saa ej flere end otte Svin i det højeste derpaa kan græsses og ej nogen Gæs, og om nogen herimod ikke skulde være fornøjet og flere Svin derpaa at ville sætte, da begæres, at Gaden ved uvillige Dannemænd skiftes, og enhver da gøre sig sin Anpart saa nyttig, som han bedst kan.

7. Dersom og nogen af os skulde findes modvillig og fortrøden og ej godvillig vil udgive enten til Husbonden, Granderne eller de fattige ovenbemeldte Strafbøder efter hver Posts Indhold, naar sig derimod forser, da skal de andre Grander samtlig have Magt at indgaa i den genstridiges Hus og Gaard og der udtage tredobbelt Pant, i hvad Post han sig forset haver, for forskrevne Penge eller Øl.

End om nogen skulde sætte sig til Værge med Hug, Slag eller Skældsord, som straffældig er, da foruden Strafbøderne at give til samtlige Grander en Tønde Øl og to Rigsdaler til sit Herskab.

At dette saaledes som forskrevet staar i alle sine Ord og Punkter af os ovenskrevne urokkelig holdes og efterkommes skal, samtlig og hver særdeles, bekræfter vi med vores Hænders Undertegnelse og yd-

mygt ombeder vores gunstige Husbonder med os til ydermere Stadfæstelse at underskrive.

Datum Silstrup d. 31. Maj Anno 1699.

Niels Andersen Frost. Poul Pedersen.

Jens Christensen. Christen Christensen. T N.

C A S. Thomas Madsen Fisker.

Lodsejerne i Byen, Enevold Nielsen Bjerregaard til Kjølbygaard, Thomas Graversen paa Nordentoft m. fl. gav deres Samtykke til Bestemmelserne; dog foreslog de, at Ølbøderne blev erstattet med Pengebøder, som skulde anvendes „til anden Byens Nytte og Brug“.

Hans Axel Pors underskrev ikke. Da Herredsfogeden paa Bøndernes Begæring læste Grandebrevet for ham, sagde han, at det Brev kunde de have „at have Ro af“, Bønderne kunde jo bare holde Gaden inddiget som før. To Dage efter gik 5 af Ritmesterens Svin inde i en Bygager paa Østergaards Mark. Da blev det Østergaardbonden for meget; han tog Svinene i Hus og forlangte Indløsningspenge. Ritmesteren vilde hverken betale eller modtage Svinene igen. I Stedet stævnedes han Silstrup Bymænd for Retten og krævede, at Digerne skulde holdes vedlige. Til Støtte for sin Paastand førte han to Vidner, hvis Vidnesbyrd fører vort Kendskab til Bøndernes Svinehold et halvt Aarhundrede længere tilbage i Tiden.

Anders Nielsen Ulgaard af Thorsted vidnede, at han var født i Silstrup. Han kunde huske, at før Svenskens Tid 1657 holdt Bønderne Diger og Led om Gaden vedlige, saa at Svin kunde gaa der, naar de var fæstet i Hælder, men efter Krigen holdt de ikke

Digerne ved Hævd som før, og til sidst blev de øde. Ogsaa dengang havde Bønderne kun et eller to Svin hver, som de af og til maatte tøjre paa Marken, fordi der ikke var Græs nok til dem paa Gaden, hvorpaa der efter hans Mening kun kunde græsses fire Svin, naar de ikke fik andet at leve af. Hans Fader⁷⁾ havde dog undertiden 4—5 Svin, men dem gav han Mask og Korn hjemme, naar han ikke havde andet at give dem.

Det andet Vidne forklarede, at han for 20 Aar siden boede i Silstrup, og da havde Bønderne ogsaa en Tid holdt Gaden inddiget; men saa blev en af Gaardene øde⁸⁾, og ingen vilde gøre dennes Part af Gadediget i Stand. Saa lod de det hele ligge.

Enevold Bjerregaard, der førte Sagen paa Bøndernes Vegne, fremkom under denne med den for Sagen ret ligegyldige, men for os interessante Oplysning, at Byens Markjorder aldrig havde været indhegnede. Han foreholdt Retten, at en Inddigning af Gaden ikke var til nogen Nytte for Bønderne, men kun „en Magelighed for Ritmesterens Svin“, men Herredsfogeden mente, at gammel Sæd og Skik var det afgørende. Han udtalte derfor i Dommen, at Bønderne burde holde Digerne vedlige.

Hvorledes Hans Axel Pors efter denne Sag kom ud af det med sine Naboer, vides ikke; hans Tid i Silstrup blev dog ikke lang. Efter at han 10. Febr. 1708 var blevet bevilget en Rytterportion af Krigshospitalskassen paa 3 Rigsdaler maanedlig, døde han 12. Februar samme Aar i København.

⁷⁾ Niels Andersen Ulgaard, faldt 1657 i Kampen ved Nabe.

⁸⁾ øde betyder her ubesat.

En Pro memoria.

Ved Amtsprovst EJNAR DAHL.

FØLGENDE SKRIVELSE fra Sognepræsten i Vestervig Agger Peder Christian Bendex (senere fra 1812 Amtsprovst for Thisted Amts søndre Distrikt til sin Død 1833) til Sognedegnen for Vestervig-Agger D. Ch. Moldrup har jeg fundet i Provstiets Arkiv for 1807 — man faar et lille Indtryk af Provst Bendix's Myndighed, og Brevet kan maaske betragtes som et lille Supplement til Pastor Laursens interessante Artikel i Aarbogen for 1937.

„Pro memoria.

Den mindre Interesse, De, Her Moldrup, saa ofte har vist for Menighedens Opbyggelse, har især været kjendelig ved Brølluper, Barselgilder og Begravelser — i Deres Forlegenhed og Uvillie til at læse til — og fra — Bords. Sligt har nedsat meget Deres egen Agtelse blandt Sognefolkene — berøvet Dem en stor Del af disses Tillid og Kjærlighed — har givet Forargelse og strider i det hele mod Deres bestemte Embedspligt: at befordre, hvor De paa nogen Maade kan, Menighedens Fremvæxt i Guds frygtighed.

Da jeg ikke altid kan være personlig tilstæde ved slige Lejligheder (thi i saa Fald kunde jeg som ofte hidtil . . . overtale Dem dertil), saa nødes jeg her ved at paalægge Dem, Her Moldrup, for Fremtiden

som ufravigelig Pligt: at læse til — og fra — Bords ved alle højtidelige Forsamlinger som Brølluper, Barselgilder og Begravelser for Menighederne i Vestervig Agger, naar De er der tilstæde, og De kan ikke fritages for at staa til Ansvar for, at det overholdes uden Undtagelse.

Paa det der tillige kan være Ensformighed deri, og Andagt og Opbyggelse bedre fremmes, saa ville De behage stedse at bruge de samme Bønner før og de samme efter Maaltidet, hvorved De kan følge de Bordbønner, som i medfølgende Kyllsbroks Bønnebog er anført, og det ordret. Til Slutning ville De baade før og efter tilføje: „Gud vær os naadig“, og ende Taksigelsen med Salmen No. 519 i den nye Evangl. Salmebog.

Ligeledes ville De erindre pligtmæssigen at besørge — i Overensstemmelse med Fordordn. 23. Januar 1739, Art. 31 — at „Fattigbøssen gaar omkring ved alle Gjestebudde og Samqvemme (derved forstaas Brølluper, Barseler og Begravelser), hvor de end holdes“. Skulde de ej selv være tilstæde ved slige Lejligheder, foranstalter De saadant besørget ved een af Medhjælperne eller en anden paalidelig Mand.

Iøvrigt ville De behagentlig tage Copie heraf og sende mig dette tilbage med Tilstaaelse for at samme har været Dem udfærdiget.

Westervig Præstegaard 1807, 30. Septbr.

P. Chr. Bendix.

Til
Sogndegnen for Westervig og Agger,
Her Moldrup.

Ovenmelte er mig rigtig tilsendekommet den 30.
Setbr. 1807. *D. C. Moldrup*“.

Salme Nr. 519 i Evangelisk-christelig Psalmebog
lyder saaledes:

VED BRYLLUP.

Mel.: Guds Godhed vil vi prise.

Vort Maaltid er til Ende,	O, se til hver som sukker
Vort Bord nu dækkes af,	For Brød til Dig, o Gud,
Til Dig vi vil os vende,	Din Haand Du aldrig lukker,
som os det gode gav.	Den aldrig tømmes ud.
Med Tak af Hjertets Grund	O Gud til alle se,
Dig, Lov, o Gud, vi sjunge,	At tusind, tusind Munde
Du læskede vor Tunge,	Dit Navn velsigne kunde,
Du mættede vor Mund.	O Herre lad det skee.

For dette Par vi bede:
Du komme dem ihu,
Du deres Bord berede,
alt Godt saa giver Du.
Din Naade følge dem
paa alle deres Veie,
Du signe, hvad de eie,
Du signe deres Hjem.

Ja, der er nu ikke meget Poesi i den Salme, men den kan maaske være lige saa god som noget af det, vi synger ved slige Lejligheder. Den passer jo ikke til at synges ved Begravelser.

Meddelelse fra Bestyrelsen.

HISTORISK SAMFUND's aarlige Generalforsamling afholdtes Søndag d. 8. Septbr. paa Hotel Royal i Thisted. Formanden, Læge *Toft*, aflagde Beretning om Arbejdet i det forløbne Aar, der ogsaa var blevet præget af de nuværende vanskelige Forhold. Den aarlige Udflugt sammen med Turistforeningen, som plejer at finde stor Tilslutning, havde maattet opgives paa Grund af Trafikforholdene. Formanden gav endvidere Meddelelse om, at Medlemmerne gratis vilde faa det Afsnit af „Danmarks Riges Breve“, som vedrører Egnen. Dette Værk omfatter de allerældste danske Breve i Tiden fra 1250—1340 og indeholder mange Ting af lokalhistorisk Interesse. Selvsagt er der ikke saa mange af Brevene fra den Tid, der vedrører Thisted Amt, hvorfor Bindet ogsaa indeholder Breve fra Hjørring, Aalborg og Viborg Amter. Skulde hvert Amt skilles ud for sig, vilde det blive for kostbart at udgive Brevene. Hvorledes Forsendelsen til Medlemmerne vil foregaa er endnu under Overvejelse. 1. Hefte er udkommet, og de Medlemmer, som straks ønsker det, vil ved Henvendelse til Aarbogens Redaktion faa det tilsendt mod Betaling af Porto. Ligeledes gjordes ogsaa opmærksom paa, at af det Bind af Danmarks Kirker, som udgives af Nationalmuseet og som omfatter Kirkerne i Thisted Amt, er paa Gads danske Forlag udkommet 1. Hefte. Thisted Amts Kirker vil ud-

komme i 7 Hefter i Løbet af et Par Aar, og Medlemmerne kunde ifølge Meddelelse, der fra Forlaget er tilsendt hver enkelt, faa Værket til en billigere Pris. Fristen for denne Bestilling var 1. Septbr., men selv om man skal betale fuld Pris, 3 Kr., for hvert Hefte paa 112 store Sider med mange fortrinlige Billeder, er dette dog utroligt billigt, og ingen vil fortryde Anskaffelsen af Værket, der redegør for samtlige Kirker i Thisted Amt. 1. Hefte indeholder Kirkerne i Thisted og Nykøbing samt Kollerup Kirke i V. Han Herred, og næste Hefte vil indeholde de øvrige Kirker i V. Han Herred.

Dernæst aflagde Kassereren, Redaktør *Lustrup*, det her i Aarbogen offentliggjorte Regnskab for 1939. Samfundet talte ved Aarets Udgang 588 Medlemmer; selv om det i Forhold til Indbyggertal og Omraade viser god Tilslutning til Historisk Samfund, saa ønskede Bestyrelsen dog, at Medlemstallet for indeværende Aar kunde naa op paa 600; der er af forskellige Aarsager hvert Aar en lille Afgang, hvorfor Medlemmerne bedes interessere sig for at skaffe øget Tilgang til Virksomheden.

Til Bestyrelsen genvalgte Lærerne *Sodborg* i Vesløs, *Balle* i Thorsted og *Riis Olesen* i Thisted.

Efter at enkelte andre Ting var drøftet sluttede Generalforsamlingen.

I Tilslutning til foranstaaende Beretning kan tilføjes, at de vanskelige Trafikforhold ligeledes er Skyld i, at det med saa store Forventninger planlagte Hjemstavnsstævne og Hjemstavnskursus er blevet udsat. Der var fra det nedsatte Udvalgs Side i denne Anledning gjort et stort forberedende Arbejde med Hensyn til Indkvartering, historiske Udflugter, Foredrag o. s. v., men det er at ønske, at

dette Arbejde ikke er gjort forgæves, men at Stævnet maa kunne gennemføres, saasnart gunstigere Forhold igen indtræffer.

Kloster Mølle, Vestervig.

Synlig fra to Landeveje, meget gammelt Møllested.

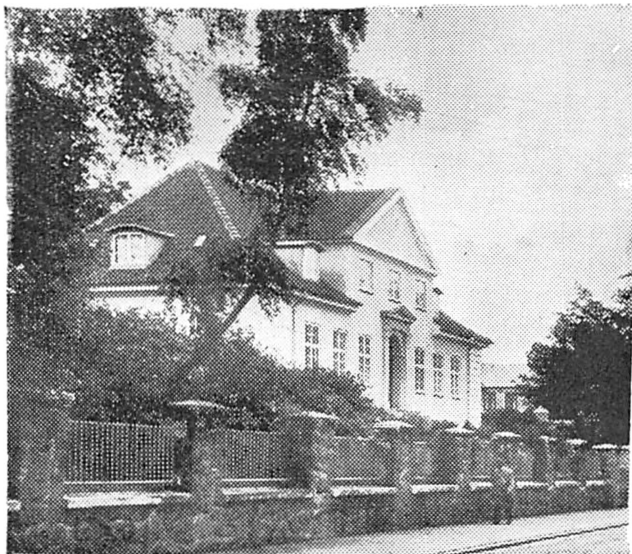
En Anmodning, som Samfundet modtog fra „Foreningen til gamle Bygningers Bevarelse“ om Oplysninger om Egnens Vindmøller, er efterkommet og Fotografier og kort Beskrivelse af 15 af Egnens mest monumentalt og bedst bevarede Møller er optaget og indsendt. Disse Vindmøller, der sammen med Kirketaarnene i saa høj Grad ogsaa præger det

thylandske Landskab, bliver færre og færre. Alle-rede nu er mange forsvundne eller ombyggede, og dette vil fremdeles ske efterhaanden som Motoren med eller uden Elektricitet trænger frem som Driv-kraft. Derfor har det sin Betydning at faa de bedst bevarede og særligt monumentalt beliggende Møller reddet fra Udslettelse, inden det bliver for sent. For-haabentlig lykkes det, inden det thylandske Land-skab ogsaa mister denne landskabelige Skønheds-værdi.

Foruden de allerede nævnte Værker, som Med-lemmerne af Historisk Samfund faar enten gratis eller til en Favørpris, kan ogsaa nævnes, at Med-lemmerne kan købe „*Fra Nationalmuseets Arbejds-mark*“ for 2 Kr. (Bogladepris 3 Kr.). Dette er et rigt illustreret Aarsskrift, der udgives af National-museet og udkommer hvert Aar efter Nytaar. Heri fortæller Museets Mænd om nye Fund, Udgravninger og Erhvervelser paa letfattelig Maade; det var i dette Aarsskrift, at de første Meddelelser om Fun-dene i Ginnerup fremkom.

Endelig kan til halv Pris (Kr. 2,50) erholdes Tidsskriftet „*Fortid og Nutid*“, der udgives af Dansk historisk Fællesforening, af hvilken Forening ogsaa vort Samfund er Medlem. Det indeholder fortrinlige historiske Afhandlinger og Vejledninger, som har særlig Interesse for alle, der arbejder med Hjem-stavnens Historie.

Og saa kan til Slutning tilføjes, at Medlemmer af vort historiske Samfund kan til nedsat Pris blive Medlem i andre historisk Samfund og faa tilsendt disses historiske Aarbøger.

MUSEET I THISTED

SAMME DAG, som Historisk Samfund holdt Generalforsamling, havde Bestyrelsen for Thisted Museum forevist dets Samlinger efter Indflytningen i den nye Ejendom i Jernbanegade for Amtsraad, Byraad samt andre, der havde vist Museet Interesse og paa forskellig Maade støttet det.

I 1935 gav afdøde Grosserer Spangberg Tilsagn om at ville skænke Museet sin i 1924 opførte Villa med tilhørende Grund. Efter hans Død modtog Museet Skøde dat. ³⁰/₁₀ 1939 paa Ejendommen og senere et Beløb paa 30,000 Kr. i Obligationer til en

Tilbygning og Udvidelse. Den hidtidige Museumsbygning i Skolegade blev afhændet, og derefter tog man fat paa Forberedelserne til Flytning af Samlingerne, for selv om det ikke var over en lang Afstand Flytningen skulde gaa, saa maatte dog store og smaa Montrer tømmes og Indholdet pakkes. Indflytningen var tilendebragt 9. Decbr., og Arbejdet med Nyordning og Opstilling kunde begynde i Begyndelsen af indeværende Aar. Men da den Arbejdstid, der stod til Raadighed til dette omfattende Arbejde, var ret begrænset og Anskaffelsen af nye Montrer paa Grund af forskellige Omstændigheder trak i Langdrag, blev det dog langt hen paa Foraaret inden der for Alvor kunde tages fat. Museets Leder fik nu udmærket Hjælp af Lærerinderne Frk. *Steensig* og *Gjødesen* samt Politibetjent *Hald*, men alligevel trak Tiden ud til 1. Septbr. inden der kunde meldes saa nogenlunde færdig.

Det er selvsagt, at Museet fik mere Plads i den nye Ejendom, men alligevel var det med Vemod, at man forlod den gamle Museumsbygning; det var jo i den, at Samlingen havde vokset sig stor, indtil Lokalerne var overfyldte, saa der ikke var en tom Plads at opdrive, naar man da skulde have en Smule Plads til at røre sig paa.

Ordningen i de nye Ejendom er saaledes, at man først kommer ind i Stenalderssamlingen, der fylder et helt Værelse, og derfra ind i et noget større Rum, der er forbeholdt Bronze- og Jernalderssamlingerne. Allerede nu er samtlige Vægpladser optagne af Montrer, men her er dog Mulighed for at skaffe yderligere Plads. Det næste Lokale er forbeholdt Samlinger af Glas, Porcellæn, Fajance og andre mindre

Interiør fra Museets Samling af Mønter og Kunstservice fra gamle Hjem i Thisted og Opland. Paa Endevæggen et Fotografi af Grosserer Spangberg.

Samlinger, ligesom ogsaa her er udstillet en Del af Møntsamlingen. Et lille Værelse er forbeholdt kirkelige Sager, men her er Rummet saa indskrænket, at ikke alt har kunnet faa tilstrækkelig Plads. I Dragtværelset er udstillet en Del forskellige Dragter og Prøver paa kvindeligt Haandarbejde med tilhørende Redskaber.

Et Værelse var oprindeligt forbeholdt Samlinger fra Thisted By, men her har dog maattet udstilles forskelligt Bohave som Skabe og en Dragkiste, der ikke har kunnet faa Plads andre Steder. Endelig findes endnu i Stueetagen et Værelse, der er forbeholdt J. P. Jacobsen; til denne Mindestue har Museet haft den Glæde rundt om fra forskellige Egne af Landet at modtage værdifulde Bidrag.

I Kælderetagen er tre Lokaler tagne i Brug; her findes i et Rum Møbler fra de gamle Bondehjem, i et andet Køkken- og Bryggerssager og endelig i et meget stort Lokale en broget Blanding af kulturhistoriske Genstande fra Plove til Vindepinde og Praasetene.

Selv om nu Museets Pladsforhold er betydeligt forbedrede, og adskillige af Samlingerne, f. Eks. Oldsagssamlingerne, har vundet betydeligt ved Flytningen, saa maa Ledelsen alligevel ønske at faa mere Plads, bl. a. ogsaa for at de kulturhistoriske Samlinger kan samles og grupperes paa naturlig Maade; der savnes ogsaa Plads til Bondestuen fra Snejstrup, en Vævestue, en Stue til Herregaardssager og ikke mindst et Rum til Landbrugsredskaber. Imidlertid maa det haabes, at man inden lang Tid kan gaa til den tiltrængte Udvidelse. — Endnu mangler Beskrivelse og Forklaring ved en stor Part af Sagerne,

ligesom en Vejledning for Publikum var særdeles ønskelig.

Paa Grund af specielle Forhold er Museet foreløbig kun aabnet hver Søndag fra Kl. 15—17, saa længe Mørklægningen ikke lægger Hindringer i Vejen. Til Foraaret haaber Museet saa, at alt er i Orden, og at regelmæssig Adgang i flere Ugedage kan finde Sted.

Bestyrelse.

Sygehuslæge *E. Toft*, Vestervig, Formand.

Redaktør *J. J. Lustrup*, Thisted, Kasserer.

Viceinspektør *P. L. Hald*, Thisted, Redaktør af Aarbogen.

Lærer *N. Sodborg*, Vesløs.

Lærer *T. Balle*, Thorsted.

Togfører *A. C. Svalgaard*, Thisted.

Lærer *Riis Olesen*, Thisted.

Revisorer.

Overbibliotekar *N. Grønkjær*, Thisted.

Fotograf *L. H. Gram*, Thisted.

Repræsentanter.

Pastor *Thorlacius Ussing*, Fjerritslev. Statsplantør *Wit-trog*, Hjortdal. Friskolelærer *J. Rolighed*, Klim. Lærer *J. C. Jacobsen*, Øsløs. Lærer *Tranberg*, Tømmerby. Statsplantør *Krogh*, Tovsig. Mejeribestyrer *H. Vogensen*, Nors. Statsplantør *Nielsen*, Tved. Gdr. *Anders Overgaard*, Hillerslev. Sognefoged *Chr. Hundal Kloster*, Sennels. Overklitfoged *Rasmussen*, V. Vandet. Sognefoged *Otto Foget*, Tingstrup. Pens. Lærer *A. C. Jensen*, Thisted. Skræderm. *Th. Thomsen*, Sjørring. Lærer *Vestergaard*, Sundby. Gdr. *Niels Kløjgaard*, Stagstrup. Lærer *M. Brunsborg*, Snedsted. Pens. Lærer *Christensen*, Koldby. Læge *Lützh. Christensen*, Koldby. Bygmester *Chr. Jensen*, Hassing. Pastor *Wolf*, Visby. Gdr. *P. Westergaard*, Ullerup, Heltborg. Lærer *Dam*, Flarup, Ydby. Lærer *M. Jensen*, Gettrup. Lærer *J. Grusgaard*, Hvidbjerg. Amsraadsmedlem *A. Gadegaard*, Odbygaard. Gdr. *Chr. Gadegaard*, Søndbjerg. Sogneraadsformand, Gdr. *Chr. Boesen*, Aas. Smedemester *N. Kanstrup*, Hundborg. Lærer *N. C. Bundgaard*, Ørum. Lærer *Hagbart Kierkegaard*, Agger. Amsraadsmedlem *P. Eriksen*, Søvang, Bedsted. Red. *Kr. Andersen*, Hurup.

Historisk Samfunds Regnskabs- oversigt for 1939.

INDTÆGT:

1. Kassebeholdning fra forr. Aar	Kr.	464 71
2. Statstilskud	"	155 00
3. Thisted Amsraad	"	200 00
4. Solgte Aarbøger	"	41 00
5. Medlemsbidrag (588 Medl.)	"	1743 00
6. Andre Indtægter	"	42 64
<hr style="width: 50%; margin-left: auto;"/>		
Ialt...	Kr.	<u>2646 35</u>

UDGIFT:

1. Aarbogen, Trykning og Indbinding.....	Kr.	867 60
2. Klicheer og Tryksager.....	"	85 70
3. Honorarer for Bidrag til Aarbogen.....	"	272 00
4. Tilskud til Museet	"	500 00
5. Dansk-historisk Fællesforening	"	30 00
6. Andre Udgifter (Porto, Kundgør., Udflugt m. m.)	"	252 49
7. Kassebeholdning	"	638 56
<hr style="width: 50%; margin-left: auto;"/>		
Ialt...	Kr.	<u>2646 35</u>

SANDSKUDER

Ved A. C. TANDRUP.

SPECIFIKATION

paa de Sandskuder for Klitmøller og Hanstholm, som virkelig er sammesteders Strandsiddere tilhørende med Forklaring, hvor mange Læster hver Skude er drægtig.

Vestervandet Sogn:

Klitmøller Huse, beliggende ved Havet, her og der mellem Klitterne.

1. Poul Olsen		1 Skude	8	Læster.
2. Samme	$\frac{1}{2}$ Part	} 1 Skude	8	Læster.
Peder Hassing	$\frac{1}{2}$ Part			
3. Jens Jensen Brou	$\frac{1}{3}$ Part	} 1 Skude	7	Læster.
Oluf Poulsen	$\frac{1}{3}$ Part			
Morten Brou	$\frac{1}{3}$ Part			
4. Chr. Christensen		} 1 Skude	6	Læster.
Møller	$\frac{1}{3}$ Part			
Chr. Frost	$\frac{1}{3}$ Part			
Anders Madsen	$\frac{1}{3}$ Part			
Bagger	$\frac{1}{3}$ Part			

5. Chr. Olsen Dragsbech	$\frac{1}{3}$ Part	} 1 Skude	6 Læster.	
Chr Christensen	$\frac{1}{3}$ Part			
Jens Christensen	$\frac{1}{3}$ Part			
6. Michel Bloch	$\frac{1}{3}$ Part	} 1 Skude	} $2\frac{1}{3}$ Læster.	
Morten Kløfborg	$\frac{1}{3}$ Part			
Den øvrige $\frac{1}{3}$ tilhører en Borger Hans Olsen i Thisted, som svarer Consumption under Thisted.				$4\frac{2}{3}$ Læster.
7. Peder Krog	$\frac{1}{2}$ Part	} 1 Skude	6 $\frac{1}{2}$ Læster.	
Chr. Svendsen	$\frac{1}{2}$ Part			
8. Stor(e) Niels Schindrup	$\frac{1}{3}$ Part	} 1 Skude	} $4\frac{1}{3}$ Læster.	
Peder Brow	$\frac{1}{3}$ Part			
Den øvrige $\frac{1}{3}$ Part, som er $2\frac{1}{6}$ Læst, er Karen Christensdatter, boende i Thisted, tilhørende.				$2\frac{1}{6}$ Læster.
9. Chr. Bache	$\frac{1}{3}$ Part	} 1 Skude	$1\frac{2}{3}$ Læster.	
Resten, $3\frac{1}{3}$ Læst, tilhører Thomas Graversen og Michel Thomsen, Thisted.				$3\frac{1}{3}$ Læster.

R e h r S o g n.

Pugedall:

10. Peder Michelsen	$\frac{1}{3}$ Part	} 1 Skude	5 Læster.
Chr. Andersen	$\frac{1}{3}$ Part		
Chr. Kielsen	$\frac{1}{3}$ Part		

Hestekjær:

11. Chr. Andersen	$\frac{1}{3}$ Part	} 1 Skude	} $4\frac{1}{3}$ Læster.
Anden*) Chr. Ander-			
sen	$\frac{1}{3}$ Part		
Resten, $2\frac{1}{6}$ Læst, tilhører,			$2\frac{1}{6}$ Læster.
Laur. Jacobsen, Borger i			
Thisted.			

(Efter et Bilag til Kantributionsregnskab for Dueholm, Ørum og Vestervig Amter 1705).

Ialt 11 Skuder, hvoraf de 9 var hjemmehørende ved Klitmøller. Samlet Drægtshed $71\frac{1}{6}$ Læster, hvoraf 10 Læster tilhørte Thisted-Borgere.

— Ifølge Arent Berntsen: Danmarckis oc Norgis Riges Fructbare Herlighed (Købh. 1656) var en Læst Rug „eller deslige Vahre“ 22 Tdr.; 1 Læst Sild, Smør, Øll 13 Tdr. I Arent Berntsens Bog findes tillige nogle Maal paa Skibe og den til Maalene svarende Drægtighed i Læster.

1 Skib, 100 Fod langt, 13 Fod dybt og 23 Fod bredt, kan føre 100 Læster.

1 Skib, 64 Fod langt, 9 Fod $\frac{1}{2}$ q dybt og 17 Fod bredt, kan føre 40 Læster.

Det er den største og den mindste Størrelse, Arent Berntsen har medtaget. Sandskuderne var altsaa meget smaa Fartøjer, hvis Lasteevne i mange Tilfælde var mindre end Jernbanevognes nu til Dags.

De opgivne Skibsmaal og Drægtighederne er meddelt Tolderne under $16\frac{1}{1}$ 1632 som en Vejledning til at fastslaa Skibenes omtrentlige Størrelse.

*) D. v. s. det samme som Chr. Andersen Nr. 2.

Medlemsfortegnelse for Historisk Samfund.

Thisted.

Sparekassedir. A. J. Andersen.	Postmester Dohn.
Overretssagf. Dybdahl Andersen.	Gdr. Jeppe Dahl.
Lærer A. F. Antonsen.	Tandlæge F. Dybech.
Slagteridirektør Arentsen.	Amtmand H. Egedorf.
Delikatesshdl. Edv. Agerholm.	Depotbestyrer Chr. J. Elbrønd.
Pens. Overpostbud Chr. Andersen.	Driftsbestyrer Erichsen.
Handelsgartner V. Andersen.	Overlæge G. Espersen.
Fru Kunstrejer C. K. Bunch.	Arkitekt J. Foged.
Viceinspektør A. Bangsgaard.	Amtslæge Folke.
Boghandler C. E. Balleby.	Lærer A. C. Frederiksen.
Konsul Ludv. C. O. Bendixen.	Konsulent F. C. Frandsen.
Barberm. G. Behr.	Barberm. N. C. Falkenberg.
Urmager E. Bendixen.	Fotograf L. H. Gram.
Biblioteket for Thisted By og Amt.	Overbibliotekar N. Grønkjær.
Sagfører S. Bjerregaard.	Lærerinde Frk. S. Gjødesen.
Mægler S. Bjerre.	Viceinspektør P. L. Hald.
Direktør A. Bornerup.	Lærerinde Frk. J. Garnæs Hansen.
Revisor A. Brandt.	Biblioteksass. Frk. West Hansen.
Politimester E. Brix.	Lærer Vagn Hansen.
Redaktør C. Brunsgaard.	Bankdir. H. J. Hartz.
Speciallæge P. J. Bertelsen.	Rentier Poul Hornstrup.
Maskinfabr. Lars Bach, Østergade.	Guldsmed Henningsen.
Vicegeneralpostdir. Carstensen.	Politibetjent H. Hald.
Boghandler C. Christensen.	Pens. Postmester Holm.
Boghandler N. Christensen.	Ingeniør J. Houe.
Installatør Bjerre Christensen.	Grosserer Chr. S. Hove.
Tandtekniker Parmo Christensen.	Dir. Rich. Hove.
Købm. C. Fr. Christiansen.	Snedkerm. L. S. Hvass.
Direktør J. J. Dahl.	Landstingsm., Murerm. A. Hvid.
Fru Christine Dahm, Vilhelms- borg.	Amtsforvalter E. Hvid.
	Slagteridir. R. Hoyer.

- Arkitekt J. F. Iversen.
 Toldforvalter J. R. Jans.
 Margarinefabr. Gerh. Jensen.
 Bogtrykker Abildg. Jacobsen.
 Bankdirektør Wm. Jensen.
 Billedhugger Børge Jensen.
 Lærer H. P. Jensen.
 Lærerinde Frk. Rigmor Jensen.
 Vognmand J. A. Jensen.
 Billedhugger Carl Jensen.
 Billedhugger Sanderh. Jensen.
 Murerm. Andr. Jensen.
 Lokomotivfører Rich. Jensen.
 Bogholder Chr. Jensen.
 Snedkerm. Poul Jensen.
 Elektricitetsværksbest. H. Jensen.
 Manufakturhdl. Peter Jensen.
 Pens. Lærer A. C. Jensen.
 Redaktør Kjeld Jensen.
 Snedkerm. E. Jensen, Bisgaardg.
 Bogholder Laur. Jensen.
 Isenkræmmer Otto Jensen.
 Hotelvært E. Jespersen.
 Gartner V. Jespersen.
 Glarmester J. Chr. Johansen.
 Overlærer Aage Jørgensen.
 Lærer Mar. Jørgensen.
 Nattevagt H. O. Jørgensen.
 Klasselotterikollektor L. Kamp.
 Kusk L. C. Kappel.
 Skoleraadssekretær K. Karner.
 Apoteker Kierulff.
 Tømremester P. Kjellerup.
 Støbegodsforhdl. Aage V. Kjær.
 Enkefru Carl C. Kjær.
 Enkefru Brugsforeningsbestyrer
 V. Kristensen.
 Sparekassedir. Ravn Klavsen.
 Slagtermester J. Kloster.
- Konditor K. Krabbe.
 Konsulent Harry Kristensen.
 Tømrem. Kr. Knudsen, Møllevej.
 Købmand S. Krogh Nielsen.
 Lærerinde Frk. Kappel.
 Forvalter Chr. P. Krogh,
 Østerb. 51.
 Købmand H. Langgaard.
 Landsretssagfører E. Larsen.
 Skoleinspektør A. Larsen.
 Overdyrlæge Sv. Larsen.
 Ingeniør Lønne.
 Lagerforvalter C. Lundholt.
 Læge Herluf Larsen.
 Redaktør J. J. Lustrup.
 Urmager I. Lyhne.
 Lærerbiblioteket V. Borgerskole.
 do. Ø. Borgerskole.
 Maskinmester E. Mortensen.
 Dir. A. Mikkelsen.
 Ekviperingshdl. N. G. Mikkelsen.
 Redaktionssekr. Tage Mortensen.
 Grosserer P. Møller.
 Lærer S. Madsen.
 Apoteker Frk. Astrid Mørck.
 Ejendomsmægler Petrus Møller.
 Bankassistent K. Mose.
 Organist Aksel Munk.
 Godsekspeditor C. Nielsen.
 Tandlæge N. Nielsen.
 Frk. Magda Nielsen.
 Købmand N. P. Nielsen.
 Bankbogholder C. Nørgaard.
 Lærer Chr. Nørgaard.
 Kommunebogholder Chr. Nielsen.
 Isenkræmmer Alfr. Nielsen.
 Lærer Høegh Nielsen.
 Murerm. Lars Nielsen.
 Dir. N. C. M. Nielsen.
 Repræsentant R. Noes, Torp.

Sognepræst S. Nyegaard.
 Enkefru Dir. A. Ottesen.
 Lærer Riis Olesen.
 Tandtekniker Olsen.
 Tømremester J. Poulsen.
 Biografejer G. Pors.
 Enkefru Købmand P. O. Poulsen.
 Hotelejer P. Poulsen.
 Sagfører Yde-Poulsen.
 Skotøjshdl. S. Poulsen.
 Dir. Kaj Petersen.
 Typograf Henry Pedersen.
 Cigarhdl. Andr. N. Pedersen.
 Landsretssagfører J. Rasmussen.
 Forretningsfører R. Rasmussen.
 Kaptajn Rask, Tingstrup.
 Realskolens Bibliotek.
 Læge P. Schmitz.
 Fotograf A. Scharling.
 Skræderm. H. Selmer.
 Købmand Arne Smith.
 Forretningsfører E. Skovsgaard.
 Konsul P. Sund.
 Togfører A. C. Svalgaard.
 Grosserer C. Søndergaard.

Landinspektør Smed Søndergaard.
 Manufakturhdl. Chr. Søndergaard.
 Amtsvevinspekt. Biering-Sørensen.
 Guldsmed K. Sørensen.
 Mejeriejer S. Sørensen.
 Isenkræmmer Chr. Sørensen.
 Afholdsvært P. Silkeborg.
 Fhv. Mejeribest. Sørensen.
 Amtsfuldmægtig E. Skaalum.
 Lærer Spanggaard.
 Tømmerhandler M. Sørensen.
 Tandlæge A. Sørensen.
 Træhandler Ibsen Sørensen.
 Pens. Lærer Sunesen.
 Brændselshdl. Jens Sørensen.
 Sparekassedir., Konsul Thomsen.
 Dyrslæge L. Toft.
 Købmand Kaj Toft.
 Skomager Wilh. Topp.
 Stationsforstander E. Thomsen.
 Forretningsfører J. Ulriksen.
 Læge K. Westh.
 Bankbud Alb. Westergaard.
 Grosserer S. Zacho.
 Malermester H. P. Østerbye.

Paa Landet i Thy.

Gdr. Aksel Andersen, Sennels.
 Dyrslæge A. Andersen, Bedsted.
 Lærer A. N. Andersen, Hunstrup.
 Lærer N. Hove Andersen, Skyum.
 Gdr. Chr. Andersen, Toppenbjerg.
 Sognef. E. Andersen, Randrup.
 Journalist Kr. Andersen, Hurup.
 Gdr. A. Chr. Andersen, Boddum.
 Direktør N. Bach, Vestervig.
 Gdr. Søren Bangsgaard, Hørdum.
 Lærer Thorstein Balle, Thorsted.
 Lærer V. Bangsgaard, Stagstrup.
 Frk. Bendixsen, Vestervig.

N. P. Bendixen, Vestervig.
 Sognepræst V. Berg, Hillerslev.
 Gdr. Chr. Boesen, Aas.
 Lærer C. Boesen, Skjoldborg.
 Cyklehdl. Bj. Brogaard, Vestervig.
 Propr. A. Bruun, Gl. Rastrup.
 Læge A. Brandt, Hundborg.
 Frimenighedspræst E. Bjerre,
 Hundborg.
 Pastor J. P. Bækgaard, Nors.
 Opsynsm. M. P. Boddum, Bedsted.
 Propr. Alfr. Boesen, Todbøl.
 Lærer M. J. Brunsborg, Snedsted.

- Lærer N. C. Bundgaard, Ørum.
 Pens. Lærer A. Christensen,
 Koldby.
 Lærerinde Frk. Christensen, Ting-
 strup.
 Gdr. H. N. Christensen, Dover.
 Sygehuslæge Lützhøft Christensen,
 Koldby.
 Strandf. Chr. Christensen, Agger.
 Snedkerm. J. Pilegaard Christen-
 sen, Hurup.
 Lærer C. Dam, Flarup, Ydby.
 Købmand Dam, Ydby.
 Arbm. P. Boddum Dam, Agger.
 Gdr. Jens Dideriksen, Ydby.
 Læge Drost, Ydby.
 Lærer N. Dybdahl, Bedsted.
 Lærer Eriksen, Dover.
 Amsraadsmedlem P. Eriksen, Sø-
 vang.
 Uddeler E. Chr. Eriksen, Nors.
 Dyrslæge C. Eberhardt, Ydby.
 Kirkeminister V. Fibiger, Øland.
 Lærer E. Foged, Boddum.
 Fhv. Folketingsm. Kr. Fuglsang,
 Hurup.
 Fhv. Dommer A. Fugl, Vestervig.
 Landsretssagfører P. Federspiel,
 Lyngby, Bedsted.
 Sognefoged Otto Foget, Tingstrup.
 Manufakturh. Frederiksen, Hvid-
 bjerg.
 Amsraadsmedlem A. Gadegaard,
 Odby.
 Gdr. Chr. Gadegaard, Søndbjerg.
 Landstingsmand N. Gisselbæk,
 Vestervig.
 Gdr. Senius Gravgaard, Fløvlev.
 Sparekassedir. Gramstrup Ander-
 sen, Vestervig.
- Dyrslæge N. K. Gregersen, Koldby.
 Lærer J. Grusgaard, Hvidbjerg.
 Lærer Gram, Holmgaard, Ydby.
 Gdr. Jens Gravesen, Sundby.
 Kommunekasserer J. Grønkjær,
 Tvorup.
 Læge H. Græsboell, Nors.
 Gdr. J. Poulsen Grud, Jegindø.
 Købmand Chr. Hancke, Hurup.
 Bygmester J. Hansen, Hundborg.
 Gdr. Ville Harkjær, Snedsted.
 Lærer V. K. Henriksen, Ø. Vandet.
 Provst N. Hjortsvang, Sjørring.
 Sparekassedir. N. Hoelgaard,
 Hvidbjerg.
 Førstelærer A. C. Hoppe, Barslev.
 Gdr. Chr. Hornstrup, Kallerup.
 Købm. J. K. Hundahl, Vestervig.
 Hvidbjerg Sognebibliotek.
 Hurup Sognebibliotek.
 Gdr. N. Hove, Odgaard, Lyngs.
 Uddeler Højbjerg, Hvidbjerg.
 Skolebestyrer Hansen, Hvidbjerg.
 Lærer Hove, Barslev.
 Lærer Holm, Nr. Hvidbjerg.
 Gdr. J. Hilligsøe, Ørum.
 Propr. A. Th. Ifversen, Lyngholm.
 Bankdir. Jakobsen, Hvidbjerg.
 Provst Nørsøller Jensen, Hurup.
 Skovrider C. F. Jensen, Hurup.
 Pastor Fibiger Jensen, Vestervig.
 Vejmand Fr. Jensen, Villerslev.
 Dyrslæge M. G. Jensen, Vestervig.
 Driftsbestyrer Jensen, Bedsted.
 Lærer M. Jensen, Gettrup.
 Fhv. Amsraadsmedlem J. P. Jen-
 sen, Grurup.
 Mejeribest. Sv. Jensen, Sundby.
 Dommer H. K. A. Jensen, Vester-
 vig.

- Konsul Jepsen, Vestervig.
 Bmd. Jens Chr. Jensen, Landbo-
 lyst, Hundborg.
 Lærer Johansen, Vestervig.
 Gdr. Kr. Josefsen, Ydby.
 Kroejer Jessen, Morup Mølle.
 Kontorist Jenny Jensen, Vestervig.
 Aksel Jensen, Styvel.
 Drejer Jensen, Hurup.
 Gdr. J. Jensby, Hillerslev.
 Gdr. Niels Jensen, Tovsig.
 Amtsraadsmedlem Ant. Jensen,
 Hansted.
 Bygmester Chr. Jensen, Hassing.
 Bmd. J. Chr. Jensen, Vestervang,
 Hørdum.
 Smed Niels Kanstrup, Hundborg.
 Dyr læge A. Kappel, Nors.
 Landstingsm. Korsgaard, Tøttrup.
 Lærer Kierkegaard, Agger.
 Gdr. Niels Kløjgaard, Stagstrup.
 Gdr. Chr. Knudsen, Brandsholm,
 Hurup.
 Pastor Knudsen, Boddum.
 Tømrer P. Kirk, Sundby.
 Tømrerm. N. Kobbersmed, Uglev.
 Gdr. N. Marthinus Kristensen,
 Skjoldborg.
 Vognm. S. K. Kristensen, Hurup.
 Mejeribest. Kristiansen, Hurup.
 Orgelfabr. Kristensen, Snedsted.
 Sygehyslæge Kruckow, Hvidbjerg.
 Smedem. H. Kjær, Ydby.
 Politimester C. P. Koefoed, Hurup.
 Plantør Krogh, Tovsig.
 Gdr. Jens Kirk, Tousgaard.
 Lærer Krejberg, Ginnerup.
 Poul Knudsen, Søndergaard, Ydby.
 Sogneraadsfmd. H. Kierkegaard,
 Faartoft.
- Sognefoged Chr. Hundahl Kloster,
 Sennels.
 Sognefoged Carl Knakkegaard,
 Skyum.
 Gdr. Edv. Klemmensen, Jestrup,
 Lyngs.
 Gdr. Jens Kvejborg, Sundby.
 Købm. N. Aas Larsen, Sjørring.
 Lærerinde Frk. Larsen, Egebjerg,
 Hvidbjerg.
 Lærer Chr. Larsen, Hørdum.
 Pastor emer. H. Laursen, Vester-
 vig.
 Sognepræst Lautrup, Sennels.
 Gdr. Mar. Laursen, Ø. Vandet.
 Gdr. L. Lauritsen, Stenshøjgaard,
 Hvidbjerg.
 Fhv. Gdr. P. Leegaard, Bedsted.
 Dommerfuldmægtig Lundsager,
 Vestervig.
 Propr. H. Lützhøft, Tandrup.
 Boghandler Hj. Lyngbæk, Hurup.
 Lyngs Folkebogsamling.
 Sagfører Lind, Hurup.
 Gdr. Niels Lykke, Svankjær.
 Tømrer L. Larsen, Sjørring.
 Lærer Peters Lehm, Harring.
 Tømrer Edv. Larsen, Randrup.
 Stationsforst. Laursen, Østerild.
 Plantør Larsen, Tvorup.
 Lærer Madsen, Smerup, Hvid-
 bjerg.
 Lærer Kr. Madsen, Søndbjerg.
 Søforpagter Madsen, Agger.
 Strandvagt. Madsen, Agger.
 Statsplantør Madsen, Bedsted.
 A. Chr. Mikkelsen, Stagstrup.
 Cirkusejer Fru Mieke Pfänner,
 Ydby.
 Gdr. Niels Malle, Malle.

Lærer Madsen, Sennels.
 Lærer Myrup, Tingstrup.
 Plantør Nielsen, Tved.
 Elektriker K. Nielsen, Uglev.
 Maltgører Joh. Nielsen, Snedsted.
 Gdr. Andr. Nielsen, Skibstedg.,
 Ydby.
 Gdr. Vald. Nielsen, Trankjær.
 Centralbest. C. Nielsen, Skyum.
 Lærer J. C. Nørbjerg, Gærup.
 Mejeribestyrer N. C. Nielsen,
 Snedsted.
 Viggo Ninn, Aarup.
 Sygeplejerske Frk. Nørgaard,
 Vestervig.
 Købmand J. J. Nystrup, Ydby.
 Gdr. O. Olsen, Hellerød.
 Propr. A. Overgaard, Hindsels.
 Gdr. P. Overgaard, Nr. Knuds-
 gaard.
 Købmand P. C. Olesen, Vestervig.
 Lærer Overgaard, Næstrup.
 Gdr. And. Overgaard, Hillerslev.
 Gdr. J. Sloth Odgaard, Nr. Ulle-
 rupgaard.
 Mejeribest. Overgaard, Villerslev.
 Gdr. P. Overgaard, Skyum.
 Magnus Odgaard, Gravgaard,
 Hvidbjerg.
 Gdr. P. Odgaard, Østergaard,
 Hvidbjerg.
 Lærer Oddershede, Hov.
 Lærer Chr. Pedersen, Skinnerup.
 Gdr., pens. Lærer Pedersen, Malle.
 Sognef. Henr. Pedersen, Tilsted.
 Postbud Jørg. Pedersen, Ydby.
 Cand. pharm. Pedersen, Vestervig.
 Gdr. Dorf Pedersen, Ydby.
 Anders Pedersen, Heltborg.
 Gdr. P. Pedersen, Refs.

Lærer Th. Højbjerg Pedersen,
 Faartoft.
 Tømrer Thorv. Pedersen, Hund-
 borg.
 J. Kirk Pedersen, Hundborg.
 Gdr. And. Poulsen, Refsager,
 Thisted.
 Forstass. H. P. Pedersen, Tvorup.
 Vejass. Pedersen, Morup Mølle.
 Lærer Pedersen, Elsted.
 Lærer Petersen, Kløv.
 Landpost P. Poulsen, Agger.
 Gdr. Jens Rask, Sjørring.
 Overklitfoged Rasmussen, Søholt.
 Gdr. Chr. Riis, Helligeris.
 Gdr. Niels Riis, Hvidbjerg.
 Postkører J. Smed Ringgaard,
 Skyum.
 Tømrm. Poul Raaby, Hvidbjerg.
 Gdr. Niels Ringgaard, Stagstrup.
 Konsulent A.K. Roelsgaard, Hurup.
 Gdr. A. Ramsgaard, Tingstrup.
 Sogneraadformand N. Schelle,
 Vestervig.
 Apoteker Frk. Schouenborg,
 Vestervig.
 Forstander Sandal, Aas.
 Gdr. J. Skadholm, Skjoldborg.
 Fabrikant N. Schjødt, Hvidbjerg.
 Murermester P. Sloth, Hvidbjerg.
 Sognepræst Skytte, Vandet.
 N. N. Stensgaard, Hurup.
 N. Sindbjerg, Kallerup, Hvidbjerg.
 Gdr. Chr. Svanborgs Enke, Malle.
 Sogneraadform. Kr. Skaarup,
 Skinnerup.
 Propr. J. M. Støvring, Rosvang.
 Lærer Svenstrup, Tved.
 Gdr. Jens Søb, Boddum.
 Hakon Sodborg, Bubbøl, Hurup.

Fhv. Amdsraadsmedl. Laur, Søndergaard, Svankjær.	Gdr. P. Mikkelsen Tousgaard, Hillerslev.
Bankkass. Sv. Sunesen, Hvidbjerg.	Direktør Ussing, Vestervig.
Landm. N. C. Smed, Hjardemaal Klit.	Mejeribest. H. Vogensen, Nors.
Gdr. Otto Sørensen, Thorsted.	Lærer K. J. Vestergaard, Sundby.
Lærer P. C. Sørensen, Aarup.	Gdr. J. Vestergaard, Diggaard, Nors.
Propr. L. Sørensen, Tilstedg.	Gdr. P. Vestergaard, Ullerup, Hurup.
Lærer M. Sørensen, Tovsig.	Uddeler Kr. Kirk Vilsbøl, V. Vandet.
Propr. L. Sørensen, Vestervig.	Pastor Wolf, Visby.
Vognm. N. Søndergaard, Hansted.	Gdr. Jens Winther, Nørhaa.
Dyrlæge Steffensen, Hvidbjerg.	Lærer P. Yde, Tilsted.
Propr. J. Sørensen, Irup.	Gdr. And. Yde, Koldby.
Søndbjerg-Odby Sognebogsamling.	Sogneraadsformand J. Yde, Ydesminde, Hundborg.
Hotelejer Søndergaard, Sjørring.	Lærer Ægidius, V. Vandet.
Læge E. Toft, Vestervig.	Gdr. J. Kr. Østergaard, Hundborg.
Gdr. Jens Toftdahl, Vang.	Frk. Anna Østergaard, Handrup.
Skræderm. Th. Thomsen, Sjørring.	Gartner Martin Østergaard, Hundborg.
Købm. Conrad Thomsen, Hvidbjerg.	Hunstrup-Østerild Bibliotek.
Stationsforst. V. Thomsen, Østerild.	
Thorsted Sognebibliotek.	

I V. Han Herred.

Stationsforst. Andersen, Vesløs.	Pastor Damgaard, Kærup.
Arup Sognebogsamling.	Lærer Fromholt, Kærup.
Lærer J. L. Andersen, Klim.	Fjerritslev Bibliotek.
Musiker Herluf Andersen, Klim.	Overlærer Gaardbo, Fjerritslev.
O. Svenningsen Bach, Arup.	Dyrlæge Gade, Vesløs.
Skomager Bertelsen, Vesløs.	Karetmager J. P. Gregersen, Fjerritslev.
Sagfører M. Boel, Fjerritslev.	Købmand Hestbech, Tømmerby.
Propr. Jac. Bach, Selbjerggaard.	Gdr. N. Møller Holm, Gisholm, Vust.
Plantør Broeng, V. Thorup.	Lærer J. C. Jacobsen, Øsløs.
Fhv. Amdsraadsmedlem L. Christensen, Vesløs.	Friskolelærerinde Frk. Jacobsen, Øsløs.
Propr. Chr. Dreyer, Aagaard.	Cand. pharm. H. Jalk, Fjerritslev.
Dyrlæge Dissing, Klim.	Lærerinde Jenny Jensen, Vesløs.
Redaktør E. Damsgaard, Fjerritslev.	

- Lærer Brix Jensen, Tømmerby.
 Gdr. Frede Jensen, Hingelbjerg.
 Apoteker A. Jerslev, Fjerritslev.
 Gdr. Jens Koldsgaard, Øsløs.
 Gdr. V. Koldkjærs Enke, Oddersbøl, Frøstrup.
 Bagermester L. Kjær, Klim.
 Mejeribest. N. Kragholm, Vesløs.
 Musiker Lindstrøm, Fjerritslev.
 Pens. Lærer Lorentzen, Gøttrup.
 Rob. Lindstrøm, Fjerritslev.
 Lærer Lynge, Lild.
 Sparekassedir. N. Madsens Enke, Klim Odde.
 Gdr. Anton Mortensen, Koldkjærgaard.
 Rentier Chr. Mortensen, Vesløs.
 Chr. Mortensen, Amtoft.
 Amsraadsmedlem J. Mølbæk, Ullerup, Thorup.
 Opsynsm. N. Chr. Nielsen, Vust.
 Lærer N. Chr. Nielsen, Thorup.
 Sognepræst Madsbøll Nielsen, Thorup.
 Inspektør Welling-Nielsen, Øsløs.
- Baneformand J. F. Pedersen, Tømmerby.
 Uddeler Pedersen, Øsløs.
 Gdr. P. Nic. Pedersen, Tømmerby.
 Friskolelærer J. Rolighed, Klim.
 Boghdl. Frk. Rendtorff, Fjerritslev.
 Smedem. C. P. Rødbro, Fjerritslev.
 Læge Saabye, Tømmerby.
 Lærer N. Sodborg, Vesløs.
 Lærer K. Sunesen, Arup.
 Uddeler Stentoft, Frøstrup.
 Træhandler S. M. Sørensen, Fjerritslev.
 Hmd. A. Thomsen, Øsløs.
 Lærer Tranberg, Tømmerby.
 Pastor Thorlacius Ussing, Fjerritslev.
 Lærer Vestergaard, Øsløs.
 Vesløs Sognebogsamling.
 Tømrer Frands Winther, Øsløs.
 Plantør Vittrog, Svinkløv.
 Sagf. N. Villumsen, Fjerritslev.
 Manufakturhdl. Østergaard, Frøstrup.

I det øvrige Land.

- Aalborg Haandvf.s Bibliotek.
 Sygepl. Nina Aggerholm, Nykb. M.
 Fru Kapt. Aggerholm, Hellerup.
 Overretssagf. S. Andersen, Kbhv.
 Dir. M. Andersen, København.
 Postassistent Balsby, Roslev.
 Fabrikant, Konsul Carl Bendixsen, København.
 Biblioteket for Vejle By og Amt.
 Inkassator Vald. Bjerregaard, København.
 Snedker Poul Borre, Havdrup.
 J. S. Bruse, Gentofte.
- Brovst Sogns Bibliotek.
 Ekspeditionssekretær Chr. P. Christensen, København.
 Lærer P. Røn Christensen, Charlottenlund.
 Mejeribest. Christiansen, Erslev.
 Cand. jur. Har. Christensen, København.
 Guldsmed Cortsen, Nykøbing M.
 Lærer J. Damsgaard, Aarhus.
 Det sønderjydske Landsarkiv.
 Statistisk Departement.
 Det kgl. Bibliotek.

- Lærer M. Enggaard, Hinge.
Folkebiblioteket, Nykøbing M.
Lærerinde Frk. Marie Frøkjær,
Brønderslev.
Overpostassistent J. T. Frederiksen, Skagen.
Pastor Fledelius, København.
Stadsdyrlæge A. Gadegaard,
Varde.
Direktør Glistrup, Bogense.
Læge N. P. Gravesen, Kongerslev.
Dommer, Dr. jur. Gædeken,
Frederikssund.
Galtrup-Ø. Jølby Sogne-
bogsamling.
Statskonsulent Hansen, Lyngby.
Dommer V. Hansen, Lemvig.
Journalist Kr. Harbo, Ringkøbing.
Snedkerm. Joh. Hald, København.
Postassistent Anna Hald, Aarhus.
Politibetjent N. Immersen Henrik-
sen, Hillerød.
Skoleinspektør N. I. Hundahl,
Svendborg.
Grosserer A. Reimann Hansen,
Holte.
Lærer S. Imer, Tagmark, Manna.
Overassistent Ewart Jensen, Kbh.
Overretssagfører Billeskov Jansen,
København.
Lærer J. Jensen, Frederikshavn.
Stiftamtmand Haugen-Johansen,
København.
Skolebestyrerinde, cand. mag. Ma-
rie Kaspersen, København.
Lærer H. Kjeldtoft, Jerup.
Entrepreneur G. Kjær, Aarhus.
Johs. Klitgaard, Lyngby.
Pens. Lærer J. Yde Kirk, Jelling.
Lærer Jørg. Kold, Bredho, Tistrup.
- Landsretssagf. J. V. Kirk, Vejle.
Lærer Povl Kristensen, Aarhus.
Landsarkivet i Viborg.
do. i Odense.
Landsarkivet for Sjælland.
Førstelærer Aage Led, Yding.
Professor S. P. Lundby, Kbhvn.
Dir. Johs. Ludvigsen, Gentofte.
Valgmenighedspræst Lykke,
Odder.
Lærerhøjskolen, København.
Pens. Postmester C. P. Madsen,
Skanderborg.
Kapt. P. K. Mortensen, Kbhvn.
Apoteker Marschall, Hornsyld.
Morslands hist. Museum, Nykøb.
Statskonsulent K. Toftdahl-Møller,
Esbjerg.
Pastor emer. A. M. Møller, Viborg.
Nordjydsk Landsbibliotek,
Aalborg.
Lærer Nyboe, Bispebjerg.
Revisor And. Nielsen, København.
Inspektør C. Neergaard, Kbhvn.
Mejeribestyrer Overgaard,
Højmark, Lem.
Dyrlæge M. K. Olesen, Bøvling-
bjerg.
Pastor M. Odgaard, Tersløse,
Dianalund.
Grosserer P. Chr. Pedersen, Her-
mosagaard, Glostrup.
Ingeniør Aage Rafn, Aalborg.
Rigsarkivet, København.
Læge Roelsgaard, Vejle.
Kgl. Translatør Rud. Skinhøj,
Gentofte.
Statsbiblioteket, Aarhus.
Lærerinde Elisabeth Sortfeldt,
Ugilt, Lørslev.

Købmand H. C. Søe, København. Part. Søndergaard, Hasseris. Disponent Arne Sørensen, Kbhvn. Svendborg Bibliotek. Pastor Chr. Tolsgaard, Varde.	Kunstmaler N. Termansen, Hillerød. Læge Th. Thomsen, Vils. Tandlæge N. Vestergaard, Køge.
---	--

Indmeldte gennem andre historiske Samfund.

Redaktør Carl Behrens, Kbhvn. Centralbiblioteket, Odense. Centralbiblioteket i Holstebro. Sognepræst Aage Dahl, Horsens. Esbjerg Bibliotek. Dansk Folkemuseum, København. Cand. pharm. Sigrid Hald, Randers. Godsejer Ingemann, Egebjerg- gaard, Kappendrup. Lærerinde Marie Jacobsen, Aar- hus. Cementvarefabrikant Kabell, Hillerød. Postmester C. Klitgaard, Hjørring.	Lærer Kjeldgaard, Kjellerup. Lærer A. M. S. Myrhøj, Kalund- borg. Viceskoleinspektør Friis Petersen, København. Lærer Rørsig, Hallund, Brønders- lev. Skoleinspektør Johs. N. Røjel, København N. Arkivar Seesten, Odense. Boghandler Poul Skadhauge, København. Lærer Chr. Søndergaard, Flade, Mors. Viborg Centralbibliotek. Grosserer Ludv. Worm, Gentofte.
--	---

Ialt 619 Medlemmer.

HISTORISKE
AARBØGER
FOR THISTED AMT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR THY
OG HANHERRED

IX. BIND

AARBØGER 1938 — 40
MED INDHOLDSFORTEGNELSE OG NAVNEREGISTER

KOMMISSION:
P. HAASE & SØN, KØBENHAVN

THISTED AMTS TIDENDES
BOGTRYKKERI
1940

Indholdsfortegnelse.

Niels Hansen: <i>Aarbogernes</i> Indhold 1906—1937.....	142
Henr. Laursen: <i>Agger Kirke</i>	20
A. Sørensen: Et Forslag til <i>Arvefæste</i>	374
N. Sodborg: Et <i>Begravelsesgilde</i> i gamle Dage	390
H. A. Riis Olesen: Digteren og Geografen <i>Malte Conrad Bruun</i>	211
Redaktionen: C. K. <i>Bunch</i>	283
H. A. Riis Olesen: To thylandske <i>Digttere</i>	354
Aug. F. Schmidt: Agrarhistorikeren Provst C. <i>Djørup</i> ...	332
A. C. Svalgaard: <i>Fattigforsørgelse</i> i Nors Tved i sidste Halvdel af det 18. Aarh.	172
A. Sørensen: Fjerritslev <i>Grandebrev</i> 1716	224
Henr. Laursen: Søndbjerg Bys Vide og <i>Grandebrev</i>	343
Thorstein Balle: Et <i>Grandebrev</i> fra Silstrup 1699.....	402
J. Sloth Odgaard: <i>Gravgaard</i>	270, 393
N. Sodborg: Fra <i>Hannæsland</i> i gamle Dage	79
Redaktionen: Niels <i>Hansen</i>	136
S. Yde Kirk: Omvandrede <i>Helligtrekongerssangere</i> i Thy og Han Herred	107
J. Sloth Odgaard: Peder <i>Isager</i> til Hindsels	57
R. Jørgensen: Minder fra <i>Kolds Skole</i>	308
Henr. Laursen: Oluf <i>Langgaard</i> og Amtmanden	121
Aug. F. Schmidt: Fra den gamle <i>Landsby</i>	34
Henr. Laursen: Hassing <i>Markskel</i>	278
J. Yde Kirk: Gamle <i>Minder</i> fra Thy	381
Henr. Laursen: Anders <i>Natmands</i> Koglerier	317
P. Rønn Christensen: Mette <i>Nielsdatter</i> hos Her Anders Pedersen (Morsing)	16
Chr. Larsen: Johannes <i>Nyboe</i>	108
E. Toft: Fund af en <i>Panserhandle</i> fra 14. Aarh. ved Gammel Ørums Slotsbanke	133

IV.

Ejnar Dahl: En Pro memoria	408
N. Sodborg: <i>Præsterne i Tømmerby-Lild i den ældre Tid</i>	240, 362
H. Billeskov Jansen: <i>Tvorup og Sjørind Runestene</i>	255
A. Sørensen: Et <i>Skelbrev</i> for Klim Sogn	262
Thorstein Balle: Et „ <i>Slag</i> “ ved Bromølle	49
Henr. Laursen: Et <i>Stokkenævn</i> 1528 om Grænsen mellem Thy og Harsyssel	268
R. J. Volf:: Minder om Præsten Jens Andersen <i>Sønberg</i> og hans Slægt	3
Anders Overgaard: <i>Gamle Talemaader, Sejer og Vendin-</i> <i>ger fra Hillerslev Sogn</i>	149, 398
A. C. Tandrup: Thylandske <i>Selvejergaarde</i>	91
Aug. F. Schmidt: Nogle Oplysninger om Johan <i>Skjold-</i> <i>borgs</i> Slægt	183
Johan Hvidtfeldt: Bidrag til <i>Thisted's Handelshistorie</i> i det 17. Aarhundrede.....	231
A. C. Tandrup: <i>Sandskuder</i>	422
A. Sørensen: Hanherredernes <i>Tinghus</i>	265
S. C. Sortfeldt: De gamle <i>Vandmøller</i> i Thy	163, 291
Henr. Laursen: <i>Westerviiig</i> Closter 1608	68
— : <i>Ydby Kirkes Brand og Genopbyggelse</i> ...	197
Historisk Samfund	285
Meddelelser fra Bestyrelsen og Museet	411
Medlemmer Bestyrelse, Repræsentantskab	
.....	139, 150, 152, 286, 420
Regnskabsoversigt	151, 286, 421

Navneliste.*)

- Aagaard, Knud, Pr. 41, 336.
 Aars, Niels Jensen, Rektor, 6.
 Abildgaard, Søren, 255.
 Aggerholm, Søren, 179.
 Andersdatter, Bodil 331 — Johan
 246 — Johanne Malene 185 —
 Johanne Marie 193 — Mette 17
 — 246 — 270.
 Andersen: Anders 338 — Ane 394
 — Christen 185 — 403 flg. —
 Dorthea Marie 395 — Gregers
 248 — Helstrup 308 — Ib 301
 — Jens Gadseks. 106 — Jesper
 296 — Lars Christian 195 —
 N. Etatsraad 103 — Niels 193
 — 277 — 347 — Ole Kristian
 395 — Olluf 270 — Peder 246
 — 347 — Per 292 — Søren 302.
 Andersøn, Niels 278.
 Anderstrup, Morten 291.
 Arenfeldt, Anne 247.
 Aspach, Sixtus, Pr. 365.
 Baarsøn, Niels 174.
 Bach, Christen Nielsen 198, 204 —
 Maren 318.
 Bagger, Anna 371 — Kirstine Ma-
 ric 371.
 Baggesen, Peder 294.
 Bang, O. 115 — Spliid 279.
 Bangsgaard, Karen 118.
 Barrøgel, Anne 329 flg.
 Bayer, Olle 321.
 Beerling 270.
 Begtrup, Gregers 336 — J. C. H.
 R. 174.
 Bek, Maren Olesen 384.
 Bendix, Amtsprovst 23 flg., 408
 flg.
 Bendtsen, Laurits Pr. 59.
 Berntsen, Jens Christian 314 —
 Klavs 314.
 Berrens, Baltzer, Enke 297.
 Bernstorff, A. P. 217, 374.
 Bertelsdatter, Karen 249 flg. —
 Maren 184.
 Bertelsen, Pr. 372.
 Bichers Cornelia 22, 28.
 Billeskov, Christian, Pr. 66.
 Birchenbusch, Amtmand, 317.
 Birkerod, Jens, Biskop 122, 252,
 358.
 Bjerregaard, Enevold Nielsen, 406
 flg.
 Bjørn, Oluf, Pr. 122.
 Blach, Peder 173.
 Bladt, Toldbetj. 32.
 Blicher, St. St. 25, 29 flg.

*) Navnene S. 299 under Fjerritslev Grandebrev er ikke medtagne, og enkelte mindre væsentlige Navne er ligeledes udeladte. Af almindelige Forkortelser er brugt: Pr. = Præst; Kpl. = Kapellan; Fgd. = Foged. Øvrige Forkortelser vil være lette at tyde.

VI.

- Boesen, Peder Nielsen 362.
 Bolle, Peder Christian 347.
 Bonde, Anders 381 — Esche 263
 263 flg. — Lars Andersen 381
 flg. — Morten Overgaard 384 —
 Morten 282.
 Brau, Erik 60.
 Breinholt, Laurits 62.
 Briant, Jonathan 60.
 Broe, Markus Nielsen 193 — Niels
 Andersen 193.
 Brorson, Biskop 368.
 Brunow, Johanne Urbansdatter 250
 — Peder Jacobsen 211.
 Bruun, Adolf Christian, Amtsforv.
 211 flg. — Jacob 222 — Jacob
 Urbansen, Pr. 362 flg. — 252
 — Johannes, Kannik 3 — Mal-
 the Conrad 221 flg. — Malthe,
 Kaptain 217 — Oluf, Byfoged
 211 — Peder Urbansen, Pr. 252
 — Severin 229 — Urban Peder-
 sen, Pr. 250 flg. — Børn 252 —
 362.
 Brønsdorff, P. Pedersen 51, 56.
 Bunch, C. K. 283 flg.
- Christensdatter, Ane 96 — Kirsten
 244, 246 — 271 — Kirstine 293
 — Marie 193.
 Christensen (-son), A. 45 — An-
 ders 126 flg. — 393 — Birke-
 dommer 100 — Christen 198, 203
 — 270 — 305 — 347 — 403 —
 Erik 195 — Jens 278 — 403 —
 Jesper 235 — Jørgen 249 —
 Dommer 248 — Laurs 249 —
 Madtz, Dommer 278 — Michel
 326 — 347 — 353. — Mogens
 278 — Møller 298 — Niels 53
- 174 — 248 — 249 — 353 —
 347 — Peder 123 — 295 — Poul
 204 — Pr. 15 — Selgen, Pr. 244
 — Svend 294 — Zidse 393.
 Christophersdatter, Birte 184.
 Christophersen, Christen, Pr. 6.
 Chrystalsin, Alexander Nielsen,
 Pr. 252.
 Clausen, Niels 298.
 Clemensden, Christen 347.
 Clement, Skipper 91.
 Clementin, Jørgen Fogh, Pr. 365
 — P. Kpl. 365 — Peder Peder-
 sen, Pr. 364 flg. — Kbm. 364.
 de Clerqve, Johan Adolf 306.
 Curtz, Bent, Pr. 172, 175 flg.
- Daldgaard, Niels Nielsen 347.
 Damgaard, Sven 203.
 Damsgaard, Jens 45, 340 — Niels,
 Sgnfgd. 317.
 Damstrøm, Birgitte Kirstine 57.
 Dansøn, Laurits 263.
 Degn, Chr. Nielsen 347.
 Ditlevsen, Søren 46.
 Djørup, C., Provst 41, 332 flg. —
 Laurs Christensen, Propr. 332.
 Due, Jørgen Skeel 121, 123.
 Dybdahl, Lars 115.
 Dyre, Karen 302.
- Emmidsen, Niels 229.
 Erichsen, Emmike, Byfgd. 123 flg.
 Eriksdatter, Maren 149
 Eriksen, Agnes 138 — Jens 195 —
 Søren 112.
 Erlandsen, Mikkel 235.
 Eschildsen, Christen 198.
 Faarbech, Anders Svendsen 263 —
 Svend Andersøn 263 — Svend
 Christenssøn 263.

VII.

- Farum, M. 229.
- Faye, Andreas Stockfleth, Byskriver 334 — Gerhard, Amtmand 334, 340 flg.
- Fischer, Herredsfgd. 26.
- Fisker, Thomas Madsen 403.
- Fog, Amtsforv. 177.
- Foged, Michel 173.
- Fogh, Karen Jensdatter 364, 367.
- Fogtmann, Biskop 29.
- Fortoft, Jens Nielsen 126.
- Fransen, Chr. 294.
- Frandsen, Niels 171.
- Friis, Chr. Kansler 233 — Christen 354.
- Frost, Peder 53 — Niels Andersen —403.
- Fugl, Laurits, Pr. 367.
- Fumsgaard, Lars Christensen 271, 277.
- Gaard, Christen 66.
- Gade, Maren 173, 176.
- Galschiødt, Karen Thomasdatter 247 — Kirsten Pedersdatter 248.
- Gasberg, Inger 172, 173.
- Gersdorf, Christoffer 97.
- Garmester, Christen 204.
- Glob, Stien 263.
- Gaiche, Madame 318 flg.
- Gravesen, Jens 249.
- Graversen, Thomas 406.
- Graugaard, Jens 393 — Slægten 393 flg.
- Gravgaard, Jens Jensen 271.
- Griis, Anders 263 flg.
- Grindsted, Anders Pedersen 248 flg. — Peder Christensen, Pr. 246 flg.
- Gyde-Pedersen, Billedhugger 106.
- Gyldenstjerne, Knud 76 —243 — Predbjørn 68 flg.
- Hagensen, N. 382.
- Hammer, C. K. 117.
- Hansdatter, Karen 364 — Maren 49.
- Hansen, Gert 58 — H. P., Dyr-læge 138 — Jens Amtsskriver 291 — Mikkel 184 — Niels, Pr. 240 — Niels, cand. theol & mag 137 — Peder 301 — Poul 393.
- Harbo, Christen Thomesen 397 — Hans, Kpl. 368.
- Harboe, Christen Thomasen 344.
- Harbou, Jens Mogensen 21.
- Hare, Anders Christensen 174.
- Harre, Peder Pedersen, Pr. 244.
- Hauch, Christence 369 — Fr., Amtmand 374 flg. — H., Amtmand 180, 182.
- Hee, Christen Thomasen, Pr. 343.
- Heiberg, P. A. 214.
- Heide, Pr. 372.
- Heilskov, Chr. 340.
- Helsingør, Peder Sørensen, Pr. 246.
- Helverskov, Justitsraad 363.
- de Hemmer, Anders Hansdatter 367.
- Hempel, Marie Elisabeth. 60.
- Henriksdatter, Ellen 7.
- Henriksen, Niels 299 — Peder 303.
- Himmelstrup, Georg 187 — Jens 187 — Otto 187.
- Himmerboe, Michel 263.
- Hoel, Søren Nielsen 53.
- Hoff, Anna Christine 211 — Sche-sted von 211.

VIII.

- Hofman, Thøger 299.
- Hokser (Hvasser), Kristen 193.
- Holm, Christen Hansen Degn 8 — Erik Hansen, Pr. 8 — Jacob Jacobsen, Pr. 244 — Peder 193.
- Holst, Dorthea 115 — Frantsine Kirstine 333 — Lars Helmann 333 — Laura Cathinka 334 — Nicoline Severine 334.
- Holstebro, Chr. Poulsen, Pr. 6 von Holstein, Christoffer 368.
- Huas, Jens 50 flg.
- Hvass, Anders Eriksen, Pr. 181.
- Hvid, Chr. 298.
- Hørsted, Johanne 130.
- Hoegh, H. I. C. 339.
- Høj, Pr. 61.
- Højberg, Søren Madsen, Pr. 7.
- Høyer, Jens 60.
- Ibsen, Chr. 301.
- Ingemann, Frue 32.
- Ingerslev, P. L., Pr. 26 flg. — Provst 66.
- Irgens, Jochum 22, 298.
- Isager, Marie 60 — Peder 57 flg., 270 flg.
- Iversen, Christen 50 flg.
- Jacobsen, Ejler 302 — Jacob, Pr. 18 — J. C. Brygger 333 — Jens, Emissær 66 — Laurids 235.
- Jakobsdatter, Helvig 364.
- Jellersøn, Chr. 174.
- Jens, Pr. 170 — Vært 124.
- Jensdatter, Ane 97 — 184 — 277 — Anna 271 — Bente 364 — Else 10 — Kjersten 272 — Kirsten 9 — Maren 9 — 249 — Margrethe 382 — 7 — 4 — Sophie 7.
- Jensen, Chr. 235, Christen 174 — 185 — 195 — 268 — 272 — Jens 277 — 268 — 271 — 249 — 329 flg., Jep. 235 — Knud 264 — Laurs, Byfgd. 123 — Mikkel 304 — Sgnfgd. 195 — Niels 295 — Oluf 300 — Peder 298 — Per 6 — 241 — Poul 264 — Simen 279 — 268 — Sone, Pr. 241 — Søren 296 — 272 — Tomas 263 — Tvord 263.
- Jensenius, Vj̄lh. Fuldm. 180.
- Jensøn, Anders 281.
- Jepsen, Lars Christian 394 — Børn 394 — Morten 278 — Niels 279 — 279 — Peder 324.
- Jespersdatter, Anne Kirstine 367 — Johanne 18.
- Jespersen, Henrik Nielsen, Pr. 366 flg. — Niels, Dr. med. 367 — Kancelliraad 122 flg.
- Juel, Mikkel, Pr. 241.
- Justsen, Laurs 301.
- Juul, Thomas 279.
- Jørgensen, Laurits 295 — Mads 235.
- Kappel, Jens Graugaard 393.
- Kierkegaard, Harald 388.
- Kirk, Niels Nielsen 204 — Peter 382.
- Kirkegaard, Morten Jensen 195.
- Kjeldsen, Anders 264 — Mariane 116.
- Kjær, Maren 172 — Søren 188.
- Kjærulf, P. L., Propr. 194.
- Klaumann, Esaias, Pr. 8.
- Klausen, Jens 301.

IX.

- Klim, Laurs Jensen 262 — Niels Christensøn 263 — Svend Nielsøn 263.
- von Klingenberg, Poul 34 — 270.
- Klitgaard, Postm. 120, 338.
- Knudsen, Christen 279 — 281 — Jep 291 — Jib 279 — Jakob 40, 386.
- Kobberøe, Christen, Pr. 7.
- Kold, C. M. 308 flg.
- Kongsgaard, Jens 394 — Niels 394.
- Korsgaard, Elise Marie 100 — Povl Pedersen 347.
- Korsholm, M. Chr. 113.
- Krabbe, Morten, Provst 304.
- Krarup, J. B. 336, 339.
- Kristensen, Anton 118 — E. T. 46, 109, 114 — Marius, Dr. phil. 109, 114.
- Kristiansen, Kristiane 44 — Mads 9.
- Kroerkone, Karen 235.
- Krogstrup, Otto, Pr. 367.
- Krompen, Stygge 96.
- Kræmmer, Jens 393 — Maren Pedersdatter 393.
- Langgaard, Magister 367 — Oluf 122 flg.
- Larsen, Anders 347 — 248 — Henrik 338 — Jens 344 — 347 — Lars 275 — lille Jens 277 — Morten 317 — Søren 32.
- Lassen, Cancelliraadinde 197 flg. — Jens 96 — Peder Rosenørn de 373.
- Lauridsdatter, Maren 132.
- Lauridsen, Jesper, Pr. 240.
- Lauritsen, Henrik 298.
- Laursen, Christen 123 — Niels 249 — Peder 198, 204.
- Lausen, Gravers 235.
- Leed, Jens Christian 347.
- Lemvigh, Otto, Byfgd. 338.
- Leth, Frederik 57 — Henrik 57 — Jens Nikolaj Fabricius, Pr. 3.
- Lings, Johanne 394.
- Lugge, Anders Nielsen, Pr. 4.
- Lund, Amtsforv. 179 — Hans Jespersen 303 — Troels 112.
- Lundby, Pr. 8, 60.
- Lunge, Jørgen 68 flg.
- Lustrup, Nikoline 395.
- Lykke, Erik 292 — Jakob 68 flg. — 295.
- Lyngge, Lars 84.
- Madelung, Pr. 256.
- Madsdatter, Inger Marie 195.
- Madsen, Christen 275 — Erik 347 — Gert 386 — Jacob 303 — Mads 241 — Niels, Pr. 242 — Peder 384 flg. — 395 — Poul 248 — Tammes 235 — Torben, Pr. 241.
- Madson, Torben, Pr. 263.
- Madtzon, Jens 278 — Michell 279.
- Mariager, Inger 182.
- Marselis, Leonhardt 270, 297.
- Marsvin, Peder 365.
- Matzen, Jesper 268 — Peder 184.
- Mellegaard, Chr. Jensen 272.
- Michel, Møller 305.
- Michelsdatter, Kirsten 173.
- Michelssøn, Jens 278 — Student 6.
- Michelsen, Olluf 279 — 281.
- Midholm, Peder Andersen 185.
- Mikkelsen, Christen 49 flg. — Hans 184 flg. — 184 — Jens 51.

- Miller, Pr. 58.
 Miltersen, Jens 347.
 Moldrup, D. Ch., Degn 408 flg. —
 Løjtnant 57 — J. L. Major 201
 — Peder 23, 377 flg.
 Moltke, Erik 256 flg.
 Mon, Peder 330.
 Morsing, Anders Pedersen, Pr. 244
 flg. — Niels Pedersen, Pr. 244.
 Mortensdatter, Cathrine 194.
 Mortensen, Anders, Natmand 317
 flg. — Niels Student 6 — Peder,
 Pr. 279 — 394 — Pr. 281.
 Moth, Sophie Amalie 7.
 Mouridtsen, Peder 184.
 Mouridsøn, Chr. 173.
 Mullij, Ib, Fgd. 279.
 Mulvad, Frue 32.
 Munch, Niels 304.
 Munk, Peder 68 flg.
 Møller, Anna Kirstine 371 —
 — Christen 397 — Børn 397 —
 Chr. Nielsen 195 — Jens Jensen
 317.
- Nielsdatter, Ane 17 — 195 — 244
 — Karen 184 — Kirsten 271 —
 Maren 247 — Mette 17 flg. —
 Sidsel 195.
- Nielsen, Ane 396 — Christen,
 Tingskriver 16 — Chr. 249 —
 Christen 52 flg. — 279 — 347
 — 353 — Enevold 296 — Erik
 50 — Jens 128 — 306 — 347 —
 353 — 375 flg. — Immer 52 flg.
 — Kjeld 247 — Pr. 243 flg. —
 354 — Knud 279 — 281 — Lars
 279 — 281 — Laurits 53 flg. —
 Mads 297 — Michel 268 — Mik-
 kel 251 — 184 — Morten, Munk
- 4 — Niels 268 — 347 — Peder
 235 — Pr. 3 — 241 — Købmd.
 250 — Poul 249 — 390 — Th.,
 Købmd. 32 — Thomas 51.
- Noe, Margrethe 62.
 Nyboe, Elisabeth Friis 106 — Ib
 106 — Johannes Konrad 100 flg.
 — Nikoline 106.
 Nyerup, Prof. 215.
 Nørgaard, Jakob 194.
 Nørkjær, Peder Christensen 96.
 Nørlund, Poul, Dr. 134.
 Nørre, Jens 390 flg.
- Odgaard, Kr. 395 — Line 394 —
 Sloth, Propr. 118.
 Olesen, Endvold 204 — Kristen
 Smed 396 — Niels Kristian 396.
 Ollesen, Michel 279.
 Olufsdatter, Kirsten 122 flg. —
 Maren 7.
 Ollufsen, Jens 174, 182 — Olluf
 320 — Pouel, Provst 268.
 Olufsen, Apoteker 120 — Oluf 295.
 Orluf, Fr. 256 flg.
 Overgaard, Chr. Forv. 372.
 Ovesen, Lærer 66.
- Parsbjerg, Manderup 233 — Niels
 300.
 Pedersdatter, Anna 244 — Maren
 173—176—241.
 Pedersen, Anders, Pr. 16 flg. —
 Anders 173 flg.—304 — Anders
 Chr. 394 — Boye 130 — Chr.
 295 — 302 — Christen 124 —
 Emanuel 118 — Engelbret 344
 flg. — Gregers 186 — Jens 395
 —53 — Niels, Pr. 17—303—394
 — Jens Chr. 106 — Josep 268

- Mads 305 — Niels 300—388
 — Peder 246—279—394 — Peder
 Poulsen 394 — Peder, Pr., Stam-
 tavle 19 — Peter Andreas 84 —
 Poul 403 flg. — Laurids 235 —
 Niels 279 — Rasmus 112 —
 Thomas 304.
- Pedersøn, Christen 174—176—278
 — Peder 198 — Thomis 278.
- Persen Anders 243.
- Petersen, Parmo Carl 66 — Trine
 Harbo 115.
- Podebusk, Anna 243.
- Pors, Claus 402 — Hans Axel,
 Ritm. 402 flg.
- Poulin, Helvig Jacobsdatter 250.
- Poulsdatter, Sidsel 51 flg.
- Poulsen, Kristen Pedersen 395 —
 Niels 51—66—296 — Peder 318
 — Thomis 299.
- Poulsen Dahl 312, 314 flg.
- Povelsen, Clemens 184 — Peder
 281.
- Praëm, Edvard Røring 371 flg. —
 Kaj, Pr. 367 — Ole Bagger, Pr.
 369 flg. — Sophie Tanche 372
 — Thomas, Provst 369, 371.
- Priier, Gelaa Mortenson 263.
- Prætzmark, Jens Peter 301.
- Raaeg, N 180.
- Raastrup, Chr. 102.
- Rafn, Niels Christensen 318.
- Rahbek, Knud Lyhne 213.
- Randers, Niels Andersen 347.
- Rasmus, Ane 395 — Ridefoged
 198 flg.
- Resen, Chr. Poulsen, Pr. 95 —
 Hans Poulsen, Biskop 95 —
 Niels, Pr. 95 — Poul Christen-
 sen 95.
- Riber, Knud Pedersen 123 flg. —
 Provst 177.
- Rimme, Christen 172 — Chr. 176.
- Rodsted, Jens Christensen 122 flg.
- Roesholm, Daniel Jensen 7.
- Roffuersen, Niels 17, 19.
- Rolighed, Jens 191.
- Rose, Dororthea Marie 362, 364 —
 Ritmester 362.
- Rosenvinge, Assessor 132.
- Rostgaard, Conradine Sophie 211.
- Rud, Erik, Lensmand 15—96.
- Røder, Reinholdt 129.
- Røjkjær, Inger Nielsdatter 184 —
 Jens Kristian 185 — Kirsten
 185.
- Røring, Kirstine Marie Edwards-
 datter 369.
- Sal, Lass 268.
- Salmandsdaatter, Maren 174.
- Scavenius, Byfoged 377, 380.
- Schade, Caspar, Provst 336.
- Schelle, Niels 393.
- Schiersing, Chergiant 177.
- Schmidt, Aug. F. 116.
- Schou, U. 113.
- Sehested, Sten Maltesen 176.
- Sejersen, Mejeriejer 396.
- Simonsen, Jens 292.
- Skeel, Otto 122 flg.
- Skinnerup, Jens 182.
- Skipper, Peder, Bysvend 126.
- Skjoldborg, Christian Peder 185
 — Hans Chr. Nielsen 189 —
 Johan 183 flg. — Niels Chr.
 Hansen 186 flg. — Christian
 Peter Hansen 193 — Peter 84
 — Søren Chr. Nielsen 189 —
 Thomas Nielsen 189.

- Skonvig, Jonas, Tegner 255.
 Skræder, Michel 327.
 Skræppenborg, Peder Larsen 66.
 Skytte, Jørgen 320.
 Sloth, Christen 394 — Else 395 —
 Jens 395 — Knud 394—394—
 395—395 — Niels 394 — Dyr-
 læge 395 — Niels Knudsen 277.
 Smed, Anders 174—176 — Chr.
 389—173 — Jens 395—395 —
 Maren 176 flg. — Kristen 176
 flg.—395.
 Smid, Engelbret 347 — Jacob 198
 — Jens 198, 203.
 Sodborg, N. 46.
 Sonezen, Palle, Pr. 241.
 Spend, Lars 204.
 Spillemands, Maren 122.
 Steenstrup, Helene Cathrine 333
 — J. V. 335, 338 — Japetus
 333 — Johs. 333.
 Steffensen, Christen 317.
 Steffensen, Poul 173, 174 — Niels
 174.
 Stilling, Anna Sophie 332.
 Stjernesangere, 116 flg.
 Strangesen, Ebbe 292.
 Svale, Oluf Madsen, Pr. 4 flg.
 Svankier, Poul Nielsen 322.
 Svenske, Christen 317 — Peder
 Christensen 97.
 Søe, Peder Pedersen 306.
 Søfrensen, Frands 176, 181.
 Sønberg, Anders Jenssøn, Pr. 7 —
 Inger Jensdatter 3, 357 — Jens
 Andersen, Pr. 3 flg., 357.
 Sørensdatte, Maren 185—184, 193.
 Sørensen, Christen 249 — Frands
 174 — Henrich 203 — Jens 368
 — Johanne 120 — Kjeld, Pr.
 241 — Niels 296 — Propr. 102
 — Rasmus, Lærer 66.
 Thodemann, Bengt 134.
 Thoft, Jens 262.
 Thomasdatter, Anna Elsebeth 187
 — Sidsel Kirstine 187.
 Thomasen, ung Christen 347 —
 gl. Christen 347—353.
 Thomesen, Hans 187.
 Thomsen, Jens 393 — Jeppe 187
 — Jesper, Enke 403 flg. — Mor-
 ten 235.
 Thoudal, Kræn 194.
 Throhle, Morten, Pr. 279.
 Thybo, Anders Kjeldsen, Pr. 354
 flg.
 Thyboe, Olle 264.
 Thøgersen, Christen 278 — Chr.
 293 — Sgnfgd. 32.
 Tradsen, Niels 263.
 Trap, Niels, Degn 277.
 Troelsen, Jens 241.
 Tromslager, Peder 178.
 Toft, Lars, 377, 380.
 Tøgersen, Christen 181.
 Tølbøll, Propr. 106 — Mariane
 103.
 Türrch, Andreas, Pr. 372.
 Tækker, Dorthe 381.
 Ulgaard, Anders Nielsen 406 —
 Thomas Nielsen 403 flg.
 Vesløs, Christen 185.
 Vestergaard, Chr. Nors 176, 181.
 Villadsdatter, Maren 4 flg.
 Villadsen, Christen 52 flg. — Sø-
 ren 130.
 Vilsbøll, Christen Poulsen 174.

XIII.

Vogelius, Michael, Pr. 367.	Wisbye, Willads Olufsen, Pr. 6
Westh, Anna 138.	flg., 13.
Willumsen, Frederikke 362.	Wittrop, Barbara 354.
Wilse, Prof. 277 — Jakob Nikolaj,	Wivild, Karen Hansdatter 252.
Pr. 59 — Niels Bjerregaard,	Wold, Elisabeth Catrine 369.
Pr. 59. — Peder, Pr. 59.	
Winding, Alb., Major 380 — An-	Yde, Karen Olsen 396.
ders, Provst 204 — Ane 395.	
Winther, Jens Thomassøn 262 —	
Maren 116.	
-

Historisk Samfund for Thy og Han Herred.

Medlemskontingentet er 3 Kr.

Nye Medlemmer kunne ved Henvendelse til Redaktør Lustrup eller Viceinspektør P. L. Hald erholde tidligere udgivne Aarbøger til nedsat Pris; dog er Aarbøgerne 1906—1912, 1917, 1918, 1920, 1922 og 1935 udsolgte, og adskillige af de øvrige foreligger kun i enkelte Ekspl. „Af Thisted Købstads Historie“, der udgaves som Aarvog 1924, kan faas til nedsat Pris 2 Kr.

Bestyrelsen for Museet for Thy og Vester Han Herred.

Viceinspektør P. L. Hald, Museumsbestyrer og Formand. Arkitekt J. Foged, Thisted. Lærer J. C. Jacobsen, Øsløs. Redaktør Lustrup, Thisted, Kasserer. Lærer V. K. Henriksen, Ø. Vandet. Sygehuslæge Toft, Vestervig. Direktør Richard Hove, Thisted.
